

O B S A H

- 1 Mistr Lev..... Říjnový hrozen
2 Ladislav Dvořák... Podnájem v Malém Berlíně
16 Zdeněk Urbánek... Stromy
27 Zdeněk Rotrekl... Vidění člověka
52 Eva Kantůrková... Andy Rumová pralinka
74 Eda Kriseová .... Rej čarodějnic
95 Vasilij Aksjonov. Nadmíru zajímavá příhoda
112 Milan Jungman.... Kritické paběrky z léta 1983
119 Karel Pecka..... Vévoda a kuchař
126 Iva Kotrlář..... Život s literaturou
131 Milan Šimečka.... A přece se točí
135 Ludvík Vaculík... Prohlášení zaživa (recenze)
71 Petr Kabes'   Těžítka

Říjen 1983

Copied from a type-written carbon copy, bound, and
made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

O B S A H :

Mistr Lev:	Říjnový hrozen
Ladislav Dvořák:	Podnájem v Malém Berlíně
Zdeněk Urbánek:	Stromy
Zdeněk Rotrekl:	Vidění člověka
Eva Kantůrková :	Andy Rumová pralinka
Petr Kabeš :	Těžítka
Eda Kriseová :	Rej čarodějnic
Vasilij Aksjonov:	Načniru zajímavá příhoda
Milan Jungman:	Kritické paběrky z léta 1983
Karel Pecka :	Vévoda a kuchař
Iva Kotrlá :	Život s literaturou
Milan Šimečka:	A přece se točí
Ludvík Vaculík:	Prohlášení zaživa /recenze/

Říjnový hrozen

První obilí zasol do hnědé půdy Iasion
když po žních slíbal klasy
vpletené do rusých vlasů obnažené půdy.
Božské Deméter dávala růst každým svým krokem.
Než slunce vstoupilo na znamení řake
řikal jí Iasion: zelená milenka Chloe
synka nazvali bohatý Pluto.
Studený ecín varoval neočasný vítr
před přivalem mlhy.
Štír osmé znamení
úrodné ženské stále pálnoční
pekelné a zlého přirezení
panuje nad stydkými údý člověka
i bude těžko otec i matec
nezkaziti dítěte osmého znamení.
Muž bude milovník rozličných žen
ale v žádném z nich zalíbení nenajde.
Žena sůstane nepoznána
pod neprůhledným závojem nedobrých slov.
Věky dávno chváliti budou
a jeden druhého ztrácti budou
pro krátkost nenaspaných dnů.

Kalendář z brevíře mlatro Lva
1 3 5 6

Připsáno nám, sirotám pomnichovským, a památnému
roku osmačtyřicátému

Po pravdě dodnes nevím, jak jsem mohl mít takové štěstí, že jsem získal tenkrát zrovna já podnájem v přepychovém, neřku-li procovském čtyřpokojevém apartmá na rozhraní Letné a Starých Holešovic, tedy ve čtvrti, které se říká Malý Berlín. Nebyl jsem jistě jediný student, který si povšiml za oknem ohoho domu na Heřmanově náměstí cedulky s nápisem: P o k o j k p r o - n a j m u t í , n e j r a d ě j i p r o v y s o k o š k o - l á k a .

Dneska by mi to slovíčko "nejraději" zaznělo rovnou jako avizo: majzla, tam budou mít zcela jistě dceru na vdávání! Zvláštní, tenkrát mě to nárklo.

Ne, nebyl jsem určitě sám, komu ta cedulka padla do oka. Do parku, který se tehdy ovšem ^{ještě} nejmenoval Oddycháč ani Julda Fulda, nás chodily tančit celé zástupy. Byl to ten poválečný čas. Všude visely transparenty s nápisy: Zítřka se bude tančit všude. A taky se už začalo, ve vládě, na ministerstvech, v úřadech, ve školách, a ve městech stejně jako na venkově. /Podle Chruščova, jak jsem se později doslechl, byl Stalin pěkný tancmajstr, i jeho prý nutil tancovat kozáčka./ Tancovalo se opravdu všude, jenže podle garmošky, podle balalajky. Dneska by mě to trklo, zvláštní, tehdy ne! Nebo lépe: jestli mě při tom přece jen něco napadlo, vyháněl jsem to z mysli jako vyložený nesmysl. Jakoupak politickou prozíravost, jakoupak dalekozrakost nakonec čekat u zeleného studentíka, uvážíme-li, jak například dlouho trvalo knížeti českých básníků Vítězslavu Nezvalovi, než začal pobíhat po Vinohradech a vykřikovat, jak ho Stalin podvedl!

Té cedulky za oknem ohoho domu na Heřmanově náměstí si určitě muselo povšimnout bezpočet takových jako já, kteří za sebou neměli postrk ani agrární, ani socialistické ani lidové strany /dejž jim pámbu věčné odpočinutí/, takže na kolej Švehlovu nebo Masarykovu či na kolej katolické charity nemohli ani ve snu pomyslit.

Ne, tak to tedy způsobilo, že z řad tolika uchazečů jsem padl do oka zrovna já paní Emě a její dceři Emuši? Nebo oběma současně?

Poté, co si mě prabytná i bytná zevrubně prohlédly, požádaly o den dva na rozmyšlenou pod záminkou, nepřijede-li přece jen ten synovec... a že se mám přijít pozeptat pozítří.

Já vím, že je to už dneska všecko jedno, ale stejně by mě ještě teď zajímalo, proč řekly obě, prabytná i bytná, unisono ano, když jsem tehdy nazítří zaklepal na jejich dveře a v duchu si myslel: Budou se dámy při všech těch zástupech žadatelů na mne vůbec pamatovat? Poznají mě ještě? A ony mě zatím mezi těmi všemi uchazeči o pokoj přesně rozeznaly, a když jsem se jich starostlivě s uzarděním zeptal, co synovec, podívala se paní Ema užasle na dceru a řekla: Jaký synovec? Žádného synovce nemáme. Ty jsi něco říkala o synovci, Emuše? - Ani Emuše si na něho už nevzpomínala. Zapřely ho jako nos mezi očima. I toho zatloukly - a všecko kvůli mně.

Tehdy, v době téhle své výhry, jsem si celý nadšený z vyhlídky, že už nebudu muset přečkávat noci pod mostem nebo v jedné špelunce, v níž se ve dne v noci vyvářel "dročkářský" guláš, gratuloval hned ke svému kromobyčejnému hereckému nadání, kterým jsem si obě dámy dokázal naklonit, hned ke svému mladistvému, neodolatelnému zjevu.

Přitom pravda byla přesně opačná. Paní Ema, tedy prabytná, se zhlídla právě v tom, že jsem byl už student postarší, z čehož jí eo ipso vyplynulo, že budu taky usedlejší. Kapitálně pochybila. A růžovoučká, blondatá Emuše, nebyl-li to všecko jenom make-up, která už měla taky nějaký, ten pátek po rozpuku, musela, to se ví, na rozumnost matčiny úvahy přistoupit. Ostatně vybírat si tehdy mezi vysokoškoláky ročníky mladší a nejmladší bylo těžké. Po tolika letech, co byly univerzity a techniky zavřené, se samosebou na fakulty nahrnuli samí letití fotřící.

Pronajatý pokoj mě ohromil svou rozlehlostí, taneční sál hadr. Při jedné stěně pohovka, při druhé postel, uprostřed trůnilo černé křídlo značky Brokoff a kolem dokola okno na okně. Celkem jich bylo pět. Všechny jsem je zotevíral. Byl máj a psal se památný rok osmačtyřicátý. Poklepal jsem na žebra radiátoru pod oknem a řekl jsem si: v zimě to tu bude, kamaráde, asi horší, krušnější.

Pravda, místo piána bych tu byl raději viděl pořádnou skříň na šaty, jenže kam ji tady postavit, když byly stěny samé okno, kam by se tady vešla byt jen skříňka na knihy.

Když jsem začal knihy gyndávat ze dvou svých p^op^undeklových kufrů vyztužených v rozích fíbrem, netušil jsem, jaký šok oběma dámám způsobím. Omráčil je hlavně Jakubec. Jeho dvojsvazkové dílo Dějiny literatury české jim prostě vzalo dech. Paní Ema považovala

v prvním okamžiku obě Jakubcovy cihly za bible, za Písmo svaté, a vyjekla, proč hned dvě. Děsila se asi, že se při vši své opatrnosti nakonec přece jen přehmátla a vzala na byt nějakého bohoslovce, příštího fláterníka vyznávajícího celibát.

Emuška v přílehlavých teplácích, které jí dávaly možnost předvést mi dost žádoucí oblasti svých tvarů vpředu i vzadu /nebyli to zase jen nějaký make-up/, s oběma svazky Jakubce v rukách žonglovala nahoru a dolů, jako by to byly činky.

Jenže já jsem byl dalek toho, abych kupoval řečeno slovy mamincinými zajíce v pytli. Když jsem totiž dorůstal a začal brát rozum, maminka vyprávěla přede mnou velice poučnou historku. I když ne přímo mně, ale vyprávěla ji tak významně, abych ji nemohl přeslechnout a zapsal si ji pořádně za uši. Bylo to žertovné povídání o třech dcerách hospodského, u něhož za mlada sloužila za děvečku. Když ty se svlíkly, říkala, byly vám jako tři šindele, vzadu nic, vpředu nic, ale zato jste je měli vidět, když se oblékly do svých vypolštářovaných a všelijak vyvločkovaných sukýnek a kabátků!

Když si Emuška vyhrála s Jakubcem, škádlivě se na mě obrátila s otázkou: "Za jak dlouho se normální smrtelník může naučit takovou jednu bichli nazpaměť?"

Ať se na mě nezlobí osvětoví pracovníci /nechci jim brát chuť do díla/, že jsem Emušku na místě nepoučil, neinstruoval, jaký je rozdíl mezi studováním a memorováním, a že jsem jí stejně škádlivě laškovným tónem odpověděl asi něco jako: "Za uherský měsíc."

A co, je přece psáno: Nevědomost hříchu nečiní. I když, pravda, bylo též řečeno, že není na světě místa nebezpečnějšího než tam, kde se objeví blbec. Nakonec Jakubec nejakubec, neznal jsem Emušku tak dlouho, abych mohl rozhodnout, běží-li o nevědomost nebo o to druhé. A jestli osvětářům ani tohle nestačí na vysvětlenou, proč jsem odmítl dát bližnímu náležité poučení, odvolávám se na tehdejší své poměrné mládí, rozjivenost a nezkušenost. A jestliže se i tak budou pořád dál dotazovat a dotírat, když jsem si myslel, že budu s to rozlišit nevědomce a blbce, odpovídám: No přece až probádám všechny tyhle knihy, které právě tahám ze svých dvou lepenkových kufrů, až budu doktorem philosophiae. Cha - chá!

Jenže jak to bude s doktorátem, jestli je budu mít obě pořád za zadkem? To tady chtějí takhle asistovat u všeho, říkal jsem si, ale v duchu jsem doufal, že je to jen takový staropražský zdvořilostní obřad, konaný v duchu dávných tradic na mou počest, na uvítanou pod společnou střechou.

A jestli jsem si zpočátku připadal při vyndávání knih a při jejich urovnávání do řádků na oplotních oken, která jsem postupně zase zavíral, jako klaun plnými hrstmi rozdávající veselí a dobrou náladu, jako ~~nejjaký~~ ekvilibrista ve varieté U Nováků, který loví ze svých saků a paků nové a nové králíčky, nové a nové bílé myšky, najednou, z ničeho nic, se celý ekrán změnil. To když paní Ema ve svém starosvětském ~~bledě~~ růžovém župánku s pohledem na knihy narovnané na oplotních oken zjehle řekla, jak to bylo krásné, když na těch místech kvetly pelargónie a fuchsie a když je táta vždycky sotva přišel z podniku /ze Zátkovy sodovkárny/ támhle tou konývkou zaléval, viď, Emuško, vzpomínáš si, jak to bylo krásné? Nenadál jsem se, že se scéna tak zhatí a znenadání změní do takového smutečna.

Vítací obřad se zřejmě chýlil ke konci a já tomu byl rád, protože se mi nechtělo před dámami vytahovat ze dna kufru to nejvzácnější, co jsem měl, co mě při mých pražských podnájmech a přečkávání nocí pod mosty uchránilo před umrznutím: mamiččinu houni. Vydělanou ovčí kůži, kterou mne maminka o minulých vánocích vyzbrojila na studia do Prahy, protože jsem si jí pořád stěžoval, že v Praze spíš zmrznu, než budu doktorem.

Ach, ano, to byla ta chvíle, kdy mi poprvé v těchto zdech plně dýchla do tváře neskonale přitažlivá idyla žánrových obrázků Ignáta Hermana. Proč se vlastně nestát takovým Vejvarou? Paní Ema, tedy prabytná, má, jak už jsem z prvního rozhovoru s ní vyrozuměl, v Zátkově továrně pořád ještě plno vlivných známostí po nebožtíku prokuristovi. Co by mi chybělo? Měl bych své služné, vyměnil bych knihy na oplotních oken za květináče s pelargóniemi... Jen ty přeléhavé tepláky Nanyňky Kulichovy bude záhodno předem dobře prohlédnout!

To je c o n d i t i o s i n e q u a n o n , říkal jsem si, když jsem se s Jakubcem v ruce balil do mamiččina ovčího kožichu. Nalistoval jsem si v knize oddíl o českých bratrských humanistech, protože se měli nazítří v prosemináři J. B. Čapka probírat. Zhloubal jsem se do ukázky z Filipky proti misomúsům, tedy proti těm, kteří vyšší vzdělání považují pro křesťana za zhoubné. Nejvyšší čas napsat novou, říkal jsem si, třeba zrovna proti Janu Mukařovskému, který nám místo studování Zicha nebo Vodáka uložil rubat po celé tři prázdninové měsíce uhlí na dole v Záluží u Mostu. A se jménem Jana Blahoslava na rtech jsem poprvé ve zdech pražského Malého Berlína šťastlivě usnul.

Že se ty dvě dobré duše opravdu ohlížejí po novém Josefu živiteli, jsem se už s naprostou jistotou přesvědčil příští ráno, ačkoli, jak už jsem řekl, mně to mělo být jasné hned po přečtení zmíněné cedulky, kterou nabízeli pokoj k pronajmutí. Paní Ema, tedy prabytná, se vnesla do mého pokoje, aniž zaklepala /taky je možné, že jsem klepání přeslechl/, s podnosem, na němž stála konvice s čajem a tři koflíčky. Přitáhl jsem si houni až pod bradu a vtáhl jsem pod ni i Jakubce, který se rozevřený válel na pelesti vedle mne. Pak jsem slyšel, jak klaply domovní dveře, a domístnosti veplula Emuška s mlékem a pečivem. Rozespale jsem zamžoural směrem k oknům. Zdálo se mi, že se za nimi sotva rozednívá.

"Emuško," slyšel jsem zašeptat paní Emu, "ještě cukřenku a máslo."

Takhle přede dnem, myslel jsem si, byly navyklé vypravovat otce živitele do Zátkovy továrny.

Ale že to berou hákem. Využil jsem okamžiku, kdy paní Ema prostírala k snídani a byla ke mně otočena zády a kdy Emuška vypadla z pokoje pro cukřenku a máslo, abych si na sebe pod houni navlékl aspoň ~~travníky~~, protože jsem pod ovčím rounem spával nahý, tak jak mě Bůh stvořil. Uklidit Jakubce jsem už neměl čas.

"Jéminánku," vykřikla Emuška s cukřenkou a máslem v rukách, "snad jste nespal s tou tlustou bichlí, chichichi?"

Radši s tlustou než s vycpanou, pomyslel jsem si namíchaně se vzpomínkou na mamincinu historku.

Paní Ema ještě neměla namazané všechny tři rohlíky máslem a už spustila o Zátkově sodovkárně, a jaké to bylo krásné, když...

A jak jsem byl včera nakloněn kondelíkovskou idylu brát všemi deseti /jen kdyby tu nějaká byla!/, tak jsem si nyní, nakrknutý, že mě zburcovaly tak časně, řekl dost, nebo tě dostanou do chomoutu, ani se nenadáš. A vybafl jsem na prabytnou, ať si nedělá zbytečně a marné iluze o nějakých idylách, že je otázka, jestli se v sodovkárně sodovka ještě vůbec vyrábí, že tam je zcela jistě nějaký zbrusu nový národní správce, který je tam^{jen} proto, že je pro něho výroba sodovky španělská vesnice atd., atd.

"Ach mládí, ~~ahle~~ horkokrevné mládí," vydechla paní Ema. Jen přívlastek o jeho nerozumnosti zůstal nevysloven, ačkoli ten bylo v jejím povzdechu nejvíc slyšet. "Když přišli Němci, nasadili k Zátkovům taky svýho správce. Jak se mu to jen pěkně říkalo, Emuško? Ach ano, 'trojhendr'... Vidíte, a taky jsme si mysleli, že je konec světa... Řekni, Emuško, byl konec světa? Nebyl. Tatínek dokonce povýšil, udělali ho vedoucím oddělení."

Emuška na to poznamenala, že se musí přesevšecko uznat, jak byli Němci kultivovaní. Každý, každý německý oficír, ba i ten nejposlednější německý voják byl do války například vyzbrojen kartáčkem na zuby, zatímco když přišli Rusové, mazali si zubní pastu na chleba, a to nejen obyčejní vojáci, ale i oficíři. Nastala vyčkávací pauza. Uvědomil jsem si, že napjatě čekají, co na to já. Když jsem to přešel mlčením, udělala Emuška historickou paralelu, za kterou by na ni mělo být lyceum Elišky Krásnohorské hrdé: Jako barbari rozkotali Řím, tak Rusové dobyli Berlín /včetně Malého Berlína pražského/ a všecičko jen proto, že neznali kartáčky na zuby a pastu si mazali chleba.

A zatímco jsem jí namítal, že Anglani a Amerikáni, kteří mají snad taky podíl na dobytí Berlína /nebo Berlínů?/, byli přinejmenším stejní kartáčkáři jako Němci, šlehla pohledem po mé srolované ovčí houni a docela bez přechodu se mě zeptala, jak pod něčím takovým mohu spát a ještě k tomu nahý? Možná si myslela, že dobývání Malého Berlína pokračuje dál, že jsem se v závěsu Rusů dostavil posléze na bojiště já, abych opovržlivě odhodil prošívanou příkrývku z prachového peří v damaškovém povlaku a zabalil se v jejich parádním pokoji jako barbar do sprostého beraňního kožichu. Ale hin se ukáže, kdo z koho... A jestli prabytná, tedy paní Ema, dovedla přes všecky "trojhendry" taťky v Malém Berlíně udržet kondelíkovsko-kulichovskou idylu /kterou bych, jak říkám, všemi deseti bral, jen kdyby na ni byla aspoň nějaká vyhlídka/, její dcera Emuška si to za národních správců troufala podle všeho dokázat levou rukou.

A jak šel den za dnem, bylo mi čím dál jasnější, že pro rychlé vdavky Nanynky Kulichovy mluví opravdu kdeco. I tenhle pokoj, problematicky můj, i tenhle taneční sál. Byťák byl neoblomný. Nevěřil těm dobrým ženám, že se tísní ve třech pokojích, nebral na vědomí, že největší místnost, tu údajně mou, zabírající jistě dobrou polovici výměry celé obytné plochy čtyřpokojového apartmá, pronajímají. Musel jsem se v duchu smát /ale nesmál jsem se/, když mi to s nářkem sdělovaly. Kdyby se mě někdo ptal, jakože se mě nikdo neptal, komu dávám v téhle při za pravdu, musel bych říci, že byťáku, neboť můj pokoj užívaly dámy dál jako svou společenskou místnost a jídelnu.

Když jsem kteréhosi rána procitl pod svou ovčí houní, měl jsem pocit, jako by si někdo přistavoval k mé posteli ~~pro~~ černou otáčecí stoličku od piána.

Jsem snad nemocný, napadlo mne v polospánku, protože takhle si počínají jen lékaři nebo duchovní. Co jsem si taky mohl jiného myslet, než že jsem náhle onemocněl a mé bytné volky nevolky povolaly buď lékaře nebo kněze, protože jinak za tu dobu, co jsem u nich bydlel, ke mně přes jejich ostrahu nepronikla ani myš, ani noha. Kolega /o kolegyni probůh ani nemluvě/, který si ke mně přišel půjčit skripta, se neprobojoval dál než na práh domovních dveří. Proto jsem si myslel, že se mi ten čl_ověk na otáčecí stoličce jen zdá. Zabalil jsem se do ovčího kožichu, zachrul jsem se do jeho hřejivého rouna a obrátil se na druhou stranu. Zavřel jsem oči v naději, že mi sen přinese luznějši postavu, než je lékař nebo duchovní, třeba Emušku vysvlečenou z těch podezřelých tepláků, které jsem si umínil prozkoumat.

Ten chlápek tam však doopravdy seděl. Šustil nějakými lejstry, zdvořile pokašlával, podle všeho mi dával čas na probrání. A když jsem se k němu otočil a přelétl ho od hlavy k patě dosud nevěřícíma očima, zabreptal jskousí omluvu, která ale končila spíš výtkou. S pohledem na budík, který ukazoval čtvrt na sedm, poznamenal, že v kasárnách mají teď dobře dvě hodiny po budičku. V kasárnách! Není to absurdní? Ale tady v Praze je zřejmě možné všecko. Jak je to dávno, co se tu jednou ráno probudil občan Řehoř Samsa jako šváb?

Jak vypadal můj návštěvník? Jako každý. Chci říci, že mi nic zvláštního neprozrazovaly jeho šedozelené oči, nic mi neříkala široká osmahlá tvář, nic mě nenapadlo při pohledu na jeho tvídové sako a khaki košili. Bylo-li na něm něco zvláštního, pak to byla právě jen ona patrná snaha, aby vypadal jako každý, jako kdokoli, jako nějaký dělník, ~~nějaký~~ obchodník, ~~nějaký~~ úředník. Jen na kapitána od vojenské kontrarozvědky bych ho nikdy netipoval.

Kontráš mě jako u raportu úsečně informoval, že má za úkol prošetřit všechny okolnosti závažného trestného činu sběhnutí z presenční vojenské služby mého přítele X.Y. Vlastním od něho nějaké dopisy? Jestliže ano, jistě je mi známo, že je mou povinností úřady s jejich obsahem seznámit.

Kristapána, blýsklo mi hlavou, snad si ostraha nemyslí, že mi Slávek napsal: pozítří v 10.30 tam a tam beru roha. Svěřovat se s takovou věcí z míst, kde byl, to by musel být leda na hlavu padlý! A to on nebyl. Ale zatloukat, že si se Slávkem píšem, nemělo smysl. Kontrášové vojenské posádky položené v tak ožehavých končinách, jako jsou západní české pohraničníhory, jistě registrují každý dopis přicházející do posádky i odcházející z ní. Proto tu

také jeden z nich přede mnou seděl. Řekl jsem, že jsme si s přítelem vyměnili, co je na vojně, dva tři dopisy. Korespondenci že si ale neschovávám, že dopisy po přečtení obyčejně házím do koše. Přitom se mi povedlo nasoukat se pod ovčí houní do svých obligátních trenýrek.

"Škoda," řekl lakonicky kontráš. Vytáhl z aktovky obálku, v níž jsem už podle barvy poznal svůj dopis.

"Mám tu váš dopis z tolikátého a tolikátého, který přišel na adresu delikventovu až po jeho trestuhodném činu, a byl tedy vlastně nedoručitelný."

To už jsem si stačil natáhnout i svrchní kalhoty a ošplíchat se v rohu u umyvadla studenou vodou.

"A vy jste se mě asi přišel zeptat," povídám, "jestli ho smíte otevřít. Máte mé svolení. Aspoň uvidíte, co si tak mohou dva kamarádi psát."

"O otevření dopisu nejde," řekl bez uzardění, "to že už stalo, chápejte, vzhledem k závažnosti deliktu nebylo ani jinak možno. Jde spíš o vysvětlení několika drobností v něm."

Na soukromou korespondenci jsem já odjakživa prevít. Otevřít dopis, který není určen mně, považují za zločin. Zašilhal jsem po Jakubcovi. Posledním Slávkovým dopisem jsem měl v Dějinách české literatury založenou tu kapitolu o bratrských humanistech. Byl tam, jeho růžek trošičku vyčuhoval.

"Tak například ve svém dopise příteli slibujete," pokračoval ve výslechu kontráš, "že jeho matku a ženu budete vyvádět do divadel a biografů, kdykoli si to jen budou přát. Zřejmě vás o to pisatel žádal. Co jste si při tom myslel, když jste mu tohle sliboval? Ne-napadlo vás nic?"

"Ale ano. Napadlo. Napadlo mi, že asi dlouho nedostane opuštěk a tak mě prosí, abych se snažil ty dvě jeho milované trochu rozptýlit."

"Mh, jinak nic?"

Možná že zbytečně škodolibě jsem dodal: "Teď se o kdekod hned soudí, že zdrhl za kopečky. Stačí, aby se někdo neukázal den dva ve své hospodě nebo v práci, a už se o něm začne povídat, že pláchl za kopečky. Totéž se například nedávno říkalo i o jednom mém známém geometrovi a tahle fáma se o něm udržovala vehementně při životě přes celou zimu. Ale zjara, když slezl sníh, našli jeho tělo v rokli v horách, kam si vyjel na víkend zalyžovat."

Chlapík na otáčecí stoličce zakroutil hlavou a máchl odmítavě rukou. Řekl, že úřady nebudou mého přítele hledat v žádných roklích.

S jistotou vědí, že požádal o politický azyl. Udělal odmlku a dal mi hádat u koho, a když jsem se k tomu neměl, prozradil mi to: u našich úhlavních nepřátel, u západních Němců. To je záhada, to je oříšek, co?

"Považte, syn českého vlastence, člověk, kterému Němci popravili v době komunistického odboje otce, se z ničeho nic sebere a uteče zrovna k nim! Záhada! Problém!"

-Netáraj, Jano!- málem jsem vykřikl, ale ne snad proto, že bych měl kontráše za Slováka, v jeho případě, jak už jsem řekl, mohlo jít ~~zase~~ jako ve všem ostatním ~~o něho~~ o národnost jakoukoli. Výkřikem Netáraj, Jano jsme si s Laco Macúchem navykli kárat a okřikovat, ovšem jen potichu, jen polohlasně, eskamotáže někdejšího českého strukturalisty profesora Jana Mukařovského při hodinách estetiky v Břehové.

Kristapána, jakýpak problém, jaká záhada, říkal jsem si. Musíš přece vědět stejně dobře jako já, že otec mého přítele položil život za republiku v době, kdy byli Hitler se Stalinem jedna ruka a kdy po komunistickém odboji nebylo v Čechách ani vidu ani slechu. Navíc ho položil za republiku mnohostrannou, a jestliže vy jste si z ní zamánuli udělat, jak se to právě teď v únoru stalo, republiku jednostrannou, je nabíledni, že to nebude zejména synům těchto českých vlastenců po chuti. Tak jakýpak problém, jaká záhada? Jasně jako facka.

Ale když on vám na ~~me~~ působil dojmem, že se nad problémem, který podle mne neexistoval, opravdově souží! A pořád nedával pokoj a dorážel, abych mu tu záhadu vysvětlil! Panebože, to se mám dnes už podruhé omlouvat všem osvětovým pracovníkům, že jsem přešel další hrubou nevědomost, je-li to jen nevědomost /v čemž je právě zakopaný pes/, bohorovným mlčením, či co? Nebo co jsem si měl počít s takhle naprogramovaným, jako gramofonová deska nahraným, navrčeným člověkem? Co s tímhle "každým", kterému záleželo ze všeho nejvíc na tom, aby vypadal jako každý. Je to snad touhle naší dobou, že každý chce vypadat jako každý? Hruza! Uvažoval jsem, jednal jsem to takhle ^{tenkrát} opravdu já? Ani se mi nechce k sobě hlásit. Bože na nebesích, odpusť ~~mi~~, odpusť mi smrtelný hřích! Místo abych kontrášovi otevřeně řekl, v čem a jak se mýlí, ukázal jsem na něj a řekl: hle, podívej, jakého blouda jsi stvořil! Co znamená vědět, znát pravdu a nedosvědčit ji? Přinejmenším zbabělost, strach, že se vydám všanc, jenže jinak pravdě svědčit nelze - než vydávat se bezustání všanc.

Asi jste si už všimli ~~toho~~ zvláštního rysu mé povahy. Pokaždé když se dostanu ^{nějak} do úzkých, utíkám se jaksi pudově o radu ke starým životním historkám, buď maminičiným nebo svým vlastním.

Na gymnáziu jsem měl spolužačku, a nebylo to žádné ťululum, nýbrž hlava otevřená. Byla učiněný fenomén na abstraktní myšlení a v matematice byla například nejlepší z celé klasy. Zato v jazycích, zejména v němčině, trošilinku zakopávala. Proto ji její otec, starý socdemák, poslal na prázdniny do Sudet, aby se v tehdy samospasitelném jazyku oblomila. Ten, pane, zíral když se po dvou měsících vrátila! Z němčiny kromě "pajeráckého" přízvuku a komolení slov /ksókst mi vós/ nepochytila nic, za těch pár týdnů však nabyla skálopevné přesvědčení, že na světě nastane okamžitý ráj, jen co se společnost zbaví všech Židů. Po pětáctyřicátém jí nahradili Židy slovíčkem kapitalisti nebo plutokrati, a měla vystaráno. Přehoupla se docela hladounko hladce z někdejší víry Hitlerovy mládeže na víru svazáckou. Můj Bože, snad jde opravdu jen o lidi příliš důvěřivé, víte, jak to myslím, o lidi, kteří všemu hned r á d i v ě ř í .

To se ví, bylo mi divné, že po celou tu dobu mého výslechu bylo v celém bytě jak v chrámu Páně. Nikde nevrzl pant ani nebouchly žádné dveře, ni žádná cupitání po parketách v hale jako obyčejně, nic, nic, jen hrobové ticho. To se mi na obě dvě dámy, jak jsem je měl už možnost poznat, nijak nepodobalo. A zvláště v tak pokročilé denní době. Táhlo už k osmé.

Co se přihodilo mezi nimi a mým návštěvníkem při jeho příchodu jsem ovšem nemohl vědět, protože jsem spal. Ale roubík jim snad nenasadil. Nebo že by je byl kvůli utajení svého delikátního poslání přece jen zamkl do některého z těch tří pokojů, v nichž se musely kvůli mně tísnit?

Zbytečné obavy. Emuška byla sice příchodem kontráše zraněná, ale láskou, láskou, které se říká láska na první pohled. Uchváčena nevyslovitelnou náklonností k muži, kterému se ocitla zčistajasna tváří v tvář po otevření dveří, se s Amorovým šípem v srdci uchýlila do svého pokojíčku. Tak nějak líčila později paní Ema duševní rozpoložení své dcerušky onoho rána.

A já snad abych událost, tak nesmyslnou a nevěrojatnou, která sjela z čista jasna z nebe jako blesk, ani nekomentoval, nemohu být objektivní. Tolik ale možná říci smím: Emuška musela mít kromě obyčejně dobrý nos na všechny důstojníky procházející Malým Berlínem, na všechny, se zubními kartáčky i bez nich, německými počínaje, přes ruské až po české. Musela mít nějaký zvláštní smysl, jímž vy cítila dvojité sukno i pod civilním oblekem, neboť kontrarozvědčík se ke mně dostavil v civilu.

- 11 -

Když jsem si později všechno rozebíral, přišel jsem na to, čeho jsem se mohl dovtípit už v průběhu vyslechu. Amorovy šípy byly už v té chvíli v luftě. Mohlo mě to trknout, ale netrklo, když se mě zeptal, je-li ta půvabná osůbka, u níž bydlím a kterou zahlédl po ránu v mlékárně, slečna nebo paní. Řekl jsem, že bydlím u půvabných dam dvou a že nemohu vědět, kterou z nich má na mysli. A navrch jsem ještě dodal, že nechápu, co ty by mohly mít společného s případem, který vyšetřuje. Božítku, kápnout na to, že běží o Amorovy šípy, nemusel jsem si alespoň to jeho nashledanou vykládat jako výhružku. Jako že si na mě posvítí, až nastoupím presenční vojenskou službu, s níž mi radil příliš neotálet, neboť každý stromeček se nejlíp ohýbá zmlada. S tím naučením tehdy odpochoďoval.

Ale nedal na sebe dlouho čekat. Objevil se záhy, pro mne až trochu kách, ne tak pro Emušku. K její nesmírné radosti přišel ve slušivé uniformě a s kyticí růží. A jak rychle si vydupal přeložení z pohraniční posádky do praždké, tak rychle a obratně uhladil všechny trable, která měla paní Ema s bytákem.

To jsem teprve koukal, jak má vypadat a jak se máptáčet skutečný, opravdický zeť Vejvara! Vdavky Nanynky Kulichovy byly na spadnutí.

Nu a já se zase začal ohlížet po vývěskách v oknech, a když jsem za čas jednu objevil, naskládal jsem do kufrů své knihy, sbalil do role beraní kožich a táhl Malým Berlínem o dům dál.

Jedna jediná věc mě při vzpomínce na pobyt u těch dvou dobrých duší hřeje a blaží. Když jsem se s nimi loučil, obě dámy mě s dojetím ujišťovaly, že hned od prvního spatření jaksi věděly, že jim přinesu štěstí.

Ovšem nejvíc by mně měla být zavázaná Emuška. Když se to tak vezme kolem a kolem, dá se vlastně říci, že jsem ji kryl. Jednou v noci jsem ji totiž našel ležet pod svým ovčím kožichem. Maminčina historka se osvědčila, seděla přesně jako ulitá. Emuška, vysvlečená z vypolštářovaných tepláků, byla jako šindel. Nerad to říkám, ale bylo tomu tak. Nakonec to prozrazuji až teď po létech, kdy už štěstí nikoho ze zúčastněných nemohu ohrozit. A mám si snad zazlívat, že kontráše jsem si v tomto ohledu ponechal tehdy jeho iluzím? Mohu snad za to, že neměl maminku jako já, nebo že jejím životním historkám nepřál dost sluchu či víry? A konečně neřekl jsem už jednou, že si nevím rady se všemi těmi lidmi, kteří hned všemu r á d i v ě ř í , kteří pokaždé přesně skočí na každou očividnost, jako by si na mou duši mysleli, že skutečnost nemůže být jiná než pravděpodobná, věrojatná, logická, do očí bijící?

Poslední dny v Malém Berlíně, kdy to s Emuškou a kontrášem vypadalo tak, že je ruka nadobro v rukávě, jsem se z pochopitelných důvodů pokud možno zdržoval ve Stromovce. Z Malého Berlína je to tam na skok. Semestr se chýlil ke konci. Byl červen, venku bylo hezky. Veverky mi nad hlavou přeskakovaly ze stromu na strom, ptáci šveholili, růže v Menší růžové zahradě se červenaly a závratně voněly. Trávil jsem tam obyčejně celá dopoledne až po chvíli, kdy mi sluníčko a kručící žaludek napověděly, že je čas jít do menzy ve Spálence na obligátní plíčky.

Tam někde u Menší růžové zahrady, schoulený v polostínu na lavičce, pozvednu najednou oči od svých bratrských humanistů a naproti mně seděl on - český politik, proslulý, ne-li vykřičený demokrat. Zamžoural jsem nevěřičně, bylo mi, jako bych se podíval do příliš ostrého, oslnivého světla. Byl, byl to on, nemohlo být pochyb. Pamatoval jsem si jeho podobiznu z obrovitých fotek vznášejících se nad prvomájovými a jinými průvody. Ale jeho podobizny se ovšem vznášely jen nad těmi, od nichž se neslo ryčné volání: Totalita bude bita!, a na jejichž transparentech se četlo: Ježíš, ne César. Zvláštní. Přitom bylo nad slunce jasnější, že Skythy /řečeno s Alexandrem Blokem/ stanuvší před branami města mohl odrazit právě jen nějaký český César. Jenže kde bychom ho my v humanistických Čechách schrastili? Ostatně on, demokratický politik, Bloka sotva četl. Soudě podle vlasteneckých citátů, kterými špikoval své projevy k lidu, pojímal poezii jaksi sekularizovaně, chápal ji asi tak, jak materialisté chápou náboženství - jako opiát lidstva.

Co to teď po prohraném boji přišel pošeptat růžím a platanům? Co jim přišel povědět ten dlouholetý koncentráčník, kterého se ani Němcům nepovedlo umořit, co jim to jenom teď přišel říci? Či jsem ho zde přistihl jen při nějaké jeho utajované libůstce chodit na procházky o pravých polednách, kdy je park liduprázdný? Tak jsem se sám sebe ptal, ačkoli jsem si s mrazením po celém těle /v tom horku!/ uvědomoval, že sem přišel kvůli mně.

Když se naše oči setkaly, on nejspíš v odpověď na můj užaslý, tázavý pohled, jako by zvedl ruku, aniž jí hnul, a položil si prst na ústa. To fakt učinil a dokázal to bez jediného hnutí, viděl jsem to! Jeho posmutnělé oči spustily: "Nic se nestalo, mladež, žádněj strach! To jen šálivej čas trhl oponou, aby si jedni bláhově mysleli, že něco vyhráli, když všelijakými úskoky uchvátili moc, a druzí že něco prohráli. Ale na to, co se teď děje mezi našima očima, na to je čas krátkej."

-Pane na nebi- odpovídám na to já, taky jen očima -rozumím-li dobře- tomu, co povídáte, je to řeč vskutku pro rúže, a ne pro muže, a tedy pro ty věkovité platany. Teď něco taky pro nás, pro s i r o t y p o m n i c h o v s k é . Co těm vzkážete, pane exministré?-

Trochu ho, myslím, zaskočilo a zmátlo, že připomínám letopočet tak dávný, rok osmatřicátý, když máme přece památný rok omačtyřicátý, ale když se z toho překvapení vzpamatoval, jeho oči dodaly: Nu ano, neměli jsme do toho už lézt, hlavně ne my koncentráčníci, byli jsme dávno zlomeni, a Stalin to vyčih'!..

A všecko ostatní, co jsem vyčetl z jeho očí, byla řada, celá tiráda samých kdyby. Kdyby, kdyby, kdyby.../bývaly v prdeli ryby/.

Když pan exministr dopověděl to poslední, zvedl se z lavičky a s ním se zpoza keřů a platanů zvedla celá kumpanie dobře udělaných pořízků. A jak ho ti habáni obklíčili vpředu, vzadu, po stranách, aby ho vzali v ostrahu nebo spíš aby jim neutekl, počítal-li jsem dobře, napočítal jsem těch goril dobře půl tuctu. A každý z nich vypadal jako každý.

Celý průvod zmizel kdesi za Menší růžovou zahradou a já se, ještě napůl zkoprnělý z toho neuvěřitelného setkání, obrátil ke své knize. Vítr mi v ní musel zalistovat a zobracet stránky o hezkých pár kapitol zpátky před bratrské humanisty, protože mi oči padly na staročeskou skladbu T k a d l e č e k - o p r á v ě s v o b o - d y l i d s k é v ů l e . Jak víte, je to rozkošné povídáníčko, v němž personifikované N e š t ě s t í diskutuje s prostým tkadlečkem. Hovor vedou na přelomu středověku a renesance, tedy v čase, který je nyní soudobých literárních rukojetích označován jako období vrcholného feudalismu. Neštěstí o sobě a sobě podobných prohlašuje: "Myť jsme odevsad, avšak nejsmy odnikudž, myť sme posel božie ruky, ke všem protivným kusuom brzký jednatel. Myť sme bič ohbitý a hólka /húlka-pozn.aut./ a kyjík všeho stvoření stvořitele. Žádných podstat nepotřebujem."

Božítku, slova jako pro nás oba stvořená, škoda, že je už exministr pryč, pomyslel jsem si a četl jsem si pro útěchu v Tkadlečkovi dál: "I jaká radost mně býti může, poňavadž vida i nevizi, ma je i neám, jsa jako bych nebyl! Vše mi se stien a obluda zdá bez téj, jíž mé srdéčko z kořen jejie bylo. Ej, ej, Neštěstie, pfi, Neštěstie! Stvořiteli svému ufám, že mi to odpustí, na tě, na zlé, na nemilé, na hanebné, na falešné, na nelibé, na ukrutné Neštěstie volati, křičeti, lkáti, šaty na sobě trhati, hněvy sebú o zemi bíti, na tě plvati, tobě cíbky dávatí /posmívati se-pozn.aut./, na tě se šklebiti, na tě jazyk vyplaziti, na tě volati rozličnú řečí. Ach na tě, vej, pfuj, zlé Neštěstie! Zimnice tě stluc, súchotiny tě zasušte, mrtvice tě nemilostivě posedni!"

Nevím, jak by pana exministra uspokojilo tkadlečkovo proklínání neštěstí, kdybych mu je byl stačil přečíst, ale mně tehdy konvenovalo náramně, určitě víc než všecka jeho kdyby.

A že mě tehdy nejvíc dojívalo, jak si vzpomínám, v tkadlečkově lamentu ono místo, kde je řeč o srdéčku, co "z kořen jejie bylo", kdoví, zda tehdy Emuška pro mne neznamenalala přece jen víc, než se pokouším čtenáři i sobě teď po létech namluvit, byť si byla stokrát jako šindel.

A jako by se měla potvrdit a naplnit Lavoisierova věta, kterou jsem jako terciánek čítal v našem gymnáziu na průčelí fyzikálního kabinetu, vysázenou tam po francouzsku: Rien ne se perd, rien ne se crée, tout se transforme, byl jsem od onoho památného roku osmačtyřicátého /potažmo osmatřicátého/ já, člověk renesanční vržen stejně jako tkadleček daleko zpět do vrcholného feudalismu, který někteří v soudobých literárních klíčích a rukovětích nazývají /jako by slepí byli/ vrcholným socialismem. Jako by neviděli: hle veškerá půda vyvlastněna, řemeslo kdekeré vyglastněno, včetně mého tkadlectví. A všechno zcela jistě jen proto, že mi tenkrát ve Stromovce vítr v knize obrátil pár listů zpět od bratrských humanistů, a jako zudělání zrovna na Tkadlečka a jeho Neštěstie.

Řeči, řečičky, plané výmluvy! Všechno, co mě postihlo, jsem si plně zasloužil, do písmene všechno. Všimli jste si jistě při čtení textu, jak jsem se pod všelijakými, leckdy až směšně nicotnými záminkami vyhýbal svědčit pravdě, že ano? Nuže vědět co je správné, co je pravdivé a neosvědčit to, je ze všech smrtelných hříchů hřích nejsmrtelnější.

Byla to buďova tak antisepťická, neosobní a neobnošená, že stihlymi dvaceti pstrý ani útrobnami neprozrazovala, k čemu je dobrá. Navíc se protivila tím, že jakási povinnost stejně směšná jako přísná přikazovala do ní vstoupit z modře, nažloutle, haňdávě jasného pozdního jitra v raném říjnu nad Ženevským jezerem.

Rue des Acacias zvolna a lékavě stoupala dál k výhledům pól osružujícím, pól konejšivým. Ale pozvání netelegrafovaly hory a oblaka. A blažkytně úhlecké šipky s písmeny PEN stroze vedly od vchodu dvě poschodí pod zem.

Orkéstru malého amfiteátru tam čelně dělil bílý pult, výškou a šíří podobný přepážkám, za nimiž se u soudů víc či méně pohybují busty přisedlících a předsedy senátu. Tady nad středem hrazení čněl Arthur Miller tak černavě a lincolnovsky vyzábale, že se v něm nebylo možno zmýlit. Byl i tak svrchovaně pokojný, jako by duchem ještě dospával.

Méně klidu měl po křídlech. Měnilo tam výrazy, šeptavě se přiklábělo jedna k druhé i nahlas hovořilo osm či devět poutavých i méně výrazných mužských i ženských tváří.

Před každou se vinul z pultu nerezový labutí krk s mikrofonem místo zobáku na konci. Kdośi kdesi do té věci mluvil, jenže amplifikační technika podzemního operačního sálu tak umrtvovala barvu, přízvuky, osobitost hlasu, že v zachačlených skupinách na pólkruhovém svahu hlediště skoro nikdo nebyl zlákan naslouchat. Zrakem se ten, kdo mluvil, nedal najít, a tak hlas byl odlidštěn bezmála absolutně.

Nevýhodně vybaven sklonem soucítit právě i tam, kde je zbylé stěblo lidskosti skřípáuto horou jiných propriet, chtěl jsem hned po vstupu být jedním z hrstky pozorových. Tak jsem z macerované franštiny vyposlechl, že se toto zasedání, dávno programované a původně řádné, vinou jistých událostí stalo i zasedáním zcela mimořádným. Důvod prý až příliš dobře znají naši přátelé z Československa.

Tlesklo o sebe několik párů dlaní. Jinak sál nadále vlnivě mručel a hlučel jako v bezpečném předpokladu, že se tu k čemusi opravdu dramatickému obrazná opona teprv zvedne. Mínil jsem pokračovat v naslouchání, jenže mě náhle strhl pod sebe hlasitější a hmotnější nápor toho vlnobití a byl se me střed vlnu.

Utěšně mě do toho okamžiku klanalo pomyšlení, že jsem tu neviditelný. To je pro pozorovatele a naslouchače jediný opravdu příhodný stav. V mém případě ovšem nebyl zabezpečeně čirý. Mohlo mě tu mít

v paměti pět i víc známých či přátel odnesených emigračními odlivy před třiceti, dvaceti, deseti lety.

A vlastně jsem sám před sebou skrýval i naději, že mě noc nevymetle z mysli té, s níž jsem se včera brzy po příletu aspoň ze své strany velmi sblížil. Bylo tedy nyní třeba, aby se ta křehce usměvavá a uvnitř ocelová osoba před lidmi ke mně chovala lhostejně a přičala tak na významu naší nevyřčené dohodě, z devadesáti devíti setin kamarádsky hádavé a z nejisté tisíciny nedravé a utajeně milostné. Zbylé zlomky patřily k těm Hamletovým věcem, o nichž se "vědě ani nezdá", že je "zem a nebe skrývají".

Už první setkání. Před osmou večer mě přivezli z letiště a čekal jsem u recepce na přidělení pokoje. Takových se tam chumelilo víc. Rozehřátá procházka vešla mezi ně a s přitažlivou směsí zcestovalé zkušenosti, nepovyšeného, ale sebejistého spolehnutí na svůj půvab i plachého spěchu už už se vymanit z obletujících pohledů natáhla paži přes pult pro klíč. Jenže recepční v té chvíli chyběl a jeho drobná zástupkyně s hlavou sotva nad přepážku právě cítila povinnost odpovídat nepochybnému Američanovi v červeně kostkovaném saku a s hnědým slamáčkem nad svraskalou tváří kdasi u stropu dvorany, že ano, že uvidí z pokoje Mont Blanc a nemusí se tedy stěhovat z tohoto supertřídního hotelu de la Paix na quai du Mont Blanc do hotelu la Residence v rue Florissant na protější straně jezera a Rhony, kde by naopak po otevření víček jmenovanou horu z lůžka v ládném pokoji vidět nemohl. Vysoký americký důchoďce jižansky protáhl další čotas a rozprava hrozila pokračovat. Kladá dáma stáhla paži, pod hnědavě šedým kostýmem esterházy jemně pokrčila rameny a z nedostatku jiného evropského adresáta s pobavenou ironií prohočila ke mně:

"For better or worse, America first."

Dala se ta asonance přeložit a vyložit různě. Trouba netrouba, Američan má přednost. Nebo političtěji: za daného stavu věcí je líp mít v čele Ameriku, i když to ideální není. I z toho jsem odhadoval, ockud se tu octla. Ne, prapůvodní ani naturalisovaná Angličanka to není. I mírněji chybný akcent než ten její je na ostrovech navěky zpodřadňující provinění a ona na opakovaně pokořovanou přistěhovalkyni nevypadá ani trochu. Americký původ přitom vyloučen nebyl. Tam se v tvarech řeči toleruje skoro všechno a v jejích významech většinou lepších vítá spíš kritiku vlastní domácnosti než samochválu. Ale i taďy u šenevské recepce se zdála být nesrovnatelně víc doma než ta zaocednaská skupina, co se tu nakupila. Vedlo mě to ujmout se

Jižana. Konečně se ochočlal za druhé dolary zabsorbovat ve čtrnácti dnech dějiny Evropy a z té dívky za pultem má příležitost vytušit o nich víc než z ciceronů. Přejte mu ji.

"Je zachráněn", přikývla a v téže chvíli, kdy ve mně znaky její mluvy, úsměvu, rysů a gest znenáhla probudily k vědomí krátkou, ale dost intenzivní balkánskou zkušenost, takže jsem už skoro věděl, odkud je, ona zaryšleně vzhlédla, jako by si v hi-fi krámě se sluchátky na uších chvíličku přehrávala mé přízvuky, a vzápětí řekla s oblačností naplň sebeironickou: "Excuse me, sir. A Pole, are you?"

"Přihovívá," odpověděl jsem českým výrazem instinktivně zvoleným z těch, jež žádný inostranec světa není uzpůsoben patřičně imitovat, takže rázem věděla, odkud jsem, a já v ní zároveň z výrazu přichylnosti, účasti, zklamání, přidaného k půvabu gest a rysů z počátku mého rodného teritoria a společenství, rozpoznal Chorvatku.

Ale ani o hodinu později při skleňičkách jsme neupustili od třetí řeči. Zvláště i proto, že jsem jí stručně prozradil, jak o deset let dřív za mých setkání s kouzelným záhřebskodubrovnickým člověkem a malířem Ivo Dulčićem docházelo při užití mateřštin vinou falešných příbuzností mezi termíny k tolika nedorozuměním, že naše večerní rozpravy nikdy nekončily před šestou ranní, jen aby spor mohl dozrát ve shodu a shoda ve spor. Sonja Basić, jak mi v odpověď na mé jméno naškrabané na účtenku, vyžádanou od udiveného a vzorně sebezapíravého barmana, pověděla velmi civilisovanou vizitkou s dodatkem o její úloze zástupkyně vedoucího dramatu v Radio Zagreb, nezmínila k mé lítosti chorvatsko-česká nedorozumění do dalších jiter rozmnožovat.

I tak bylo několik hodin o co se přít, protože nešlo nedojít na otázku, jak odporovat umlčování a násilí. Po duchu právě i tím nastalo značné sblížení, i když dost tvrdá neshoda shrnutelná výrokem střílet-nestřílet přetrvala mé políbení Sonjiny ruky a hřejivé tváře i její vlídně výsměšnou odpověď:

"Good night, you plumpish Gandhi."

Sdělila mi tím, že mám na opravdově odřikavého pacifistu kosti příliš obalené a že tedy asi jsem i příliš lačný pozemských potěšení. A byla ovšem protivně v právu.

Neshodu asi nezahladil ani zbytek noci, jakkoli jsme jej přečkali každý zvláště ve svých pokojích hotelu de la Paix. Jí jsem přál to nejlepší, ale můj spánek byl ezantál s dírami polobděle zoufalých a touživých pomýšlení, kde byla i Sonja, ale zdaleka ne sama. Těsněli se tam a mísili rodinní i neročinní blízcí z toho zeměpisně nečekaného území a společenství, jež prý - podle verze krásné, něžné,

ocelové Sonji - o deset týdnů dřív celkem pokojně, s haňvem důstojně přitlumeným, polklo za tři desítky let už svůj třetí Mnichov.

Pak dopoledne v tom podzemí jsem si chtěl jen koutkem oka zaznamenat, kde jí o přestávce najdu. Do té chvíle ať mě neruší. Bude-li má účast v rozpravě nutná, míním si zachovat jen a jen svou hlavu.

Ale ten náhlý vír a nápor skutečně nastal. Zblízka se v něm objevila i její tvář, stejně jako v hloubi noci nádherně a polorozcuchaně obklíčená svitivě světlými vlasy, jež divně i objevně kontrastovaly s přísnými sklopy jejího temperamentu. Už jsem se asi zamiloval. Jenže slyk obsahoval i dva mohutné černavé bíjce, kteří by se byli dali nazvat jejími gorilami, kdyby v tvářích neměli výrazy tak inteligentní, pozorné a humorně přátelské, že jsem hned byl skoro bez odporu jejich.

Opět anglicky a s jugopřívuky šli k věci. Prý jsou připraveny dvě rezoluce volající po odstranění hrozby, jež vinou známého vpádu dolehla na mou zemi a tím i na její autory. Jedna jde v odsudku invaze až tam, že viní i představitele obrody z nečestatečné přípravy a odhodlanosti tváří v tvář nebezpečí okupace. Tu sice odsuzuje i druhé, je však v úhrnů až uhybavě neutralistická. Prý je pro ni většina Penklubistů z Británie, z USA, z Francie, ze Skandinávie, aby nepominula naděje, že se zástupci Východu budou podílet na penklubisticky světové spolupráci.

Nor na kluby krom Athensea na St James's Street, kam mě dva skvělí přátelé zvou na oběd či večeři se skotskou vprědu, a krom fotbalového West Hamu a Nottinghamu Forest, namáhavým humorem jsem hleděl získat čas pro své rozvažování.

Havně. Ozval se v těsné blízkosti poloardečným polosmích čtyř nepochybně britských autorů. Odvaha Britů roste s nebezpečím a ta čtveřice děvnou dějinnou zkušenost potvrdila. Pronikla mezi jugoslávskými obry a con sordina, či na pól úst, jak se sluší na univerzitně či západolondýnsky obrobené tvory, šádlala můj hlas pro umírněnou rezoluci.

Namítl jsem, že svým hláskem sotva co rozhodnu. Nelíbilo se jim to, ale vtom se přival rozmnožil o mě bývalé krajany. Bylo jich snad až osm. Vírali mě, někteří mile a opravdově. A hned se jich šest či sedm přelo se sbytkem, že musím moderovanou rezoluci dokonce vlastním plamenným prohlášením odsoudit k zavržení a svednout ruku pro tu radikální.

Až mě v průběhu těch polohlasných i hlučnějších násluv trojmočný tlak umítil v páté či v šesté řadě na svahu amfiteátru. A jakkoli

byly v příštích minutách zlehy definitivní verze soutěžících rezolucí a přidružených listů hlavních vlád a států a konečně jsem tedy mohl blíže poznat, o co jde, vír kolem proto nastichl. Zdejší dál útočili vystěhovalci, zleva Jugoslávci se Sonjou hned vedle me, zprava mladý Angličan s tikeu v levém oku. Nebo snad vědomě pomrkával, aby mi tím sdělil něco navíc ke svému tvrzení, že nás pojí společní známí, Tysan, lékař Kingsley Anise, Aselin. Bez uvedení přesnější souvislosti jmenoval i Shakespeara, ale jinak přesvědčoval dovedně i mile. Při nastalém hlasování využil okamžiku, kdy Sonja pilně jednala se svými druhy, snad ve mně z neznáma vykřesal i miliotínovou inverzi a já se přistihl, jak na jeho pokyn zvedám ruku pro mírnou rezoluci. Vystěhovalci se půl znechuceně, půl rezignovaně ode me odvrátili. Ale uaměvavě strohá Sonja, náhle ke mně opět pozorá, o devadesát vteřin později hravě dokázala, že můj hlas byl odevzdán i radikálům.

A vzápětí jsem se zotuzeně sesul do sklíčených sebevýtek. Prosim, hlasovací obojakostí ze me promluvilo třicet let života v neuvobodě nebevyjádření, jenže já si přece vždycky troufal sám sobě namalovat, že si svobodu myslí a rozhodování i v zotřených podmínkách uchovávám. Krom toho mé dvojí zvednutí ruky nebylo výsazchem těm dlouhým nešťastným létům a jejich strájcům, ale lidem zde shromážděným. Při vší své rozmanitosti aspoň zhruba chápou nedělitelnost svobody. Dostavili se sem, aby to tak či onak oznámili jakkoli nevelkému okruhu naslouchajících. Je nestoudnost i nerozum dávat jim za to najevo — co vlastně? Svě všemu nadřazené zoufalství nás jakoukoli možností, že se dotyčná končina uprostřed Evropy z mrzačícího útlaku zčásti velmocensky přisouzeného a zčásti samopřivozeného dá v čase rozumně dohledném vyprostit. To přece jen není taková hanba. I oni jsou odpovědai. Za nynější supervelmocenské soustavy a nevyřčené dohody jsou nejlepší myslí naší nevelké končiny ve svěráku pozvýšlení, že pokus o její pravou svobodu přivolá vinou zkrasenělých držitelů noci konec života, myšlení, svobody. Tam až jsme dovedení. Ať tedy konečně něco vymyslí ten vychloubačně svobodný Západ se svým obrovitým inteligenčním potenciálem, zatím převážně vynakládáným na meadí či větši nesaysly, přečevším zbraně. Ať se multimilionářští géniové deterrentismu čili války obrátí v namáhavěji myslící parlamentáře. Vzhledem ke svůdnosti multimilionů se to zdá být skoro zcela neschůčné. Ale slabosti existují a krom toho jiná nádeje ani nezbyvá.

Tehdy mě shora přepadl strašně dobře známý a milý, zároveň stejně strašně nezrozumitelný hlas. Dělal jsem, co se dalo, abych rozpoznal, kdo mi co říká. A znám bil jsem to úsilí, když mi ohlédnutí prozradilo,

6

že to opravdu je Petr Kopta. Dekódování proslavy se ovšem ani pak nedánilo, jako se po celá desetiletí nedánilo za okolností smoz-
hen všednějších.

A tak se situace dala řešit jen tím, že jsem Sonju poprosil, ať nikam nezájí, než se vrátím, anglickému mírnému rezolucioni-
stovi poděkoval za přízeň a šel o řadu výš přisednout k Petrovi.

Celou tu dobu cvrlikaly zálem umělé hlasy nad neklidnou hladinou
šepotu a mumlání hlasů lidčky plastičtějších. A právě v okamžiku,
kdy jsem vzal Petra kolem ramen, důraznější umělý hlas oznámil, že
se pro tu i onu rezoluci vyjádřil stejný počet účastníků zasedání,
že je tedy třeba hlasovat znovu a že si předtím předseda mezinárodní-
ho Penklubu přeje cosi stručně sdělit.

"Pryč, to já," vzal jsem Petra pod paží a hleděl ho vést z řady.

"Vážně jsi tak důležitě zasáhl do dějin?" smál se a žumloval Petr,
tentokrát tak, že jeho cigaretami popálené slabiky byly sázbou jen
poškozenou, nikoli rovnou rozmetanou. Ze řady vyjít nespěchal.

Pozdní dramatický Lincoln začal zatím šedivě zálem:

"Budu věčen ^{členem} zasedání původně v páté a nyní v šesté řadě
vlevo ode mne, rozhodne-li se před konečným hlasováním pro jednu jedi-
nou rezoluci."

Takže Miller nespál. Tím hář pro mě.

"Nebo navrhne zmíněný člen rezoluci třetí a bude hlasovat i pro
ní?" pokračoval Miller a povedlo se mu tak vyvolat několik záchvěvů
smíchu.

Vstal jsem a dal se zdlouha a namáhavě do řeči. Prosim za promi-
nutí. Takovou odezvu jsem vzbudit nemínil. Ale když už se stalo, je třeba
upozornit, jak jsou u nás demokratická práva a odpovědnosti dávno
zasměšněna. Mé dvojí hlasování se lze krom toho vyložit tak, že jsem
jednou zvedl ruku za vězněného či popraveného přítele a jednou za sebe.
A dobrý skutek tohoto shromáždění byl ostnatě oběma rezolucemi bez-
pochyby splněn rovnou měrou. Držitelům moci se víc než přímluva za svo-
bodu slovy předložit nedá.

Ozvalo se zapískání, odjinud několik tlesknutí. Lincoln pokyval
svému asistentu režie, aby hlasovací proces zopakoval. A Petr se ko-
něčně dal vyvést z řady i ze sálu.

"Tebe emigranti co nevidět doštvou spátky domů," smál se v chladu
prázdné chodby. "To nemůžeš, takhle jim kazit dobrou práci i kšefty."

Jako vždycky, když jsme byli spolu, užasle jsem srovnával vřelou
precíznost a hudebnost jeho veršových překladů s poruchově huhlavým
a přeřikavým Stockhausenelem jeho prosluv. A soudil jsem, že ta dobrá

práce vzniká patrně díky napětí, jež trvá mezi jeho touhou po prá-
zračném proudění a přebytkem energicky zvičavého a překotného zájmu
o drobné i dalekosáhlé děje v lidech, mezi nimi, kolem nich.

Mež jsem se nadál, pověděl mi skoro všechno. Žena Marie ho sama
pobídla, ať jede: ze svého vězeňsky jáchymovského čtyřletí nesmí
prý zopakovat ani den, musí žít, pracovat, být s ní třeba i přes de-
setkrát přehrazenou dálku. Ano, tačy ho přijali ať neuvěřitelně.
Bydlí u Maďarů, co přehli roku 56. Vědí líp než my, co je vpád. A
snaž proto jsou tak pečlivě ustaraní o jeho prospěch, že se to rovná
vězení jiného druhu. Přece musím vědět, co je taková obkličující
péče pro někoho, kdo je v životních pocitech třeba jen setinově
zpřibuzněn s Villonem, Rictusem, Corbiérem, Rimbaudem, Verlainem,
Apollinaiem. Prosim, samý vučorovitý, ani vlastní mocí nezvládnou-
telný a nejmíň napůl rozvrácený zhřešilec či tulák. Ale co vzali
z francouzské země, společenství a řeči, to tam zkoncentrovaně a
obohacene vrátili. Bez podílu na takovém metabolismu se nedá žít.

"Chci zpátky, chci zpátky, chci zpátky, k Marii, k řeči, k sobě,"
hlučel Petr za neklidně spěšného přecházení v ženevském podzemí.

"Co Láda!" vzal jsem ho poč paží a skoro jsem mu to vmetl jako
výčitku, že mi tak dlouho nic neříká o našem nejlepším společném
příteli.

"Láda?" mezi rychlými vdechy kouře sípl astmatik Petr, navíc
dost obtěžkaný přebytkem živých látek a především obdařený velikou,
dobrou, humorem řízenou energií pozornosti a rozdávačností. "Láda
ně šve!"

Zašlápl nedopalek a spustil na to téma nervózně rozesaátou, potě-
šeně se opakující, v náhlých zamyšleních přerušovanou ódu na člově-
ka a básníka v jedné absolutně nedělitelné myslí, řeči a osobě jmé-
nem Ladislav Evořák. Do mezer jsem vnikal pokusy o doplňující urče-
ní. Denaturující vzornou civilizaci stěn začal živým růstem rozrá-
žet větvitý i jednolitý strom, jak jsme bezpochyby obs při svém dvojnásobném pokusném portrétu viděli jednoho z nejméně okázalých a pří-
tom uvatř nejpevnějšího mezi přáteli i v širé družině autorů.

Láda ho tedy šve. Je to nejbezpečnější případ lidského zakotve-
ní. Na začátku ho rozpoznané nadání vyhnalo z upokojivě stálé výhně
kovárny, z nekolísavé víry, z těsného soužití s oběhem ročních dob
do hazardů vzdělanosti, měst, vždy potenciálně rozvratných autorů.
Jenže pak musel z gymnázia do soustružny a taktěš ho zapudili zpátky
i z university, když někdo tak samozřejmě i usilovně pravdivý pře-
stal vyhovovat jejím nově zavedeným řádům. Vyhnali ho i odjinud a

svůj podíl na řeči poezie musel v polepšovač padesátých let scho-
vévat hluboko pod lavici. Jenže v něm se spletli. Je pod nápor
změn a ústrků čím dál víc sám sebou. Nehne se z místa a je na mnoha
místech. Hne se, poznává, vidí, absorbuje a jeho dřev je zase jen
více jeho dřev. Vydrží trpět jako bejk, jen aby poznal, co je to
žít ve světě v podobě člověka. Napíše to, nenapíše to, i to je mu
v základě jedno. Hlavní je, aby to zakusil a nemusel se stydět,
že nic neví o miliónech hladových, neadařých, zavržených. Jenže on
to taky umí artikulovat. S takovou krásou, která bezčůcky zkouší
citlivost myslí: ty méně živé ponechává v pochybnostech. Vyřikává
svou přítomnost ve světě a přítomnost světa v sobě někdy až koktavě,
breptavě, těžce — ano, je-li měřena normou jiných autorů, ale kdo
opravdu vatoupí k němu a objeví jeho normu, navíc k objevené zkuš-
nosti rozpozná i nemírně vzácnou těsnost a přesnost relace mezi ní
a způsobem promluvy.

"Byla to klika ho potkat," nezvykle se stišil Petr a vzápětí
se jeho neklid tím hlučněji vrátil. "Ale tady ho nečekej. Ví, odkud
roste."

"Vyjel by si a nepoškozeně by se vrátil ke svým."

"Víš, kde má být, když je tam zas tak nevlídno — chci říct
v Avárii, jak on to pojmenoval," zastavil se Petr a škrtl sádkou
k další cigaretě.

Šachytecne tím pronesl obvinění na mou adresu i sebeobvinění.
Ale nebylo nám dopřáno znovu je pokojně sreflektovat. Z arkiteatru
se vyhrnuli účastníci zasedání a jejich česky vystěhovalcká část
nás v rozhodující chvíli obklíčila tak těsně, že jsem mizící Sonju
ani nezahlédl. Najdu ji ještě? Dost se ta pochybnost některým časteč-
kám mé osoby protivila. Ale jak stojí kdesi psáno, pláč zahání pláč.

"Ulejšváci!" řekl totiž kdosi z našich bývalých krajanů v téže
chvíli na Petrovu i mou adresu.

Jiná řeč to zakryla, ale ve svém zjevně nezamýšleném významu ten
výrok, pronesený jen s poloamíchem, neodbytně utkvěl a žádal zodpo-
vězení. To se rozumí, že jame! Na týdny či měsíce. A vy, kamarádi?
Nic proti vám, ale udělejte z té své změny místa něco víc než reso-
luční schůze, těžbu ze zanedbanosti těch, k nimž jste se přistěhovali,
nebo tiskoviny, převážně udržované nad průměrem jen díky textům se-
psaným pod hrozbou ve staré vlasti. Dílo k světu je víc než i stolový
součet okamžikových hměvů.

Nesdělil jsem z toho rozhořčení víc než zlomek. Odzbrojili mě tím,

jak byli přátelsky pozorní a milí. V Kalvinově Ženevě nás vedli na rozmařile pařížský aperitif. I když pohostinnost po spěšivě západnickém způsobu nepřehnali, nedalo se trvat ani na minimálním stupni moralismu, i když Láčův, Petrův i můj milovaný Montaigne z dalekého času a z neďalekého místa říkal, že ano, šlo by to, jen mít tolik energické pozornosti k dějům v lítech a důvtipu jako on.

Na Montaignovi, ale i na mnoha Pascalových počítě skrytých pochybnostech jsme se vědecky shodli, i když nás jiná témata, jiní autoři či dokonce ještě i samy rukopisy dočasně dělily do dlouho-
nočních hádek, bez přátelství nevyhledatelných.

Než jsem se o dva dny později vrátil k dočasným britským hostitelům, došlo už jen ke třem dějům hodným známky.

Jednak mi sekretariát zasedání vzorně bílým a studeným listem sdělil, že mě předseda mezinárodního Penklubu, stále tyž Arthur Miller, zve na osmou ranu do hotelu Caritor-Parc na quai Wilson k pracovní snídani. Hotový summit. Dal mi to noční vrátný s klíčem od pokoje a byl jsem s tím ve dvě k ránu sám. Podobalo se to povolání k odpovědnosti za události, na nichž jsem se podílel jen mnohokrát prostředkovaně a jako tisíce jiných spíš jen dlouhodobým průběhem své existence než včasným vhodným činem. Nebo snad i dlouhodobou a převážně skrytou prací podobně jako Láča a Petr. Takže vlastně je co Millerovi povědět. Krom toho jsem si ho dávno vážil a překlad jeho Smrti obchodního cestujícího byl jednou z těch mých utajených prací: za směšně zmatečných okolností, jež mají co dělat se sympatickou i získavačsky soutěživou předbívavostí některých časných obroditelů, mě po-
hnují anonymně a skoro bez úhrady tu hru přeložit pro činohru našeho nejbohatšího divadla, Národního. Takovou zkazku Miller ovšem nedocení. Tlumočitelé jsou mistrům lhostejní, pokud jejich text neobrátil v hanbu. Ale protože se dramatik dá při překládání poznat podstatněji než z pouhé četby či z průměrné inscenace, věděl jsem, že jdu mluvit s kýmisi vynikajícím. Naed první tóny při bohatě obložené snídani mi však vysvětlily, proč ten krásný, vysoký, nesmírně nadaný i pilavý miláček obecnstva, režisérů i žen asi nikdy nenapíše svou touženou a v interviewech vždy znovu slibovanou komedii. Při jeho původu mu zcela překvapivě či až neuvěřitelně chyběl smysl pro humor, svlášť pro ten středoevropsky černý. Volal jsem v duchu na pomoc Láču, Petra a krom dalších tentokrát především Václava, ale nic mi nepomohlo vnuknout moralistně sebejistému či až sebeuctivajícimu dramatikovi dostatek prostranné chápavosti pro trvale proměnlivou mnohoznačnost podmínek v zemi, kde je nejméně každých deset let autorům vpálena zkušenost, která při dostatku načání týmž úderem nabízí vzestup k světovosti

a do němoty omračuje. Takže se tu v mezerách čelá, co se dě. Trochu svědectví o němotě, trochu o tom, jak k ní došlo. Kdo chce ve světě o té dlouhotrvající hraniční příhodě jménem Československo něco vědět, ať čte a uslyší. Jde v ní o víc než o pouhé československé osudy. Miller laskavě naklání ucho, ale nerozuměl. Ptal se, proč jsme nebyli lépe připraveni na Nyád, jestliže jsme se domnívali, že jsme svým rozkladem zavedeného zřízení v právu. A pokud to nebylo naše hlavní myšlenka, proč jsme vůbec do toho šli — šli proč nyní nepřijímáme uskutečněný vpád jako cosi oprávněného a záchranného pro mír ve světě, uváží-li se rovnováha sil dohodnutá v Jaltě.

"Skoro nic proti tomu," řekl jsem, ale aspoň několik základních výhrad se zamlet nedalo. Jsme tam u nás skoro jistě schopni zvládnout asi stejný rozsah svobody mysli, instinktů, iracionálních počínání i tvorby jako kdokoli v USA, v Británii, ve Francii, v utajených pracovních Polska či Ruska. Takže proč my i další podobně postižení máme být též s mlčenlivým souhlasem Spojených států pod dlouhověkou kuratelou té druhé supervelmoci.

Jako bychom byli duševní mrzáci, hočí jen údajně prospěšné přisnosti, myslel jsem si dál, ale bylo líp nechat to nevyřčeno, Láčo, Václave, Petře, když jsem . . . viděl, jak ten vynikající chápavec i vykonavatel nejpodstatnějších lidských témat soustředěně polyká svá vejčka ve skle. Pokud takhle bez vtípu a humoru ten nesmírně humánní a poctivý moralista jídal svou snídani v přítomnosti své krajně citlivé Marilyn Monroe, vnučuje se pomyslení, že právě tenhle polopravý Lincoln byl konečnou a rozhodující stanicí na jejím odchodu ze všech scén.

Pokud jde o mne, bylo mi taky skoro zoufale. Takový mozek a tolik prázdných míst. Uvítal jsem, že ho další povinnost volá summit ukončit. Na mne zbyla snídani skoro celá, protože on se jen ptal a já namáhavě blekotal. Láča mi k dojíčení z dálky říkal, ať si z jeho odchodu nic nedělám. Nechápu kováře z Vysočiny ani kohokoli z těch, co v poddanských oblastech vzdorují, žijí v pravdě a po svém a nepoddávají se po duchu zákonům Avárie.

Brzy po Millerovi jsem vzhůru po rue des Acacias k dalšímu zasedání spěchal i já. Hlavně proto, abych summit vyličil Petrovi. Těšil jsem se, jak smích roztřese jeho váhu. Nebyl. Objevila se ve vzorném podpalubí polomrakodrapu místo něho živá, nervózní a naléhavá manželská dvojice Maďarů a kladla otázky, v nichž bylo zoufalství skoro úplně převáženo dotčeným rozhořčením.

Měl u nich všechno, co si mohl přát, líčili směsí němčiny, angličtiny, francouzštiny. Co ho to napadlo tam se vrátit! Poč ně! Mohl prchnout jedním oknem. Konec rozpoznali, jak je labilní, a noc co noc, je^ž co se pozdě vrátil, zvenčí ho zamykali. Kdo o něm ví?

Sdělal jsem svou stromnou znalost jeho přání vrátit se k Marii, ke kamarádům, ke své řeči, i když francouzština je jeho druhou mateřštinou. Maďaři sklonili hlavy. Maďarka možná i slzela. Je to zlé, ale Petr nemohl jinak než zpátky. Šel jsem k ní a políbil jí ruku.

A zatřetí navečer po tom dni. Sonja se nedala najít. Až jsem se osaměle a dost sklíčeně vydal po pont du Mont Blanc - ano, ovšem, kudy jinudy může jít Čech než po Bělohorském mostě - a tam opodál šla s kýmś velmi pohledně a důležitě jiným. Žárlivostí jsem zle trpíval, ale tentokrát mě neznemožnila. Někteří některé zničené lásky zraní o to méně, že druhá strana ví tak suverénně, co je pro nás to pravé. Ale Sonjina něžná a ocelová krása tak jako tak ve mně se značným stupněm vypočítavosti velmi povzbudivě trvá.

Asi je i v právu: jde-li o svobodu sebevyjádření, musí se do toho hlava nehlava. Jenže taky vím, že ta podařená dvojice, Láďa a Petr, kvůli které jsem ji asi navěky ztratil, žije opravdově a za své, s láskou připravenou pro kohokoli, neschopna nenávisti, artikulovaně spjata se svým společenstvím a s jeho zkušeností jako potenciálně objevenou a z macha díla už realizovanou součástí vědomí o obecné situaci lidí ve světě.

Díky jim opět víme víc, jak to s tou situací je.

- - -

/ Pokus o vysledování vývoje jednoho literárního typu /

Připomněl jsem svého času slova Alberta Vyskočila o tom, že česká realita v trvalých rysech byla postižena dvěma soupodstatnými pohledy, a to viděním krajiny, či ekrze krajinu, což spočívá v základech umění Karla Hynka Máchy a viděním člověka, tkvícím v umění Boženy Němcové. To prvé jsme si vzali za záminku k zamyšlení nad románem "Nuda v Čechách" od Alexandra Klimenta; poslouží nám však to druhé k úvaze o vývoji a proměnách postav v posledních románech Jana Trefulky? Pochybuji předem. Přece jiný člověk, v jiné době, jinak viděný. Ale nad to, abych si uložil více než zarávo, se pokusím vysledovat i vývoj tohoto literárního typu, jak zní podtitul, a jeho zobrazování doby.

V románu "Veliká stavba" nás bude tedy zajímat člověk v době a budeme se jím zabývat obšírněji z mnoha, zatím tajených důvodů. Právě jím více než třeba knihou "O bláznech jen dobré", "Zločinec pozdvižení" či přečistou prózou "Na krásné vyhlídce" se sborníku "Hodina neděje". Autor nám tu představuje, v prvních stranách poněkud mdlých a únavných, místovedoucího plánovacího oddělení menutího podniku Richarda Baumanna, nevýbojného, městského člověka, čímsi a kýmisi stále postřikovaného, snadno manipulovatelného, tu okolnostmi, pracovním kolektivem, tu společností, ženou /Miriamka/, který neměl nikdy doopravdy přítele, a který se nalézá ve věku značně nebezpečném. Čtyřicátník, nemladý, ale ještě ne tak starý, potřebuje ruku, jež by ho vedla, napovídala mu, co tento pohodlný až líný, málo ctižádostivý, požívačný úředníček dělat má, ovšem k svému prospěchu, nikoliv ad bonum commune. Na druhé straně se zase bojí, aby z něho užším vztahem nebyl vytvořen někdo řízený na dálku i zblízka cizí vůlí, avšak nikdy nepochopí, že toto z něho udělala nakonec přece "ta doba", "ty okolnosti", to prostředí, ten společenský systém.

Neschopný činu, rozhodování, podvoluje se vždy lidem rozhodným a jimi se nechává vnutit úsudky, jakýs takýs pseudočin, k němuž ho kdosi, cosi více méně dokope. Od manželství, sám dosud svobodný, očekává příznačně klid a teplou stravu. Cit je mu obtížný jak "kufr na cestách". I "lásku k přírodě" považuje Baumann, věřící v životní empirii a v salám v ruce, ve svou vlastní empirii, své vlastní konkrétno, hmatatelné, požitelné, za "výmysl idiotů". Podobnými typy bez chutě, bez vůně a bez zápachu, jimž o nic nadosobního nejde, z nichž nám není ni chlad ni

froid, kteří možná nikomu neublížil, ale rozhodně nikomu nepomohli, se literatura jen hemží, ale Trefulkovi se Baumann výborně hodil k tomu, aby jím odemkl materialisticky konzumní či konzumně zmaterializovanou, absurdně byrokratizovanou dobu. Ne ovšem jenom jím a ne jako jediný rys doby.

Máme zde přece ještě Bykra a jeho budovatelskou partu. A Miriamku jakoby s heslem: Urvi, co můžeš, ženu bez skrupulí, sbzoucí do různých postelí nikoliv z touhy, z vášně, nýbrž pro svůj podraznický prospěch kariéristického rázu. Věnujme se zatím odbočkou tomu, oč ve "Veliké stavbě" ^{INDEX, Kolín 7/8 (1983)} ~~na stránce 100~~ běží.

Vlivný vedoucí úředník Baumann, pověřený ředitelem vyšetřit záhadný případ, odjíždí - po přirozeně nezbytné "rozlúčce" se svými třemi spolupracovnicemi z kanceláře, Růženkou, Evičkou a Miriamkou, jak jinak snad ani nemůže být, všichni se zpíjí plus jeden sexuální akt ná-davkem coby příloha k hovězí kýtě - na Úval. Co je tento Úval? Stavba, připomínající gigantonání budovatelských pounorových let, kdysi zaměstnávající na dva tisíce oslavovaných brigádníků, je sice v půli výstavby již tři, čtyři roky zastavena jako zhola nepotřebná a špatně plánovaná v místech, kde není ani dostatek vody, ani nutné suroviny, ani zaměstnanecká základna - výrobky kolosu by byly třikrát ~~tak~~ dražší než světový průměr - přesto však subdodavatelé dodávají v nestenčené míře stavební materiál od cementu přes betonové skruže a panely po skleněné tabule. Od tajného, leč přesného zastavení stavby se prostavělo zatím osmdesát milionů, faktury za dodaný materiál, účty se ustavičně proplácejí, účetnický všechno klape, avšak co se to děje na stavbě prakticky neexistující, o níž vlastně v mnohonásobně a typicky přeorganizovávaném podniku už nikdo, včetně ředitele, ani nic neví ...

Baumann přijíždí záležitost vyšetřit na místo samé, na místo svého budovatelského mládí. Ale v hospodě toto před lety slavné jméno, Úval, objevující se denně ve všech novinách, nikdo nezná. Po paměti kráčí silnicí až na kopec a konečně spatří údolí, za němž prý mělo stát celé město: "Na opačném konci údolí se tyčil obrovský betonový blok, před ním blíž a blíž až pod kopec, na němž stál, šedé sloupoví nedokončených hal, správních budov, teplárny, elektrárny, mezitím polorozkotané kůlny, přístřešky, baráky, garáže, ježaté hromady čehosi, co z dálky nemohl rozpoznat, svět jako by se vynořivší z koryta řeky a postižený zemětřesením, obrovské smetiště, rakovinný nádor na těle krajiny. Osmdesát milionů, říkal si Richard, a kolik jich bylo před tím, sto, dvě stě, tři sta, nikdo nemůže přesně vykázat, lidí, materiál, naděje." Poděl

silnice rezivily stroje zahraniční výroby, rozrůstaly se haldy rozpadajících se cihel, fošen, bednění. Pak z dálky spatří několik mužů, kteří v minulosti měli za úkol stavbu likvidovat, přeměně vzpomínky na rituál s vyblaňováním nejlepších pracovníků, na každodenní rozhlasové reportáže o úspěších v budování této stavby, o níž se skládaly básničky a písně - a vejde do jejich ubytovny, po vojensku uklizené.

Parták Rykr stále věří, že práce budou znovu zahájeny v plném rozsahu jako "v zlatých časech mládí" s nadšením, věří tak i jeho malá parta, Lojsník, Ferda, Karel, Jojánek - a pokračují ve stavbě podle starých směrnic a ukazatelů.

Čtenář, který se nedal odředit lečivostí prvních kapitol, je nenápadně vtahován do děje. To hlavní ho tampe čeká. Richard Baumann s podivnou partou prožije několik dní. Opět si připomíná ranní nástupy mládeže ve čtyřstupech se zpěvem budovatelských písní, snad i s upřímným nadšením, pokud nebylo vynuceno jako nějaký škleb, vzpomíná na vyblaňování hrdinů, estrády, pojízdná kina, bezalkoholní oslavy úspěchů při táboráku./Rituál kázně, askeze, smíšeniny vojenského drilu a mystiky nového pseudonáboženství oněch let, si ponechám na pozdější odstavce./

Pro tuto partu se totiž zastavila doba kdesi ve stalinských letech; nástupy na večerku, hlášení Rykrovi, bučíček, a co zvláštního: na stavbě se skutečně horečně pracuje. Toto spatřil ráno Baumann, který se více méně dobrovolně musel všeho zúčastnit: "Vršek šedivé stěny, který se skoro ztrácel v mlze, byl čerstvě zašalovaný, míchačka, jeřáb i vozíky v pohotovosti. Rykr rozdělil úkoly a stavba se rozjela, jako by nebyla nikdy zastavená. Pět mužů pokračovalo v budování Úvalu, jako by nikdy nevyšlo tajné usnesení o zastavení provozu, pět mužů po tři léta sbíjelo bednění, míchalo, vozilo, vylévalo a dusalo tuny betonu a přízračný základ neexistující stavby se zvolna vynořoval z údolí jako nová pevnina." V tomto absurdním, dobrovolném pracovním lágru skládajícím se z pěti lidí pracuje i Richard Baumann - leč vyčkejme - a ulečme si, sestoupit dále k vlastnímu tématu. /Bez dlouhého teoretizování a úvah o pojmu téma - třeba jak mu rozumí francouzská tematická kritika a jiní - sdělím po svém prostě, že tu vycházím etymologicky z řeckého titihémi: pokládám. Tématem je mi pro prozaika úkol, jež si položil či uložil a prostředky, jimiž ho zvládal; toto obojí //

Postupně, jako by autor odkrýval karty, však vyjde najevo, že Ldza, opouštějící často kolektiv, ubil k smrti sekáčkem na maso v záchvatu žárlivosti svou ženu, Karel - patrně bachaň a nyní zástupce partáka - mlátil vězně k smrti a Rykr? Mohl být v minulosti soudcem nebo

prokurátorem. Ferda dohnal hrbatého dělníka Arnoštka k sebevraždě. Každá z těchto postav na sebe něco ví, a jsou to zločiny. Homosexuální Jožánek opakuje do omrzení své: "Tohle je nejlepší parta, jaká kdy byla!" Dobře pracovat je naučil Rykr. Lojzův zločin - hned se o něm dovíme - v Rykrových ústech zní: "Nechápe naše poslání a necítí jako ostatní, že se blíží vítězství." "Stavba je mu v hloubi duše lhostejná." Jinak by neporučoval kolektivní kázeň a neodcházel ze děvkami do městečka. Rykr je šílenec, říká si Baumann, ale bojí se ho, po poštovním holubu /přirozeně Rykrovi/ posílá zprávu své Miriamce, /tohle hned ze začátku dávám do znamení uvozovek/ a příběh graduje "soudem". Centrálním bodem románu?

Nemyslím si, že "soud" je centrálním bodem, jak by se zdálo, ale "pohřeb". Soud, opět rituální ve smyslu nového náboženství Rykra a jeho party, se připravuje; všichni se holí, oblékají bílé košile a sváteční šaty, Rykr navléká talár a začíná svou řeč: "Jménem této veliké, slavné stavby, jménem všech prostých lidí, kteří na ní neúnavně, oddaně a náročně pracují, byla vznesena obžaloba na Aloise Pátka, narozeného sedmáctého srpna devatenáct set dvacet sedm v Kácově, okres Stará Březová, bytem zde, pro zločinný pokus znemožnění stavby a jejího zastavení, jakož i pro pokus o mravní rozvrat poctivých pracovníků. Žaloba viní jmenovaného Aloise Pátka, že byl ve spojení se zahraniční rozvědkou, jakož i s domácími zrádci, kterým stavba hatila jejich zločinné plány." - - Rituál, jak ho známe z tisíce procesů z oněch let, pokračuje výpovědí svědků, svědčit musí každý přítomný, všichni, "aby se podíleli, aby věděli, že rozsudek je také jejich dílo." To již Baumann zřetelně cítil, že je "zajat bytostmi, jímž nerozuměl, obklopen silami, proti nimž se cítil bezmocný, jako papírový drak utržený od šňůry." Rozsudek nad Lojzou, který má "zásadní pochybnosti o smyslu našeho díla" : vyloučení z kolektivu. Baumann Rykrovi potřásá rukou, rozhodnutí schvaluje jako naprosto správné a spravedlivé /podtrhuji/.

Avšak dále v autorově zvýšeném tempu: po rozsudku se všichni rozcházejí a Baumann se ptá, kde bude Lojza tuto noc spát. Karel odhaluje postel a na ní, pod horami navršených dek, leží zohavený a ubitý Alois Pátek, ubitý k smrti tedy již před tzv. "soudem". "Bez soudu a bez zákona," chlácholil Baumanna Karel, "u nás nikomu vlas s hlavy nepadne." V noci vyvezou postel i smrtvolou a zabetonují ji v patru betonového bloku. Náboženský rituál pokračuje: "Je to zvláštní čest," řekl Rykr s pohnutím, "že našeho Lojzika pohřbíváme přímo v této hlavní stavbě, ale svou pozitivní práci si to zasloužil." Richarda napadlo, že tento pohřeb do litého betonu není na stavbě první.

Po návratu do svého bytu zjišťuje, jak chytrácká Miriamka "Fegilla" případ Úval, když v satuchlých archívech sehnala zapomenuté dokumenty. Úval, od počátku jasný zločin a společenský i ekonomický nesmysl, si však hlavní postava "přivezla s sebou", nosí ho v sobě jako součást své bytosti. Věnujme si detailu: Rykr Baumannovi přikázal, aby se zasadil o pokračování stavby. Slyšme tento odstavec: "Baumannovi se zdálo, že slyší Rykrův hlas, a tu mu napadlo, že Úval je věude, že v něm stále žil a že to nepozoroval jenom proto, že byl příliš bezvýznamný a že ho doposud k ničemu nepotřebovali. Pochopil, že by bylo marné proti Úvalu bojovat nebo před ním utíkat, ale aspoň své malé závatě zuřivě toužil zachránit." /Podtrženo Z.R./

Závěr vezmeme skrátka. Baumann vypracuje dvoustetstránkový spis o nutnosti pokračování ve stavbě, která byla neuváženě zastavena, o jejím dalekosáhlém významu pro národní hospodářství. Jede s ředitelem k ministru, návrh /i/ na nejvyšších místech se jednomyslně schvaluje. A dále? Nu, dostává dekret hlavního vedoucího Veliké stavby a Miriamka nafizuje: "První co uděláš, to ti říkám já, že dáš pana Rykra i s jeho partou prokurátorovi." Richard upozorňuje na fakt vraždy, Miriamka: "Žádná vražda neexistuje... Na Veliké stavbě nemohla být žádná vražda." Rykrova parta bude odsouzena za to, že nechala zrezivět zahraniční stroje. Baumann za cenu spoluviny si s ředitelem a snad i s ministrem tyká, a čtenář? Ten si připomene nápis ve Farně svíat: "Všechna svíata jsou si rovná, ale některá jsou si ještě rovnější."

První Trefulkův needitní román - psaný v letech 1969-1972 - považují se nesmírně významný nejen pro autorův další vývoj. V podstatě ho vidím jako velké podobenství. Přirozeně že nejde o jednu jedinou stavbu, jde o podstatu, smysl a vývoj společenského úsilí posledních desetiletí, úsilí ~~konkrétních desetiletí~~ určovaného a dirigovaného /ti ostatní se ubijí a sabetonují, ať už odcházejí za svými lidskými touhami, nebo ať mají smýšlení a názory prostě jiné, více či méně správné/. Už před Viktorem Dykem se vědělo, že "pravdu mít je málo". Úval je věude od počátku a další úvaly - po něm - vznikají, usiluje se o ně i jinde ve světě. V tom povyšují tento strojopis /o jehož nedostatecích bude ještě řeč/ za záležitost evropskou. Nevím, porosmí-li takto románů čtenářské zájmy jiné; že Úval máže vzniknout i u nich, že to není fikce, nýbrž reál, použijí-li slovníku televizních pracovníků, a - nestane-li se něco ať nadpřirozeného - reál jeho. Čtenáři s jiných částí světa problekne hlavou vnitřní zření Franze Kafky - a problekne špatně. Anebo dobře podle toho, jak se Kafkovo dílo chápe. V obojím případě x o mýtus jde,

v tomto případě o prožitý mýtus, existující a kýmkoliv empiricky ověřitelný /bohužel jak snadno/, svět a dobu interpretující. Veliká stavba není fikce, ani absurdum, jak by se mohl domnívat třeba Švéd, není nesmyslnou výjimkou, deformací skutečnosti, přehnaností částí s vyloučením celku, výmysl, nýbrž holdá, litá realita, norma, životní styl, bez níž by - dokonce - asi mnohým něco chybělo. Kus každodenního, všedního života.

Řekl jsem reál; kdybych byl Maecenas /nebo skriptka v CRFu/, uložil bych přepsat román jako televizní, po případě filmový scénář, aby i jiní spatřili a futurologickým zaostřením sebe sama in potentia, k níž si - ne všemi obvykle sobřými úmysly - jakoby dláždí cestu. Úval velice pravděpodobně může být všude na světě. A Veliká stavba by na obrazovce jen získala, cokrealila některé matné postavy /Kůženka, Evička, Jožánek/, odstranila různou slovní vatu vycpávající sem tam lektorskou stránku /plané úvahy o mládí-stáří čtyřiceti let, neorganicky vmontovaný poštovní holub jako deus ex machina, vadí mi i ta poživná žoviálnost řeči o řediteli podniku - tatíčku mazanečku, Pámbu ap./.

Vnější /i vnitřní/ prostorem románu je doba, rovina prožitku v době. Tak budiž slovo o ní. Užijí-li vakučku už pradávných, ale podivuhodně jasnozřivých slov T.S. Eliota o nastávající době, v níž se "způsobem inženýrským" "mají řešit problémy", "jež jsou v podstatě lidské", před očima máme nyní nikoliť pouhou krizi společnosti, pouhou krizi autority, ne už rozklad obého, ale mršiny ve vysokém, následném stupni absolutního rozpadu. Rozklad myšlení, struktur, předcházel - historicky na sebe stupeň po stupni navazuje - rozpadu tohoto: bytosti, člověka, bytí. Esse, non videri v tomto románu neplatí, být, ne zdát se, platí to "zdát se". Veliká stavba, mnou takto chápaná, již slovesně spodobnit bylo úkolem českým, protože evropským a naopak evropským, protože českým, není od prvopočátku utopie, nýbrž tragédie, což podotýká s Wilhelmem Röpke.

Že v rukopisu vidím události, post factum /s velkým písmenem/, ne v počátcích, autorovi v nejmenším nevytýká, tolik nelze naložit ani za spřežení čtyř byků. Ohlas Veliké stavby neznám. To máš tak, milý ineditní autore, ať napíšeš něco lepšího či něco horšího, rozboru, analýzy, výkladu /interpretací může být více, včetně mé, absolutně není žádná/, se nedočkáš. Anebo je-li, zase ti nepadne do ruky. /A ani nemůže./

Hovořil jsem o rukopisu s přítelem, mimo jiné v prehistorii stejného přesvědčení, víry a názoru jako autor, a ten považoval sabetonování mrtvého Pátka za něco nemožného. Oponoval jsem vášnivě, nahlížeje do různých zkušeností, také do svých. Právě fakt, že byl sabetonovaný člověk, poklá-

dán za důležitý, lhostejno jaké lidské chyby tento člověk měl. Při stavbě doby, epochy se právě toto a člověkem děje.

Člověk, bytost dvoupodstatná - v níž jedna složka má primát určující - samostatně myslící, volící svobodně mezi dobrem a zlem, a tudíž plně odpovědná Bohu, sobě, svému svědomí, národů, lidstvu; člověk, který si zakázal, aby za něho mysleli a jednali jiní/dobový doklad: heslo "Za nás myslí X Y"/, tento člověk ducha a těla vyčnívá proti Stavbám a musí být buď zabit, nebo znetvořen k podobě opice. Prvopočáteční a principiální degradaci vyjadřuje i jiné dobové heslo: "My budujeme stavbu, stavba buduje nás".

Ušilovně toužím v rukopisu po člověku. Shledávám: Baumanna, který může dělat cokoli, kdykoli, jakkoli, typ psovsky zmanipulovatelného tvora, schpného se starým českým básníkem poniženě lízat i cůtky, kterékoli, /však stavbu také v mladých letech buchoval/ znehodnoceného pod schopnost poznat vlastní vinu. A co víc: tato hlavní postava v podstatě Rykra obdivuje, schvaluje čin šílence a fanatika, jenž si nechal vypreparovat rozum i cit a stal se kolečkem prehistorické mašinérie, nechává se zapřáhnout do hry /jako svědek při "soudu", překládá Lojzovy dopisy/, je spoluviník. Ne nadarmo si v jedněch chvílích myslí, že bude souzen on sám. Dokonce dále: i kdyby nesvědčil, neúčastnil se /jako nosič postele s mrtvolou/ "pohřbu" do betonu, vykázal by se legitimací spoluviníka, spoludovědného. I pouhý pozorovatel, pokud je myslitelný, dosáhnoucí zajisté přiměřeného věku, je spoludovědný za stavbu. A za stavby vůbec. Jako třetí typ po Baumannovi a Rykrovi uvádí Trefulka Miriamku. Stručně: symbol chytráctví přežít, vybruslit k osobnímu zisku a pohodlí.

Pěkné zrcadlo tu nastavuje autor. Ale hledej k těmto třem rovnocenného partnera. Nenajdeš. Mohla by se v tom vidět konstrukční závada potomka tkalců a syna konstruktéra, či ne? Snad bych podobného partnera našel v posledních prózách Karla Pecky. Snad. Nevím. Za to mně v mysli vyvstal tento verš - recitovaný v předpisu sborem, ne jednotlivcem - z V. století př. Kristem, z období, kdy občan svůj úděl ještě proti bohům tvořit nemohl, nesměl a přece tvořil. Zná: "Mnoho je na světě mocného, nic však mocnější člověka." /Sofoklés, Antigóné./ Hunc cepere pedem grandes cothurni, tento rozměr přijaly, vznešené tragédie, slyšeli jsme v Horatiovi tento rozměr, do maxima rozšířený, prohloubený a vysvobozený čteme a máme povinnost číst v dnešku.

Flaubert napsal podivuhodnou větu o tom, že autor má být ve svém díle jako Bůh ve vesmíru. Neviditelný, ale všudypřítomný. Ovšem tentýž Flaubert sympatizuje viditelně se svou paní Bovary /jinde říká přímo, že je to jeho duše/, jako Stendhal sympatizuje tajně i zjevně se svým Sore-

lem. S kýmpek sympetisuje náš autor, prozradí-li to v románu vůbec?
S Baumannem snad ne. To bych se určitě mýlil.

Trefulkovy postavy ve Veliké stavbě svět nesmějí revolučními činy
zahalenými do kultovní ideologické fraseologie - díky za to - lež přece
svět uspušobují, řekl bych jako ozvěnou, modem úřednickým, administro-
vávají ony země, registrují je a přizpůsobují se jim, zinstytucionali-
zovávají je. Baumann, úředník historií uzavřený, bez vůle k pravdě, bez
vědomí dobra a zla - kategorie v románu neznámé - se nemůže pochopitelně
vyvíjet jinak než, dostrkán Miriamkou, směrem k vyšší funkci. Není mu
dán do vínku dar boje a ekolím, s byrokratickým ocukolím, to ho ve snu
nenapadne. Položím-li vůbec otázku, jak autor ukazuje přítomnost zla v
tomto světě, jak ho odhaluje, jak mu brání či strachní, zatvářím se roz-
pačitě. Vyjevuje zlo, pravda, avšak nikoliv jako zlo. Zápas vůbec mu za-
vání hrdinství a o hrdinovi praví, že je to "vřed na těle společnosti".
Unde venit jakási podezřelá neutralita in rebus eticis, jako by byla
vůbec možná neutralita, mravní a i jiná. Stavba bude přece znovu obnove-
na. Existuje "závěť" nebo neexistuje? Při absenci svědomí pochopitelně
tam, "kde se staví Veliká stavba není hříchu",. Zbývá totální dehumaniza-
ce zbytku lidství. Claudelovo slovo, že "zlo není skladebné", se ti vyje-
vuje v plné hloubce. Nakonec zřetelnou homunkulové, nositelé záhadných i
nezáhadných exkrementů a "brabanci" Václava Černého. S řevem a s vraždě-
ním se budovala "epocha", "stavba", zmínivší se nakonec ve smetlišť, rezi-
vější protihistorickou skládku - zastavenou zice, aby se mohla kdykoliv
obnovit ab ovo, přesněji od výměšku jiného vzhledu - zatímco se u sousedů
se smetišť a z ruinsek bez řevu, bez vraždění a žalářování rozvinul
Wirtschaftswunder. So steht die Sache.

Jak zaklíní autor Richarda do dobové vazby? Kkolikerým způsobem.
Především oceňuji souvislosti s tou, svojí minulostí podezřelou, budova-
telkou partou. Ti žijí svým stylem, jako by se u nich zastavil čas, po-
dobně jako se všemům zastaví čas oproti pohybu a zeměm "venku", stejně
jako exulantům se vnitřní čas zastaví dnem jejich odchodu - a - vyšším
funkcionářům v nomenklatuře dnem příchodu do funkce a ustavičným stykem
se sobě rovnými v té svlátní klausuře, v jejich zastaveném a nehybném
světě. Ta parta u Trefulky je literárním novus znamenitě sasasené do do-
by, a náš se Baumann, ve vnitřních vrstvách nepochopitelně oproštěný od
minulosti, setkává jako s vlastním stínem. Max Scheller věděl, co říká,
když sdělil, že člověk nemá na vybranou mezi náboženstvím a nenábožen-
stvím, ale mezi náboženstvím pravým a tím falešným, postaveným na hlavu.

Zde máme před očima to nové, na hlavu postavené náboženství posledních, ten reálný mýtus. Ať s bohem nadosobním nebo s jeho náhražkou /zjevuje se mi válečný a poválečný terzín Ersatzmittel a Ersatzstoff/ má tyto komponenty: uvědomělý poměr závislosti tvora na tom vyšším, dokonalém až absolutním; poznání tohoto vyššího de fide /Rykrtův "princip"/ se skutečně děje vírou - Jaspers užíval v jiných souvislostech pojmu "filozofická víra" - již se z onylu říká věda; má svou askezi /jinak disciplinovanost a drill, kázeň s flagelantskou touhou očistit se od "starého" člověka, "starých" nánosů; nová pravidla soužití, jžé nově lze poznaňovat čas od času, až k Baumannově vědomí, že v tomto smyslu "jedna hlídá druhého"/, totiž moralitas. Vztah k tomu dokonalejšímu, vyššímu se projevuje kultem /svátky, slavnosti, výzdoba, ceremoniál, průvody, ritus atd./. Nový mýtus se slepou vírou /tou Kohlenglaube/ má také množství světců /vynikajících pracovníků kupř./ a duchovní spojení s nimi a s vůdci, třeba mrtvými /mystika/. Názorně, právě na románů, vidíme, jak nový mýtus, v podobě náboženství, parazituje na křesťanské kultuře, jsa odvetou císařského říma antického, jsa dědictvím a vyvrcholením rozkladu také už tisíciletého, není schopen vytvořit jiné, nové, především lepší formy, ba ani tu terminologii ne. Uschopnil se k jedinému /slovo vývoj mně nejde z pera/: pojmu, slovům, formám, energiám dát jiný, opačný význam, čemuž moudří staří říkali ars diabolica.

Baumann, narozený do doby "která na troudu selehla všechno zelené lupení jistot a nadějí, posledních jistot a posledních nadějí a nechala ho s každým krokem znovu tápat a znovu ověřovat neověřitelné", uvažuje takto: "Pochopit tuto dobu" - "odpustit jí znamená pochopit vše jako Pámbu. Ale proč jako? Být Pámbobohem. Tahle civilizace nutí lidi, aby nabývali božských vlastností, bezedné moudrosti, nekonečné trpělivosti a nevyčerpatelného porozumění. A tak se zcela zákonitě bohy stávají - co jiného jim zbývá? - a žádného Pámboboha nepotřebují."

Šálí me zrak? Pochopit dobu. Odpustit době. Tohle nechápu a vyznám se z pravděpodobné omezenosti. Dobu vytvářejí všichni: osobně odpovědní mocní, podílníci na moci, oběti i viníci. Rykrtové, Baumanní, Lojzové, Keicinové, Švábové, Kohoutkové, Kopřivové, krmičky dobytka, generálové Fika, Kutlvašr, Felich, Janoušek, biskupové Gojdič, Buzalka, Beran, Skoupý, bachaři i věšňové, paraziti i lhotejní, Mírianky /až se příslovečně ucho utrhne/, do čehož vstupují jakoby panenské generace nevinných mladých s nejasným útěškem minulosti - nezapomeňme na "paměťové díry", pečlivě organizované - konsumenti doby, všichni tu slavnou epochu vytvářejí, všichni jsou spolutváři, spoluodpovědní, každý podle své míry moci a své míry oběti. Neperzonifikují ji v magických gestech, s duše se mi odjakživa protivilo odvolávání se na jakési údajné osoby v podobě "dějin" a jejich "soudů"; neperzonifikují ani tu besecennou a neprodejnou

antikvárnost jménem Zeitgeist. Dobře "odpustit" nemám /jako sobě nemám odpustit odpovědnost/, s tou se mohu jediné utkat ve smyslu řeckého agónu, zápasu. Odpustit mohu člověku /třeba se podepsal na svých jizvách/, jdu ještě dál: nevyvazují z odpovědnosti za dobu žádou ze zmíněných kategorií, ani tak zvané oběti, kteří proti zvítězivší pohromě /nikoliv v Camusově Oranu/ ve správném a pravdivém úsilí bojovali s nasazením vlastního života. Otázka se však klade jinak: kdo pohromu způsobil, kdo jí čelil, kdo ji zinstitutionalizoval, na čí záda byla nakreslena bičem /v římském slova smyslu tj. na útěku ve zbabělosti/, a komu na hrudi v zápase. Pokud nevejde v obecnou platnost to, co opakovali tak tvrdošíjně Otcové od počátku našeho letopočtu, že totiž jednatel je odpovědný za společenství celé a jeho bonum - a dovozují důsledně, za dobu společenstvím vytvářenou, úměrně svému stavu, avšak nevyvratitelně, dotud budou existovat Rykrové, Baumanní a pohromy. Alienace, konzumnost, převrácenost řádu. Jeden z těch velkých duchů katolické Francie, Stanislay Funet, napsal k procesu s Pétainem po válce toto: "Držitel autority se soudí podle činů, nikoliv podle úmyslů. Za tu cenu se vykupuje moc." Nejen držitel autority, ten samozřejmě také a více, ale každý držitel člověčenství.

Slabiny filosofického, po případě myslitelského rázu ve Veliké stavbě /analýze doby skrze člověka chtěj nechtěj/ nezatajují, po spisovateli však nežadáme, aby byl filozofem, i když i v tom může být jedno z jeho plus. V titulu našeho pokusu o vysledování vývoje jednoho literárního typu /přijdeme k tomu/ máme "vidění člověka". Vyšetřil jsem z hlediska ineditního textu, jak Trefulke člověka nazírá, ale zarazí mne jedno. Baumann stále slyší v sobě Rykrův hlas, ví, že "Úval je věude" a "že vněm stále žil a že to nepozoroval jenom proto, že byl příliš bezvýznamný, a že ho doporučí k ničemu nepotřebovali."

Nevedí, že pasáž po druhé opakuji, nyní podtrhuji těch několik slov. Nuže větou: není bezvýznamných lidí, každý, i ten nejposlednější, i ta nejpopovrhovanější děvka, je významný a člověka, zdůrazňují, člověka, staví proti tomu přízračnému "obřímú výtvoru stádního pudu", proti současným i budoucím stavbám. Křik, který se za války neal přes oceán mně ještě dnes zní v uších. Ba, dnes znad víc než tehdy. Protože Bernanosův "obří výtvor stádního pudu" se bojí jenom jednoho: člověka. Toho, který ať už se dává s vírou, nebo se odpírá, nikdy se nepřidá. Jehoš vášnivá vůle je hrdá, svobodná a neúplatná. Který podstoupí třeba sám jediný riziko životní prohry, ale nevdá se riziku stráty cti. Který si sám ukládá káseň ve chvíli, již si svolil, ale nepřijímá ji elepě od nikoho, i kdyby měl za to platit chudobou a samotou. Který

neodsouhlasí manifestačně ztrátu duše, ztrátu vnitřního svědectví za cenu klidného "závěťí". I já s Bernanosem raději viděl "aby svět riskoval svou duší, než aby ji zapřel", než aby se jí dobrovolně vzdal za úplatu, která se dává vrátným, děvkám a výtvorům státního pudu. Ani já jsem od svobody nikdy nežádal konzumní blahobyt bez front na brambory, ale čest a větší a větší míru odpovědnosti.

Vrátím-li se k románu, ne jeden, ale desetitisíce lidí bylo zabetonováno, statisíce se jich však zabetonovalo samo, v přeneseném slova smyslu, ze statisíců se stali Baumanní a Miriánky jako doklad dehumanizace společnosti, což zůstává dědictvím úro budoucí v podobě absurdně reálné, neužitečné, zbytečné stavby, která zničila všechno, čím se člověk liší od prázdné, zrezivělé plechovky na Velikém smetišti obsahující kdysi, opět obrazně řečeno, krysu ve vlastní šťávě, předloženou v onom čase, na počátku Faktu, k obědu jako lunch meat. Zničila všechno? Nikoliv. Člověka, ani toho bezvýznamného, zničit nemohla. Vstal a vstává u-stavičně z mrtvých, neboť on bude mít "poslední slovo nad věcmi". Je nenahraditelný, nezastupitelný a on dnes nebo zítra stavbu rozboří, buďsi stokrát obnovována.

Čtenář, jemuž se v kloubí duše obdivuji, že trpělivě dočetl až sem, se jistě ocitl v otázkách, proč vcelku jasnému románu věnuji tolik pozornosti. Není jasný a dobře tak. Já se naopak podivuji odvaze autora, a níž odenkl svou společnost a svou dobu klíčem Rykrovy party, soudu, vraždy, pohřbu, Baumanna mravního kastrátství, klíčem už neexistující, leta zastavené stavby, v níž se "po staru" žije a pracuje, která nemá smysl, účel, ani jediný, byť nejprimitivnější důvod být a nakonec se přece obnovuje, opět proti zdravému rozumu. Podivuje se odvaze nalézt sebe sama v tomto podobenství, a tím ipso facto vyřknout ortel. Trefulka nesoudí, neřeční, vyhýbá se gestům, patosu, jakékoliv nadnesenosti a vzder tomu /nebo právě proto/ ochalením absurdity světa /víme už, že je to reál/, světa budovaného lidmi proti lidem, amorfního světa a amorf-ních lidí, ve všem všudy ortel vyřkl. Právě tento autor si uložil za ú- kel sobrasení novodobého společenského mýtu, aby se ho definitivně zba- vil, zúčtoval s ním, aby směl vykročit vpřed, vysloviv ho.

Toto vše, řečeno s Johnem Ruskinem, vyplývá z mravních žitů myslí, bez nichž není charakteru a tedy ani růstu. Před takovým výsledkem vnitř- ního zápasu, pokrytý troskami vlastních, dobře míněných a oddaně konci- povaných iluzí, stojím v úžasu. Toto - dále - Trefulka sdělit musel, aby mohl postoupit dál a výš, třeba k tomu Cyrilu Dušovi. Mohl ovšem klidně i bez tohoto mravního aktu hodnoty čítankově příkladné a pro všechny u- čebnicově poučné psát dál, přátelé by mu to klidně opsali, čtenář by si

stejně klidně počítal a rovněž tak rukopis odložil - spíš to druhé - v každém případě by však věděl, že tento autor neručí za nic, o nic mu nejde, že je to pisatel nebo i e-pisovatel, ale není tvůrce. Že autor neměl trpělivost se svými vedlejšími postavami? Ty řemeslné nedostatky rád přehlédnu, vidím-li sám mravní předpoklad dalšího vývoje. Platí stále helesovako-mahenovské o tvářích obdobích, kdy charakter je víc, než momentální, talentovaný zdar. Uvidíme to v knize "O blázních jen dobré", dopsané v r. 1973?

Rozdíl obdivný. Veliká stavba stála konstrukcí, skeletem, betonovými sloupy, přízrakem s reálnými znaky stínů; román druhý, koncipovaný kolem třiašedesátiletého Cyrila Duši, představuje už stavbu s několika patry /plány/, vybavenou od elektroústalece po nábytek s obyvateli, stavbou zemitou, jadernou, komponovanou kolem člověka a lidí v době. Je-li Velká stavba románem zvrátého zájmena SE a přičestí trpného, zde toto přetrvává sice také, jenže v první kapitole z deseti; sem tam se však mihne, hlavně v Dušových deníkových záznamech, i dále, jsouc po lingvistické stránce Trefalčovým tématem.

Cyril Duša si v nemocnici uvědomuje "cizotu vlastního jména", touží vykročit z dušovského údělu, jiného - po mém - druhu nesvobody jemu vnučené. Ten dušovský úděl, jakoby dědčný z děda na otce a z otce na syna Pavlíka, se skládá z každodenního uhýbání životním malichernostem žen - matkou počínaje a snachou konče - z podřizování se jim tak, že smysl života vlastního, jeho pravý obsah se vytrácí víc a více. "Dušovské tělo a dušovská duše" patřila ženě, prostředí, státu, jiným. V té části jižní Moravy, osídlené ještě nedávno Němci, kde "pískovcový Kristus žehnal autobusům, nastaveným kolem morového sloupu", v moravském venkově, slyším ločníka na stěžni té slavné Kolumbovy loďi volat: Země.

Autor probrl z "civilizačních" monster zhotovených od střechy k základům místo naopak a přistál, pevně se přisál, ke kraji, jeho lidem a lidičkám, pijícím víno, krmícím králíky, dávajícím si občasně po hubě - jak život běží - tam, kde lidské slzy vstupují do lidských očí. Cyril Duša /jako Baumann/ také celý život podléhal, ale po příchodu z nemocnice cítí chvíli rozhodnutí: "buďto se vrátí k dušovskému osudu a navždy si zavře cestu jinam, nebo se vzepře a nastoupí nejistou pouť, na níž se setká s tím, kým chtěl být". Vzepře se třiatřicetiletému životu s nemilovanou ženou a odstěhuje se na půdu. "Závěť" Baumannovo, tvořené jinými, ve skutečnosti ne Baumannem, samo o sobě nehajitelné, se mění v nezávěť, nejistotu Dušovu. Defetismus prvního v abdikaci na vlastní osobnost; suspenze volby a tvorby vlastního údělu se převtělují krok za krokem ve volbu riskantní, v tvorbu neodvislého života skrze YEPOMU.

Civilně městský román zájmena " se " /učálo se, stalo se mi to a to, učiní se tak a tak/ v román zájmena osobního: já /rozhodují/, v plé-
néru moravské vesnice, kde všechno drží pravá, nefalšovaná jména. Roz-
dily prostředí, v nichž se oba romány odehrávají, se mi příznačně je-
ví jako rozdíl mezi slovesným rodem trpným /neurčitým/ a rodem činným
/určitým/. Zde vidím těžiště románu, téma; vzpoura proti trpně příja-
té šabloně vnější, rozchod s vnucovaným "osudem" k volbě účelu svého,
osobního, činu svého nebo aspoň k pokusu o něj. Romantický prvek vzpou-
ry v barokem osídleném a barokem obydleném venkově k sobě samému postu-
puje zvolna skrze vzpomínku /nepřeládně/ na dětství, na otce - v lo-
gické stavbě prózy - odcházejícího z konce první světové války neznámo
kam.

Na půdě svého "exilu", zatím krůčku, píše vzpomínky- úvahy "o životě
bývalého Duší", píše je pro svého syna, bez interpunkce ve slováckém
nářečí, autorem citlivě voleném, i když ví, že "mladí se nikdy nie nepo-
učí od starých", a že "každý má konec konců právo na vlastní pravopis."
Chce vyjít ze své minulosti, neopouští ho neklid a náhodné setkání s
Evou a s jejími kumpány, kteří ho nakonec okradou, vzpouru v rovině ro-
dinné rezistence vystupňuje. Vedle mladé, "zklamaně protřelé" ženy cí-
tí, "jakoby se v něm obrátil proud života" - vzpomněn, čtenáři, co jsem
napsal o barokním fenoménu - uvědomuje si "definitivnost volby", v oka-
mžicích prvního polibku cítí: "smrt se do tebe dobývá těmito ústy, tímto
tělem, ještě nikdy nebyla u tebe tak blízko a nikdy nevezala na sebe tak
láskavou a šalebnou podobu." Už to tak je: žena, láska v podobě smrti.
Dva Dušové v sobě bojují na život a na smrt: "Mlčz, je to život, křičel
ten druhý, jestli toto je smrt, nechci žít než ve smrti, ničemu jsem ne-
porozuměl, smrt není totéž co prostý konec života, zavřít oči a nebýt,
smrt je bič i kůže zbitá do krve, vzepětí a pád, ráže a nůž, slyšels to
tisíckrát, a znělo ti to jako pohádka, utaté hlavy a probodaná srdce,
láska a smrt jako dva sourozenci, kteří se něžně vedou za ruce. Čím
těsněji se k sobě přitisknou, tím nádhernější je láska, tím slavnější
smrt." Musel bych citovat celé pasáže, přímo vytažené z barokního plát-
na bitevní vřavy: vojáci, plechové řinčení výstroje, hrůza, děs, barvy
stejnokrojů, nasazená bodla, úzkost, krev, křeč, opojení, vytí, jež vní-
má nejenom zrak, i sluch. Při prvním milostném prolnutí, téměř v názna-
ku spojení, vyjeví autor gesta bitevní vřavy, tváře lásky a smrti. Není
možná: nalézám barokní fenomén opět tam, kde bych se spíš smrti nadál
než toho. Ani pomyšlení, že by to byl pouhý ornament, ozvěny z Durychů
Vančury; ústrojně, bisubstanciálně vyplývají u Trefulky z venkovského
prostředí románu. Jedno vzalo na sebe podobu druhého a druhé prvního.

Barokní fenomén v moravském venkově. A v romantickém motivu vzpoury. Přačti si tyto strany znovu, kdo můžeš, přepisovat je nebudu. Aby nebylo mýlky: milostné splynutí na pozadí, či v popředí bitevní vřavy čteme ještě několikrát.

Lušovi v rozchodu s vlastní minulostí napomůže žena se anachou. Obě vymění zámek od pády, Duša se stěhuje k Lvě "s kapkou soucitu" ke své ženě, aby se už nikdy nevrátil. Jeden z mnoha zakládá takového autorova vnitřního posunu však ocitují: " - starý muž pochopil, že může snad utéci ze svého osudu, ale nemůže utéci před tímto krajem, protože je k němu přirostlý víc než k svému jménu, protože náhoda, která mu dala žít v tomto koutu země, znamenala se už dávno ve vnitřní potřebu. Věděl, že ať prožije zbytek svého života jakkoliv, prožije jej tady."

Baumann nezápasí s ničím, ať jen podle starých schémat zcela marxistických pokračuje, Duša se vzbouří. Ihle postavu nám Trefulka po všech stranách, až na výhrady, o nichž se zmíním, nakreslil tak precizně, básnicky jemně, že ani psychoanalytický výklad křížený se strukturalismem a marxismem svého druhu, by na něm - v současné francouzské revui Traverse - nenalezl stínu. /Ledaže by ji vykládali solnými doly ve Věličce s potahem na vnitřní rozpory v El Salvadoru, postupu jim vlastním, prodravže se cestou analýzou hokejové obrany Vítkovic a TJ Míkulov, kdyby se tam hokej hrál, a to se hrát může, i když tam není stadión./

Soužití Evy a Duši - věkový rozdíl pomalu čtyřicet let - znamená žít v nejistotě. I smrt "jakoby teď vstoupila do něho, ale beze vší hrůzy, s úsměvem a veselím." Lidé, do jejichž moci upadl se znehybnělou vůlí, kteří jeho život ovlivnili, "kteří mu dokázali ukrást jeho svět, osud, štěstí mu" nyní připadají jako pitvorní trpaslíci. Teď si Duša svůj svět vyzdoroval. Skládá se z Evy, z lásky k ní, /málokdy v současnosti čte tak jemně postižený vztah bez naturalismů, kýčovitého a podbíživého slovního braku/, z ubytovny-baráku, kterou natřel a vyspravil. Eva si najde zaměstnání, Duša uklízí, vaří, uvažuje "jak málo stačí k tomu, aby byl osud člověka vychýlený." - "Největší zázrak, říkal si starý muž, který na světě může být, je v porozumění."

Ve volném čase pokračuje v deníku, ověřuje si znovu kolikrát ho "minul osud", zapisuje, že "neměl kamarádů šiboval se mnou každý jak se mu zachtělo" - že by rezidua Baumanna? - zapisuje dávné události, odchod z městečka většinou německého do Brna, příchod armád, osvobození. Nyní však ví: celý život dělal hlupáka, tak proč by ho neměl dělat dobrovolně. Tato druhá polovina románu, třeba krápet cynická a místy si protiřečící, v moudrém zahledění vhodně dokresluje Dušův portrét, Dušu

minulého i předminulého a hlavně konfrontuje oba ve společenství s Evou, byť metodou už známou, zato stále účinnou. "Rozpor mezi touhou a skutečností, snem a osudem" v přítomnosti Evy mizí, zdá se mu. Klamně.

Konfrontace dřívějšího Duši /s vinicí, krajem, městečkem/ s nynějším se rozrůstá s blížícím se soudem. Manželka žádá o rozvod. V sázce se nenalézá jenom vinice v podobě soudásti jeho života, ale i pověst člověka, pověst, která by při obvyklém praní špinavého prádla v rozvodovém řízení nutně vzala za své. V tomto městečku /jako v Rykrově partě/ každý na sebe něco ví. Je známo, že v našem prostředí, bohužel, největším nepřítelem zůstává ten, na kterého se nic neví, který se ve všech těch dějinných zvratech nemýlí činem, smýšlením a úsilím, podržel pevné rysy svého charakteru, vyvíjejícího se, zajisté; leč přímočaře - ne od legendární hlávky zelné k hlavě lví, ani od hlavy koňské ke kusadlům stonožky. Duša vymyslí postu: zavěsí po obdržení obálky k soudu na dům opici tak, aby ji žena nemohla sejmout, zruští dvorek, ale nevyjde to. Městečko nepochopí. Opilý Duša cestou k Evě láteří a spílá Bohu, /"už léta neměl nic s Pánembohem"/ nadává mu, že nemohl trpět, "protože nebyl ženatý". Nu což, ve stavbě této prózy se přiházejí rozličné věci. Tato kupř. logice postavy moc neprospívá. Pozuďme: Duša v třicátémátém roce z církve vystoupí, "nemohu se modlit k Pánubohu aby ode mně odňal ten kalich utrpení a také nechcu neb by to nebylo fér"; fér asi je Bohu nadávat, ale, táži se, je tedy Bůh nebo není. Zřejmě je, když se mu může spílat. Tomu, kdo není, spílat nemohu. Duša však je opilý, víc, ožralý tak, že nadává i Evě, máje ji za manželku, a to se leccos promíjí.

Rozpor romanticky žitého snu se skutečností se rozrůstá dál vnitřní vahou, tím, že "chlap musí dělat něco, co ho baví, jinak se mu i sebelepší milování po čase zptotiví". V Eviných ústech se něco vrací - z Veliké stavby - říká, že sotva její partner vyleze z postele, myslí na všechno možné, jenom ne na ni. Dušiv "osud", ten starý, klepe na dveře i v podobě syna, jemuž je zavázán. "Člověk není vázán k tomu, co mu bylo dáno, ale k tomu, co způsobil."

Jsem u jádra věci. Tuhle větu jsem už jednou v ineditním textu později četl - přátelům se takové i horší věci stávají. Zní však jak podezřelá, tak nedomyšlená. Nepodpírá nijak vztah ke krajině, vinici, městečku, o vlasti a národu nemluvě, k tomu danému, a té druhé půle, v mých očích rovnocenné, se přímo děsím. Člověk totiž je vázán i k tomu, co nespůsobil, ale spůsobit měl, co spůsobit bylo jeho povinností, co ze sdbělosti neučinil, opomněl, chráně své "závěťi". Bůh mě vzdal puntíčkářství, ale skrýt svou hlubokou nechuť k podobným větám nesmím. Říká jí takto: člověk je

odpovědný za to dané /i když si místo a den narození nevolí/; dané mu má vyrůst v úkol, právě proto mu bylo dáno tak a nejinak, čím svízelnější souhrn daného, tím větší úkol; dále: člověk je odpovědný za to, co způsobil, i za to, co nezpůsobil, totiž za stav ve svém společenství, toho menšího, toho většího, i za stav společenství obecného. V ničem jiném slavu člověčenství, tu vnitřní, takřka neviditelnou, nespatižují. Vztahy ve své podstatě jistě tragické. Každý vztah obsahuje v sobě tragično. Každá skutečnost, v tom spočívá její pravý rozměr - každá výplatní páska. Netragickými, optimistickými, nadějeplnými shledávám už jednou zmíněné rány a jizvy na hrudi. Tento úhel pohledu a tuto odbočku mně milý, rovněž "ineditní" čtenáři, opusť.

Zpět k textu, přikazuji si. Cyril Duša, zmítaný svými antickými svary "osudu", volitelnosti a nevolitelnosti, zmanipulovatelnosti a vnitřní svobody /třebaže byl dva roky předsedou zemědělského družstva a další dva roky ředitelem traktorové stanice, kde rozhodovat, volit musel, a jak! / odchází ze soudní místnosti a nalézá svou místnost - ubytovnu prázdnou. Eva odešla a vzala s sebou i spořitelní knížky. Těch Duša neželí. "Co je to štěstí", ptá se hlavní postava románu hledání životní pravdy, "jenom zvlášť rafinovaný úder tragického osudu". Rozhodloxy se, opět bez něho; s náhodnými kumpány v baru popíjejí do rána, kdy "teprve před svítáním ustal tento šilný tanec smrti", podtrhuji typický barokní větný obzvat. /Starý opuštěný muž zapisuje do deníku téměř starozákonní odstavce /intonačně i motivicky/ o štěstí člověka v nalézání, v "obětech, které pro druhého přináší." "Zlé i dobré nebylo mu dopřáno dělat ze sebe, ale vědycky jen v cizích službách." Nu, a tady, na konci románu, vidím nedotaženost, nepropracovanost hlavní postavy, její konstrukční závady. Dobře, že jsem ji nepocítil na začátku. Čtenář opět ať posoudí sám: Duša "v cizích službách" vstupuje do spolku, který má ve štítu nenávisť, /kolektivizuje vesnici/ - nevím, zda se dvěma revolvéry v ruce údělu nevoleného, nebo s jedním revolverem sobě uděleným; /je posléze zbit, avšak přemýšlá "komu je potřebná taková nenávisť"/, kterou způsobil, aby ji na svých zádech nerozeznal. Přemýšlí správně, otázka však patří jinému adresátu. Kde jsem byl ochoten brát pinzetu a lékárnické váhy, na tuhle porci důsledků z příčin abych si bral váhu, již si váží nosorožec. Jaké výsledky za jakou cenu? Líbí se mi, že Duša po zbití nikoho neudá /s takovým případem jsem se nesetkal, sed credo, quia absurdum/, "i ruku jsem jim podal" /tj. těm, kteří ho zbili/. Duša se tu stylizuje proti sobě, idealizuje minulost,

věc ve vzpomínkách běžná, záležitost spíše garantologická. /stejně Baumann, někdejší tvůrce stavby, nechápe Rykrova partu ve stavbě pokračující, má ji za "neznámou sílu" ./

Konec románu: Duša přijímá místo průvodce v jeskyni, začíná se do systému městečka, jeskyně totiž nemůže být turistickou atrakcí jsouc v podstatě výmyslem tajemníka /vždyť turisté sem jezdí "za chlastem"/ ; jakási jeskyně zde sice je - jako v každé dědině - do výbavy se jí navíc přimyslí báčorky; mimochodem ta jeskyně není špatný autorsky nápad, kao by nevzpomněl na tu první, řeckou jeskyni - Duša při ječné výpravě z ní narazí na opilou dívku. Prožije s ní noc, opatří jí šaty a dívka, upravujíc se ráno, natočí si vlasy na, listy stran Dušova deníku. Básnický vyzdížený symbol skoncování s minulostí, "saiření se sebou". Cítí, že "snad každý patří k svému utrpení a možná v něm je jeho právě štěstí." Předtupěň Duši budoucího, k němuž přichází syn Pavel se zprávou o těžké nemoci mátky. Rozvod prý nikdy nebrala vážně a potřebuje pomoc. "Tato, neblbnite a vraťte se," vyhrkne syn, o němž otec ví, jako o všech dětech vychovávaných s velkými nadějemi to, co nutno pochopit, že z nich nebude "nic velkého, jen člověk."

Člověk, Duša - otec, se vrací s jistotou k nemocné ženě. S touto jistotou: "Neměl před ní strach". Obchází své hospodářství, přivoní si k sudům vína", s některých ještě zaslechl tiché šumění, jako by někde velmi daleko vzlétly miliony andělů. "K večeru se troubí přátelé, i soudce." "No, no, pane Duša," říká soudce, "rozum zvítězil" "A," řekl Duša, "Vítězství rozumu, pane doktore, stojí zpravidla za hovno." - "Rozumu pobeře každý vůl, když nad ním zapráskají bičem," praví, "kdekterý tupec má rozum, že mu stačí i na ministra, ale moudrost a charakter, pane doktore, dává Pánbu jenom bláznům."

Než přejdeme k dalšímu otázme se, jako hodnoty vyznává román pokusu o vykročení z antického osudu, o vítězení či prohrávání v tomto zápase skrze rodinnou a městečkem omezenou vzpouru. Co v sobě objevuje, v čem se utvrzuje. Podívejme se "zak" román. Stručně: svědomí Duša cítí jako přítomný "rásný hlas", zatím nepojmenovaný; odpuštění - "kdo umí odpouštět vždycky nakonec vyhrává" - ; zpřítomňuje se lítost a soucit /ve Veliké stavbě vlastnosti neznámé/, nalézají se prosté, dobré radosti prostých lidí, kteří jsou na jedné straně schopni nenávidět a závidět, ale rovněž nesobecky milovat. Chléb, víno, práce, "která chlapa baví", ano, především však nalezení vlastní vůle oslovit to, co anonymně celý život determinuje, objevení zdrojů odvahy zbavit se cizího, nevlastního, vnucovaného. Tedy nalezení zraku, umění "cívat se", mluvit vlastní řečí,

"svým pravopisem". "Takhle vypadá odětantud to, na čem stojím," myslí si Faulknerův trestanec, který zachraňuje lidské životy v rozkřivdněné Mississippi. Úsměv nadlehčená fakta životní tíhy, jako nový jazykový prostředek, nápadně kontrastují s šedivou chmurností a nehybností skeletů Veliké stavby. Už dávno si mnozí všimli toho, že "budovatelé" epochy, doby, reformátoři, neschopní pro ideje vidět člověka, nemají vůbec smysl pro humor a úsměv. Oni se neuměli smát. Úsměv, radost, jedná z vlastností duše, jež je, chtě nechtě, naturaliter christiana, v tvorbě nového, svého chybět nemůže.

Ale proč, pro všechno na světě, člověk vylamující se z fáte, má nosit přízvisko blázna ?

Veliká stavba mně připadá jako kresba uhlem na šedobílém papíru, o bláznech jen dobré jako sytá, pestrobarevná tempera, povídka Na krásné vyhlídce /1978/ jako jemně pracovaný miniaturní dřevoryt.

Pallida mors, přejděme k protějšku Cyrila Duši, aequo pede číhá i na vedoucí hostince a jedinou zaměstnankyni Antonii Kahoňovou. V očekávání smrti oba dva hledají vlastní identitu. I ona ví, že smrt stojí ve dveřích, hledí na ni zpřímá a táže se sebe sama, kde asi udělala tu životní chybu a zda jí udělala. Křiká se tomu obrazně hodina pravdy. Kahoňová přehlíží vlastní život, promítá si - podobná Dušovi a jeho deníkům - skrze vzpomínku, co a jak prožila, v rovinách vnitřního monologu, dialogu s dospívající dcerou, synem Martinem, manželem Karlem, bývalou hospodarkou a korunní svědkyní příběhu Hortovou, i v rovině ~~textu~~ vyprávěčského textu autora. Na čtyřicetipětí stranách strojopisu rozčleněných do tří kapitol, někde na severní Moravě, kde se mluví česky jako polsky, přiveze tajemník MNV Poláka Vojtěcha Jasiczka k vdané ženě, matce dvou dětí, na ubytování. Žádné nápadné, výjimečné postavy: prostí, běžní lidé se svými starostmi a běžnými návyky. Leč v zaběhané manželské idyle zjišťuje čtyřicetiletá Kahoňová jakouci obtížnost a úzkost. Chtěla by dceři říci, aby v životě nehledala veliké štěstí "protože veliké štěstí neudržíš jako velkou vodu, veliký oheň nebo veliké peníze". Ona to veliké štěstí neudržela, teprve teď ví, že štěstí ~~trvá~~ "setrvává jenom tenkrát, když má podobu všednosti". Poláka Jasiczka nám autor vykreslil tvrdými tahy, co vykreslil, přímo vyřezal do dřeva; když se oba sbližují, dovídá se Kahoňová o jeho dávné lásce spjaté s krivdou, na niž nemůže zapomenout ani po tolika letech a vzplne v ní prudký cit zralé ženy. V naprostém odevzdání se chce Vojtěchovi pomoci, spasit ho, zachránit, vysvobodit z krutého ponížení a bolestných vzpomínek, dokázat mu, že může být milován. Podaří se jí to. Vojtěch se jí svěřuje, že ona ho

učinila člověkem a mužem," který je schopen uvažovat o sobě samém bez předpoklů a hořkosti." Kahoňová svého manžela klame, ale vinu necítí. Její milý jí chce ukázat svůj kraj, oba se připravují na cestu, ale při vyřizování pasových formalit si žena uvědomuje "neuvěřitelnost vlastního konání." Váhá, oddaluje cestu. Ve chvíli pravdy, která nutně musí přijít dřív nebo později, s jízdenkou do Sopot v ruce, poznává, že nemůže opustit svůj domov, nesmí zanechat za sebou oklamaneho manžela s dospívajícími dětmi, a tak jízdenku háže do kamen.

Bolestně raněný Vojtěch ji ve sklepě mezi pivními sudy ubíje téměř k smrti a odjíždí. "Tvář Antonie Kahoňové byla po smrti klidná. Poslední, nač pomyslela, bylo, že za všechno, co od života dostala, nejen poctivě, ale vrchovatě zaplatila."

Mohl jsem vybrat jinou Trefulkovu prózu z celé řady těch ineditních, ale vybral jsem tuto o touze nalézt štěstí proto, že mně znamená další stupeň v autorově vývoji. Ani Duša, ani Kahoňovou nelze pochopitelně klást nějak za vzor - pedagogiku si snad dnes už nikdo s literaturou neplete - jde mi o vyhnátnutí tohoto sdělení: oběť pro druhého, pomoc druhému, i za cenu tvrdě zaplacenou. Někdy to znamená i ztrátu vlastního života. Milostná vrstva, zatím, by měla být předznamenáním, předstupněm vrstvy vyšší. A navíc tu poprvé spatřuji spojení lásky s tajemstvím. Romanopiscovo zasnovení s tajemstvím by se mělo projevit již velmi brzo. "Lež vyvolává a předchází pravdu", /O bláznecch jen dobré/ vylož takto: Veliká stavba vyvolala román o Cyrilu Lužovi a ten povídku Na krásné vyhlídce.

Co bude vyvoláno, osloveno, vysloveno v románu Zločin pozdvižení? Nemýlil jsem se, naleznuv předpoklady tvůrčího růstu v charakteru, v úpornosti vnitřního zápasu o pravdu v tvaru a o tvar v pravdě? Zmýlená nepleť, říkávalo se ve svobodné společnosti, v nesvobodné tato zásada užitečná není, ba, je rovnou škodlivá. Nezdrželo mne zbytečně, že Duša po všem tom prožitku a nalézání nepodlehli nihilismu, nezemocněl alkoholismem, nezemocněl děvkažením s výměnami postelí vědy špinavých, a dokázal vykročit nově sám vůči sobě i vůči okolí? Kahoňová však umírá a Vojtěch prchá. Čeho se autor dobral zde?

Román Zločin pozdvižení /E. Petlice, 1978./ jsem původně chtěl chápat jako velké plátno, olej značných rozměrů, vsazený do doby, řekněme, popřevratové, do části Moravy, řekněme, nedaleko Brna. Do doby budování státu z roztráštěného Rakousko-Uherska, doby se všemi doprovodnými iluzemi, zde vírou dobrou, tam lecjakou, s chytračením, nedomyšlenostmi a

snad i s nere realizovatelnostmi plánů společenských, ekonomických, národnostních a kulturních. Ale hned ze začátku se podotýká, že podobnost se skutečnými osudy a názory lidí, kteří prožili prosinec r. 1920 na Brněnsku je náhodná a nepodatná, že nejde o věrné zachycení historických událostí. Dávám tomu za pravdu. V dějinném úseku oslavanské stávky, v níž se rozhodli dělníci uskutečnit svůj ideál rozdělení k tomu svými zbabělými tribuny, se promítly všechny rozpory a nesnáze mladého státu, jehož národ, opilý euforií ze svobody nerozeznal stíny vlekoucí se z minulosti, hrozby současnosti a varování přicházející z budoucnosti. Tak demokracii bychom měli, řekl tehdy tvůrce státu, ještě ty demokraty.

V románu, tak nebo onak, v pozadí tato doba zůstává, do popředí vystupují lidé, kolektivy lidí, ji tvořící. Odvrhl jsem myšlenku o plátnu. Zdá se mi freskou zasazenou do čerstvé malty téměř včerejší, a proto aktualizovatelnou a místy i autorem aktualizovanou. Ve Veliké stavbě užil Trefulka dosti mělké věty o pochopení doby. Ale to je přece tvůj úkol, prozaiku, tvé téma, pochopit ji skrze jednotlivé postavy, jejich činy i smýšlení, jejich pokusy a nezdary, vzpoury či zisky, ne abys o ní řečnil, kázal, sudroval, estetizoval neestetizovatelné, vyslovil ji v románu, v jeho kompozici, vyvýšením nebo snížením zákonitých nutností všeho jednání tak a nejinak, aby obraz doby v neúprosné životní logice - racionální i iracionální - nabyl přesných, neúprosných tvarů.

Své téma rozvinul Trefulka ve třech odlišně stavěných kapitolách, z nichž druhá a třetí se zdá vskutku nejlepší z toho, co dosud napsal už na první pohled. Nehypertrofovaný skelet přímo neznatelně v pravém slova smyslu buduje na příběhu o příjezdu vojáků k elektrárně obsazené dělníky, na událostech při jejím obsazování a potlačení "posávižení" v ní a v okolních dědinách. Zde, /v druhé kapitole užívá přesného času, v hodině a v minutě té a té, v časové až kronikářské pozloupnosti/ ~~ne~~^{že} ~~závěru~~ k závěru: rozsudek nad dělníky, jejich pobyt ve vězení, přijetí vítězných důstojníků hlavou státu, předčasný návrat vězněných domů. Příběh vyúsťuje v rozvinutou rojnicí řady příběhů individuálních, jsa jimi nesen. Unese tu lidnatost autor?

Časový plán je událostí pevně zscelen. V jeho rámci si jednotlivé postavy vnitřní čas prohlubují vzpomínkami na dětství, svatby, pohřby příbuzných, na minulost. Je jejich individuálně rozlišeným časovým zázemím v prožitku současnosti. Horizontální rovinu vytvářejí skupinové portréty, z nichž se rozrůžňují typy: důstojníci /major Bečvář, velitel vojenské akce, nadporučík Hálbich, poručík Sudek/, vojáci, dělníci,

/Pelikán, Šulc, legionář Štěrba, Navrátil, Urban/, ženy dělníků
/Růža, Kateřina/, děti /máňželů Urbanových, Šulcových/, četníci,
/poručík Hruška, vrchní Eremláš/, postavy jakoby samostatné, /vysoký
štíhlý muž s nejaristokratičtější hlavou v Evropě, syn kočího a služ-
ky v zamyšlení u okna na Hradčanech; lékař Schnirch/. Vidíme skupino-
vý portrét peř, zachycený, lze-li to tak nazvat, jejich, psíma očima,
kdy ponížení psi, v 11,45, se táhnou za svými poníženými pány. Toho
posledního, úspěšného řečníka, tribuna lidu a ideového vůdce stávky
redaktora Erejchu, si nechám na konec. Vůdce precizní, věrně oúpoz-
rované, psychologické a typové vylišení postav zachycených z profilu
i en face různými pohledy v rámci svých skupin i pohledem skupin jí-
ných, žádný černobílý obraz, když dělník, tak bílý, když důstojník,
tak černý. Těmito skupinami a postavami v nich rozehrál Trefulka par-
tii svého úkolu. Skrze ně tvoří děj a jednotlivě se vyvíjející osudy.
Aťsi dějinné prostředí si zvolil sebeprostším způsobem, postavy jedna-
jí se své vnitřní logiky, autor jimi necloumá, nenaspovídá jim, má k
nim úctu. Podivuhodně tu dodržel hlavní zákon romanopisce o nutnosti
a vnitřní logice dějů jdoucích s ustrojením a s vybavením postav.

Ty skupinové portréty, prohlubující se a rozmaňující se, patří k
autorovým nálezům číslo jedna. Zasazení, by vrčení jedněch proti dru-
hým v dějinně daném a nevratném okamžiku, kdy se střetnou musí, tvoří
základnu tohoto románu kolektivně a kolektivnosti. Druhý nález. Ten rá-
mec se jeví vakutku prostě: absurdní stávka, o níž se mohlo předeem vě-
dět, jak skončí, a také tak skončila, ale - historická událost pozmě-
nila a proměnila všechny zúčastněné. Nález třetí. Některé jaksi samo-
spádem, tak majora Bečváře i nadporučíka Halbicha k vyšší hodnosti na
jedné straně, to není ž důležité, avšak zároveň k vyššímu stupni poz-
nání. /Major Bečvář, monarchisticky smýšlející pozůstatek rakousko-u-
herský, neuvažující o svém vojenském řemesle z hlediska morálního, spre-
vedlnosti či nespravedlnosti, nepřítel myslících lidí, "profesorů", pro
něhož "moc je to jediné, co má kromě peněz v tomto světě nějakou cenu",
víc Němec než Čech, sběratel lyžajů-smrtihlavů, tváří v tvář profesoru,
"který si vymýšlel a prosadil tento stát", "který se vyěvihnul z morev-
ské vesnice až na hrad", říká: "No jo, Halbich, byla to zlatý slova, mě-
la jenom jednu vadu. On je myslel vážně. A mně s toho běhal mráz po zá-
dech." Cynického nadporučíka Halbicha, jenž "nežije, srocdlí se", který
ví, že "nejnebespečnější druh blbců jsou fanatici", už před tímto set-
káním s "profesorem" rozruší vroucí vstah dělníka Šulce a manželky Rů-
ženy, nepopsatelná určitost souznění, opravdovosti myšlenky a citu, a

mění ho. Stejnou vyzačující vnitřní sílu a důslednost jako u Šulcových sledává i na tomto muži na hradě a - poprvé - pocituje bezmeznou úctu./ Vnitřní změnou prochází i selka Urbanová. Chtěla svého manžela, dělníka, "předčítat", ovládnout, stěhuje se po bezvýsledném namáhání během stávky k rodičům, bohatým sedlákům, otec ji však posílá zpět a Urbanová, překonává sama sebe novým poznáním a zkušeností, navštěvuje manžela ve vězení. Ponížení, kteří se svým rodinám odcizovali, se sblíží. I Růžena v monotónosti běžného, rodinného života objevuje vyšší druh porozumění a plnost vztahu k manželovi, tesaři, až když se on vystaví nebezpečí. Událost přetváří zrytí všechny, i členy revolučního výboru. Nemění se pouze četník Bremláš a, zdá se mi, Pelikán. Toto jsou směry vertikální, jejichž center se ještě dotknu.

Jakou metodu zvolil autor pro takové střetnutí kolektivů a jednotlivců? Metodu konfrontace střihem, konfrontuje všechny navzájem, všechny sebou samými, jakoby reflektorem - známým s italského filmového neorealismu - přejíždí své postavy takřka minutu po minutě v měnících se situacích. Konfrontuje důstojníky a dělníky v rovině individuálních postav, odhodlanost /Pelikán/ se sbabělostí vůdce /Brejcha/, důstojníky s hlavou státu zatčené s davem, který na ně plivá, děti s rodiči /Urbanovi/ atd. Sekvence, ano, sekvence románu se dramaticky prolínají v tomto eposu, kde se slovem sekvence vyslovují zároveň slovo verš v básnickém plenéru. Kupř. ta scéna, kdy prchající Urbanová se plazí po břiše s dětmi ve sněhem zavátém písečníku a tone v něm, ti znovu připomíná Faulknera. Dlouho na ni nezapomeneš jako na sekvenci ponížených psů. Mám to za věc zraku, vnitřního zraku, osvětlujícího situace z různých stran i z těch protilehlých a zde se dopjal trefulka nesmírně vysoko. Proč, to ještě sdělím.

Celý román o nezdařené stávce se mi jeví v podstatě jako záminka k podobnostem. Minulost tu autor aktualizuje, víme-li své o životě politických vězňů za První republiky, a srovnáme-li jej s životem podobným v období vědecko-technického "pokroku" a dál; touha vůdce stávky prchnout po prohrané bitvě mezi dřevorubce také cosi připomíná. A vůbec, událost, která za to stále, už někde přímo ukazuje.

Pozdržme se u dvou postav: Brejcha a hlava státu. Inspirátor stávky v kritických chvílích páří ve strachu koncepty novinářských článků a projevů, v nichž "přesvědčoval sebe sama", redaktor a vůdce lidu na útěku z boje předem straceného. /Frchne k sekretářce Emilce, kterou vysoké a vzdálené cíle nezajímají. Brejcha, revoluční frázista, sní o absolutní "síle", jež by zvrátila vývoj událostí a byla v jeho rukách.

V živém snu o moci by chtěl deportovat mimořádně nadané lidi na nějaký ostrov, izolovat je./ Sám bez vzdělání, nevyučení, bez talentu, pociťuje nenávisť ke každému, kdo se má oč oprít, kdo má své jistoty a má kam couvnout. Jakmile vyjde ze sálu a ze schůzí, cítí se bezbranný, sám. Ptá se, kde je "hranice zbabělosti", o níž dopud nevěděl, povzbuzován vždy souhlasnými výkřiky nadšeného davu, souhlasem stejně smýšlejících. Ale o odpovědnosti za vzbouřené dělníky, kteří se v Neaperech octli mimo zákon jeho přičiněním a jeho vinou ví. Nechápe samozřejmě stávkou jako "projev ničivého pudu" posvěceného vznesenými myšlenkami - jako důstojník Sudek. U Emilky váhá mezi rozhodnutím odebrat se "mimo" dění k dřevorubcům a mezi veřejným převzetím odpovědnosti. Nakonec - zase - spíše prchne; do své redakce. Tuší, že tam bude zatčen. Po odsouzení píše prosebný list ministroví, uznává své politické chyby, alibuje činnorodou nápravu toho, co způsobil, jsa, dere se mu to slovo na jazyk, patrně pomýlený. Také se změnil, . K horšímu.

Trefulka rozdílí své sympatie postavám všem, až na ty neměnicí se, až na Brejchu, i důstojníkům /přeložme si do češtiny jméno nadporučíka Halbicha/. Jeho úcta ke skutečnosti, úcta k pravdě i k detailu je příkladná. Vidí věci jako by je měl v ruce, postel, jako by v ní spal, rovina prožitku věci se mu rovná věrohodnosti sdělení. Až nezřízená myšlenka: co by se stalo, kdyby do manželství vstoupil Cyril Duša s Antoníí Kafonovou a měli syna Šulce a Markétu Urbanovou? V tomto románu si většina postav uvědomuje, kdy jednaly proti sobě, protože jednaly sobecky. Čtvrtý nález. Jeden směr vertikály odpovídá žakto na otázku, čím autor překročil baumannovský komplex a čím dušovský. "Člověk se vědycky jenom brání", říká lékař Schnirch, ale to už je zcela vedlejší postava. Klíčovou větu čteme úplně na konci románu. Její poslední slovo: člověk. Šulc aspoň na chvíli prožil "pocit moci, jež umožňuje svobodně rozhodovat o svém životě", tento pocit však už člověk nemusí mít.

Jako vždy, Trefulka si nechává to lepší až "na pak". Ta scéna z třetí kapitoly o přemýšlejícím státníku se stane pozitivní povinnou školní četbou. Vysoký muž si vzpomněl na sladkou štedrovečerní kaši se sušenými švestkami, jak jí připravovala jeho matka na Moravě a v sále s rokokovým, bílým nábytkem potaženým červeným brokátem /je tam dodnes/ řekne: "Stát není jen společná mísa, ale také společenství kulturní, duchovní a mravní."

Nezatajím ani úsměvnou vstupu románu /Halbich o záchodech na hradě/, i úsměvnost v tragičnosti: "- tma ve vagónech se směje, pouta na rukou se smějí, Urbanův smutek se směje", "soufaliství Šulcových se směje", i to patří k plnosti vidění člověka.

Ústřední autorův problém v těchto rukopisech spatřuji v hledání mravního řádu, jehož osou - kromě jiného - jsou záležitosti svobodné, osobní vůle a tedy osobní odpovědnosti. Napsat, že Bůh "ničí nevinné a křiví duše" ve vyprávěčském textu, odkládám na rumiště alibismu, kde nalezneme i nápis Já nic, já muzikant. Je to stejné, jako bych ukradl z kasy peníze a tvrdil, že to učinil On. Co se stalo, učinil a činí člověk člověku za nezájmu a za přihlížení člověka, se souhlasem či odporem člověka. Jsou totiž věci, které ani Bůh nemůže, když už jsem v textu k tomu přišel, v tomto vymezení: nemůže nebýt, nemůže změnit sám sebe, nemůže učinit zlo, nemůže změnit přirozenost člověka. Přirozenost člověka a jeho odpovědnost splývá s pojmem důstojnosti, která by si ani nepřála, aby člověkem znečištěné věci, člověkem, jeho předky stavěné Stavby odklízoval On. Z porušenosti mravní řád nevyvodím. Těchto pár slov jednou za pět let neuškodí, konec konců považují se jen za zástupce čtenářů, nic víc a nic méně ... Ale kam jsme se to dostali?

Trefulka sdílí Sartrovu skepsi k tradičním hodnotám a pojmům, pro jeho postavy "v těch druhých" je nesvoboda, což zní jako vystříženě s učebnice existencialismu. Sám však vysloveně anglosaský vyprávěčský typ /vedle více "latinských" typů Alexandra Klimenta a Jiřího Gruši, / významitě poučený na realistech amerických od Johna dos Passose, Dreisera po Hemingwaye a Faulknera, blíží se místy i Robertu Muzilovi. Neopomeněme i zřetelné vlivy italského filmového neorealismu; Trefulka napsal několik scénářů, televizních i rozhlasových her. /Návic však přináší řadu prvků neopakovatelně svých, a to jak linguistickou a věcnou přítomností Moravy v díle, tak úporností vnitřního zápasu o identitu člověka v řádu. Postava Masaryka v jeho posledním románu není tedy nijak náhodná. Mes hommages á Jean Trefulka /Jean býval jeho pseudonym v Mostu do domu/ jsou projevem pocty tomuto úpornému zápasu člověka v člověku, lhostejno, z kterých názorových a zažitých končin pochází a kde by mohl končit.

Ve svém pokusu jsem sledoval tento vývoj, který vychází z Veliké stavby /přijímání cizí vůle v abulii, podřizování se/ k románu O blázních jen dobré, /úsilí vykročit z vnuceného osudu třeba na konci života, úsilí změnit svůj život, zatím v rovině milostného vztahu/, přes povídku na Krásné vyhlídce /cena života v oběti, ve vůli pomoci, a nepřijmout nic zadarmo, ještě pořád v téže rovině milostného prožitku, leč už povýšeného nadosobně/ k románu Zločin pozdvižení /dramatu kolektivních a jednotlivých osudů měněných vůlí k činu v události

nedosobní platnosti, již jedni svobodně vytvořili a druzí potlačili, k vyššímu, plnějšímu typu člověka zbaveného abulie a alienace baumanovsko - rykrovskeho komplexu/. Nebyl-li si Cyril Luža za války jist, zda jeho osud našel právě jméno, v posledně jmenovaném románu každý člověk své jméno má a s ním si osud volí. Po stupních sice, za to k většímu a plnějšímu sebepoznání a pochopení druhých.

Protože jde o rukopisy známější extra muros, věnoval jsem jim více pozornosti vzhledem k onomu zázemi, jemuž by tak mnohé a podstatné mu mohlo uniknout. /Bylo by jistě lákavé, provést v morfologickém rozboru paralelu jiřanství Williama Faulknera s moravenstvím Jana Trefulky, nebo srovnávací analýzu tvorby děje u postav Hemingwayových, ale jednak bych tím překročil rámec daný titulem i podtitulem tohoto pokusu, jednak bych neúměrně zatížil trpělivost čtenáře - i potencionálních opisovačů./ Česká skutečnost a česká současnost.

Závěrem: Bylo by naivní domnívat se, že autorův vývoj nesený charakterem, tou povahovou dominantou sebevytvářecí, končí v padesáti či v sedmdesáti letech. U někohe skončil ve dvaceti, u jiných snad ani ve smrti ne.

Eva Kantůrková

Andy Rumová pralinka

Paní Vlastička, Andy a já jsme asi týden tvořily výstavní trojici. Vypadaly jsme tak uboze, že jsme strážné stály za hlasitý výsměch. Šly jsme z vycházky ze dvora, strážná zvaná Kolo-běžka stála na odpočívadle schodů, pohlížela na nás shůry, usmívala se křivě a řekla: "No vy jste se ^{hledaly} ~~sešly~~." Posměch mířil proě ti mně, ale namísto dotčenosti - která by byla na místě, protože kdo mě uvrhl do vysmívaného stavu? - jsem se nám, když jsem si nás nezaujatě představila, taky musela zasmát. Prožívala jsem kritické dny, mé tělo se potýkalo s psychickým přetížením. Po mnohahodinových výsleších, na něž mě ~~vodili~~ jako do zaměstnání, jsem se vracela do neklidu cely a léky, které mi lékař předepsal po prvním záchvatu, jsem vyplivovala do záchodu. Léky mi ráno vysypala referentka rozdrčené z pytlíčku na dlaň a počkala, až prášek vsypu do úst, aniž se kdokoli obtěžoval říci mi, ^{byl} ~~co~~ to polykám; a tak než jsem bezpečně zjistila, o jaký lék se jedná, než abych riskovala, že budu při výsleších zblblá a povolná, raději jsem zůstávala neléčená. Tak jsem se ~~na~~ ploužila na pokraji mdlob a vedle mě se potácela paní Vlastička, oblbená diazepamem a podpírající si předloktím ruky zdravé ruku zasádrovanou; starost o miminko byla ale natolik náročná, že zase nestačila sledovat ostatní tělo, hlavně nohy, a neustále ztrácela balanc; a do třetice s námi kráčela Andy. Ach Andy! Otevřely se dveře cely a stála v nich malá mladá Cikánka s tak obrovskou modřinou na pravé tváři a s okem zalitým ssedlou krví, až z ní šel strach. Vypadala hr^ošně, tak zlotřile. K takové modřině těžko člověk přijde bez vlastního přičinění a já si pomyslela, no ty tu budeš naše potěšení, ale Andy se zbytkem obličeje usmívala a svoje vězeňské vybavení, špinavou přikrývku, dvě prostěradla, povlak na polštář a dva modré ručníky položila plaše na volnou postel a počkala, až na kterou židličku jí dovolíme si sednout.

Špatný první dojem pak ještě smazala, když referentka řekla suše: "Prohlédněte si hlavy," což znamenalo, dejte si pozor, abyste od Cikánky nechytly vši - a Andy se neurazila a když referentka zavřela dveře, nenadávala na ni, naopak ochotně položila hlavu na stůl, abychom ji prohlédly: to ona nestojí o to chytit v tomto prašivém vězení, kde ji na "díře" nechali přespat v pěkné špíně, do svých krásných vlasů vši! Málokterý strážný usnadní vězni přijetí do věznice, ten, co přijímal Andy, ji ani pod sprchu nezavedl; na cele ale patří k bontónu slušné přivítání. Není ztracenějšího pocitu, než když se cela od nového vězně lhostejně odvrátí. Zatčení je smršť pocitů, je to pád do obludného ~~meznama~~, klíče chřestí, mříže zapadají a chodby jsou ponuré, řady zavřených dveří strašidelné, vězni jsou zas první lidé, s nimiž se zatčený člověk na cele setká, a proto platí: buď vítán, kdo přicházíš, až pak se ukáže, co jsi zač. Už jsem nebyla nováček, který váhá o cokoli si říci, a požádala jsem referentku, když je tak akurátní, pro Andy o teplou vodu. Andy si vděčně myla kudrnaté vlasy a stydlavě se zakrývala v koutě tureckého zařízení, které se poléváním z kbelíku dalo změnit na sprchový kout. ~~Ái~~ pak byla sympaticky váhavá, zdrženlivá a vyčkávavá, řekla bych až noblesní, kdyby nebyla tak nechutně zřízená. Rozhodně nebyla vlezlá, drzá; promluvila, až když jsme ji oslovily my - totiž já; paní Vlastičku přítomnost Cikánky na cele zdrtila, bála se Cikánek, měla s nimi špatné zkušenosti, pohrdala jimi a žárlivě sledovala, jak Andy nabízím cigaretu. Tu první na přivítanou si Andy vzala, ale pak řekla, že má cigarety svoje, měla asi pět startek a i z nich nabízela. Sama pozornosti přijímala dvorně, skoro tak, jako by vám přijetím dárku chtěla udělat radost. A když si ověřila, že to není omyl, že se nepřeslechla, že jí opravdu vykám, podmaněná tou rovností zaujala ke mně ochranný postoj. A tak jsme se my tři ~~grabaly~~ z vycházky do schodů, na dvoře se mi udělalo zle a Andy, která mi sahala k rameni, mě táhla, mou ruku přehozenou kolem svých zad, ona v tváři tu příšernou napuchlou modřinu a oko, ztracené v ssedlé černé krvi, já v tváři bílá a dva kroky za námi potácivá paní Vlastička a přiblblým výrazem jako náš dozor, naše čestná stráž. Naše směšnost byla tak podmanivá a podnětná, že i nejhoupější strážná, zvaná Brambora, se zmohla na vtip. Řekla koloběžce: "Jako ~~prohnaný~~ ^{bitre} bože, co?" Ale které bo-

je jsou prohrané, a které vyhrané ... Cítila jsem Andinu vzdorovitou sílu, jak mě vleče a podpírá, sílu, jež mě nenechala padnout. A podobně jako předtím Majka, uložila mě Andy do postele a na čelo mi přikládala ručníky se studenou vodou. V té době mi změnili vyšetřovatele, tento byl samolibý mladý panák s rychlokvašným doktorátem práv, na který byl pyšný, a i s jistou literární sčtetlostí, již se přede mnou neustále pyšnil, a když se podivoval mým potížím, optala jsem se ho, zda někdy viděl vězení, když mě v něm drží, zevnitř. Není mu prý nic po poměrech ve věznicích, když ji nespravuje ministerstvo vnitra, ale ministerstvo spravedlnosti. Potěšen se ~~o~~^{však} ~~me~~^{vidal} dozvěděl, že jsem na cele s psychopatkou a Cikánkou. V té době už jsem směla ležet i přes den a Andy sedala v mých chvílích volna na tvrdé židličce naproti mně a tím svým strašlivým okem a s úsměvem na zdravé pŕlce tváře hlídala můj spánek. Kdykoli jsem pootevřela oči, byla ~~u~~ Andy někde nablízku, usmívala se mateřsky a černomodrá podlitina dodávala úsměvu přízračnou důraznost. Jedno mi řekla: "Vás lágr zničí, Evičko, vy se tam nehodíte. Ale nebojte se, já vás budu chránit." A řekla: "Nikomu tu nevěřte. Tady nemůžete věřit ale opravdu nikomu." Pak dodala tišeji. "Ani mně." A to bylo co, Bramboro? Prohra? Prohrála jsem pak dost, když jsem o Andy přišla.

V sedm večer, když si taky směla vlézt do postele, kterou rozkládala na střed cely těsně vedle mé a odsunula paní Vlastičku do úplného znicotnění, usedla Andy na zkřížené mohy a začala mluvit. Byla jsem ospalá, unavená, stěží jsem někdy vnímala, co mi povídá, potřebovala jsem si promyslet, co na mě za lest uchystal vyšetřovatel při výslechu, ale Andy neoblomně seděla jak Turek, sedmá večer, to byla její hodina, Andy si splétala vlasy do copánků a mluvila a mluvila. A ať byla pravda nebo výmysl, co mi vyprávěla, ať to byly příběhy vypůjčené nebo její, Andy byla ve vyprávěních duše vzácná a bohatá, měla obrovskou představitivost a vzácný dar líčení. Postupovala útržkovitě, co neřekla včera, řekne dneska, nenamáhalo se s ujasňováním toho, které osoby se událost zrovna týká, byla jak moderní spisovatel: je na inteligenci čtenáře, aby si líčené srovnal v hlavě. Byla jsem vrba, byla jsem hrob, do něhož ukládá tajemství; nikdo jiný by ji ~~vsak~~ tak ochotně neposlouchal; a byla jsem taky naděje na slávu: všechny Cikán-

ky byly oslněny filmem "Cikáni jdou do nebe", píseň z toho filmu jí byla hymnou, uměly ji všechny, i Andy, a ta si na vyprávěních dala ještě víc záležet, když se doptávala, jakou mám profesi. Cit nějaký snad ale ke mně chovala, protože se u mě mohla odve-
govat. Měla měkký, jímavý hlas, hlubší, než ženy mívají, kapánek drnčivý, jak zvládala češtinu namísto hrdelní cikánštiny /učila mě i cikánsky, v jejím podání to byla řeč se zoufale malou záso-
bou slov/, hlas něžný jako hřívka koně, právě tak na omak drsný a při mávnutí přilnavý, zpívala jí krásně i mluvila, zurčela celou. A toto mi odvypravovala jako svůj život, jako svůj pří-
pad: Dokud žil tatínek, bylo dobře. Žili na východním Slovensku, měli vlastní dům, chlívek, zahrádku i blízko do leš a k řece, měli prase, kozu, slepice a matka dala pokoj; pak ale závistivá teta zaklela tatínka do komína. To se dělá tak, že se vybere ko-
mín, vezme se čistý hadr, naplní se jílem a přilípne se v komíně. Začarovaná osoba pak tloustne a tloustne, dokud není, jak ten ko-
mín. Čím tlustší se vybere komín, tím větší tloušťka hrozí člově-
ku. To se stalo i tatínkovi, a teta vybrala komín hodně tlustý. Oni doma věděli, že je tatínek zakletý, ale nevěděli, do kterého komína, aby hadr odtrhli a kouzlo zlomili. Nenapadlo je, že ta
závistivá je teta a komín že je u ní doma. Tatínka jako komín od-
vezli nakonec do nemocnice, kde tatínek umřel. Zůstaly samy děti s matkou, která se bez tatínka zkurvila; tak přišli o všechno a
ani teta neměla nic z domku, chlívků, kozy, prasete a šepic. Od-
stěhovali se ze Slovenska do Čech, kde jejich životům začala vlád-
nout nehodná matka. - V tatínkovi měla Andy obraz spořádanosti,
lásky a ochrany. Vyprávěla, jak tatínek zabil hada, pěkné sousto
pro psychoanalytiku. Had to byl obrovský, dlouhý a silný jak muž-
ská paže, u nich v kraji jsou takoví. U nich v kraji je spousta
hadů, jsou skryti v jahodění a malení, někdy se vyhřívají na ka-
menech u řeky, právě když šly s matkou prát prádlo. Tento tlustý
a dlouhý had zalezl do chlívků s kozou, obtočil chlívek dlou-
hým tělem kolem dokola, aby nikdo nemohl dovnitř, a sál koze mlé-
ko. Koza křičela strachem a bolestí a tatínek viděl, že bude mu-
set hada zabít; bylo ale těžké dostat hada z chlívků. Tatínek
otevřel dvířka jen opatrně, aby had neutekl, měl vidle a jimi
hada připíchl a zabil. Pak ještě musel hada spálit na ohni, pro-

tože velkého hada nestačí zabít, to by škodil. Had hořel na hranici z dříví, kapalo z něj sádlo nebo krev nebo co to bylo, tatínek chytil tekutinu do hrníčku a natíral jí dětem vlasy; po hadím sádle vlasy sílí. Když had shořel na prach, našel tatínek u stěny stavení v díře pod kamenem celé hnízdo hádat, která asi patřila velkému hadovi. Ty tatínek taky zabil, ale páliť už je nemusel, zabitá hádata škodit nemohou. - Tatínek měl Andy nejraději ze všech dětí, ukázalo se to po jeho smrti. Mrtvého tatínka přivezli z nemocnice, položili ho na vysazené dveře, pod které postavili opěradla židlí. Tatínka oblékli do svátečních šatů, dali mu i klobouk a boty, pod něj rozprostřeli prostěradlo. Vystavili ho v domku a příbuzní a známí se přicházeli s mrtvým rozloučit. Kdo měl, přidal peníze na pohřeb a^{na} kar. Všichni kladli své penízky vedle mrtvého těla, i matka, i bratři, i sestra, jen Andy napadlo dát tatínkovi peníz rovnou do dlaně. Položila mu penízek na dlaň a tatínek za penízem dlaň zavřel. Přitom se na Andy po očku z pod klobouku usmál. Už nikdo mu nedokázal dlaň otevřít, odnesl si Andin peníz do hrobu, tak velice ji miloval.

S matkou se Andy život zkazil. Matka se zkurvila, Andy nijak nevysvětlila blíž, co tím myslí. Dva bratři odešli na Šumavu pracovat na statek, mladší tam zahynul v řece. Museda to být Vltava s hladinou zvednutou lipenskou přehradou, "Byl opilý," říkala Andy trpce, "a neuměl plavat, Evičko. Vydrážili ho a nechali ho skočit z mostu a pak měli legraci z toho, že se Cikán topí. Vytáhli ho až kdoví kde z řeky." Andy žila s matkou v Praze, to jí mohlo být, podle mého odhadu, patnáct, šestnáct. Matka Andy brzy vdala za nehodného Cikána, byl to Cikán líný, hubený a hrubý, vychrtlina, Andy ho od začátku neměla moc ráda. Ale otěhotněla s ním a byl to její muž a své si Andy vždycky podržela: s mužem jí koketovala jiná mladá Cikánka, chodila za ním na stavbu. Andy se tam taky vypravila, byla ve vysokém stupni těhotenství. Slovo dalo slovo a Cikánka Andy povalila na zem a tloukla ji cihlou do břicha. "To tak bolelo," řekla Andy. Břicho bylo veliké, překáželo jí, Andy ani neměla cihlu, jíž by se bránila, a tak použila, co jediné měla: chtěla sokyni vjet do vlasů, vyrvat jí jich hrst, sjela ale nehty hloub, hlouběji, než

původně mířila, a těmi strašlivými nehty, ohnutými, ostrými a špičatými jak orlí spár, tvrdými a dlouhými, nelámanými, pěstovanými i jako okrasa i jako zbraň /spíš si dá Cikánka ve vězení ostříhat vlasy, než by si dala sáhnout na nehty/, vypíchlá Andy té dívce oči. Tak začala svou trestaneckou anabázi. Odvezli ji v šoku do Bohnic, kde se na zavřeném oddělení psychiatrie probírala v kleci. Protože byla mladistvá a protože slepá prohlásila u soudu, že to Andy neudělala schválně, ale nešťastnou náhodou, odsoudili ji na čtyři roky. Z vězení pustili Andy domů porodit a po uplynutí šesti neděl se vrátila dosluhovat trest. Holčička se narodila pokažená od raň cihlou, Andy ji nechala v ústavu.

Na lágr Andy vzpomínala docela hezky. Byla v Pardubicích a z okolností líčení se mi zezdalo, že ne pouze jedinkrát. Prvně mohla být v oddělení pro mladistvé, ale líčila i poměry typické pro oddělení ženské: například nedostupnost sociálních zařízení pro lesbické styky žen, fronty v jídelně, povinnost opatřovat snídani a vynášet po noci kbelík z lágrového baráku, rozkrádání věcí z nezamčených kufříků, kterýmá každá u poszele, samé příjemnosti. Andy i o nejhorších věcech vyprávěla s odstupem úsměvu a smířlivostí, avšak co bylo nejhorší pro ni a co by z toho bylo nejhorší pro mě! U Andy si musel člověk dávat stále pozor, aby jejím zážitkům nepřipisoval svůj výklad. Byla kdykoli ochotná vystrčit své šelmí drápy, ale byla v ní současně jakási prastará, prapůvodní odevzdanost osudu: nemáme nad osudem jiné moci, než svou lidskou pohotovost nedat se, bránit se, anebo aspoň život obelstít. Ale nebyla dravá, byla v ní lítostivost. ^{Práce,} nejhorší metla vězeňkyň, Andy nevadila. Věřila jsem jí to, protože i celou uklízela s chutí. Měla dar sžít se a ten se zřejmě v lágru proměnil v ochotu plnit pracovní normu. /Vedle ~~na~~ cele byla právě dívka, která ve stejném lágru v hrůze z práce spolýkala špendlíky; čekal ji soud za poškození vlastního těla, aby nemohla vykonat uložený trest./ Andy nějaký čas vyráběla pojistky do elektrických hodin, pak zasazovala broušená sklíčka do broží, obojí příšerné piplačky, jež by asi nikdo jiný než vězeň nedělal. Andy líčila, jak obtížné bylo pronést brož z dílny na lágr, kde se dala směnit za kus jídla; a přece vězeňkyně obdarovávaly brožemi své příbuzné, když přijeli na návštěvu, a vozily si brože jako suvenýr z lágru domů. Snažila jsem se pocho-

pit systém odměňování za práci v lágru, ale stále vycházelo - a nejen z Andina vyprávění - něco nesmyslného. Norma byla pevná, ale měla kolektivní ručení: to znamená, že za ty, které nepracovaly, musely plnit normu ostatní. Mnohdy byla četa v práci dlouho přes čas, tak dlouho, že přišla o oběd nebo o večeři, někdy dodělávaly úkol i v sobotu. Odměnu za práci vypisovala brigádýrka, také vezeňkyně. Činila to dost svévolně. Nejsvévolněji ale působilo vyúčtování mzdy: část šla na alimentální povinnost, část byla splátkou na pobyt v lágru, část se vězni ukládala na povinných snad nejméně osm set korun, s nimiž musel vyjít z lágru, a co zbylo, dostal jako kapesné. Při plnění normy bylo vysokým kapesným osmdesát korun měsíčně! Při pohledu na drahou bižuterii za výlohou jsem si mockrát pomyslela, že vězení je zlatý důl. V Andině líčení tábora byla i jistá moudrost. Jednou byla na slavnostní schůzi tábora vyhlášena vzornou pracovnící. Velitel lágru po slavnostním projevu přečetl na seznamu i její jméno, krčila se štěstím na židli a dostala vlajčičku. Andy ale vůbec nepracovala pro tu čest, chtěla získat kapesné, za něž by si koupila čaj, kus salámu, masovou konzervu nebo cigarety, a odměna za vzornou práci činila celých padesát korun! Krčila se na židli a přepočítávala si, co dobrého si v kantýně navíc koupí, a když vycházely ze sálu, ty, co jí záviděly, vyvolaly rvačku a zatáhly do ní Andy tak šikovně, aby ji přistihl velitel tábora. Odměněná se pere a hned vzápětí po slavnostní schůzi? Andy nedostala žádných padesát korun a místo odměny šla do díry. "Jo, život není peříčko," řekla Andy. Bylo to její nejmilejší úsloví.

Ale tábor nebyly jen zloba a závist. O nedělních odpoledních, jediném volnu, kdy nemusely pochodovat v útvaru na táborovém pláči /říkaly mu Václavák/ v plném oblečení, a to ať mrzne, prší nebo upaluje slunce a slabší nатуry navlečené do dlouhých bavlněných punčoch a upjatých kostýmů omdlévají, právě jako obranu proti oblbujícím raportům a pochoďákům na místě, pořádaly dívky slavnosti. Jednou si vymyslely uspořádat cikánskou svatbu, Andy to vymyslela, a svatba se konala se všemi zvyky a písničkami. Andy mi svatební písně přezpěvovala ve východniarském nářečí, byly její památkou na domov, na ten tatínkův, Andy byla na svatbě nevěstou, byla to její nejkrásnější svatba. Byla oblečena do bílých prostěradel a záclon, na hlavě měla věneček. "Mně to tak

slušelo," řekla Andy. K obřadu se chystaly v umývárně, kde bylo velké zrcadlo. Pro ženicha obtížně sháněly civilní mužské kalhoty. Ženich a nevěsta šli za zpěvu písní špalírem svatebních hostí, dvě dívky představovaly otce, dvě matky, Andy nesly družičky vlečku. Andy se ráda ve svých vyprávěních ocitala uprostřed dějů.

"Bylo to tak krásný," řekla Andy, "že se na nás přišly podívat i velitelky." Bylo v ní něco ryzího, svébytného. Ostatní dívky taky vyprávěly o pardubickém lágru, vyptávaly jsme se, my co byly zavřené prvně, abychom věděly, co nás čeká, a všechny ze všeho nejdřív mluvily o televizi a radiopřijímači. Rádio bylo zavedeno do každého lágrového baráku a pouštělo se naplno při budíčku a zavíralo při večeři, příšerná představa; na televizi chodily ve volném čase do kulturního sálu, kde nebylo ~~nic~~ než pár židlí, stolků a ta televize. Andy se ani o televizoru ani o rozhlase ~~tváac~~ nezmínila. Všechno zvláštní a zajímavé vycházelo z ní, z jejího nitra. Co jí však na lágru učarovalo - garsoniéry se společnými kuchyňkami. Byly určeny trestankyním, které žily v lágru mnoho let, měly se vrátit do normálního života a musely se mu znova učit: učily se samy si vařit, práť, uklízet si byt, užívat příbory, sporáky. "Měly tam pravý elektrický sporák," řekla Andy. "A záclony. A tak čisto." Andy se do garsoniér dostala jako uklízečka těsně po jejich zbudování. - Snad ještě raději, než vyprávěla, Andy zpívala. Sedla si do koutku na zem a pobzukovala celý den, nic jí nechybělo. Zpívala mně úplně neznámé slovenské písničky, taky písně cikánské, znala jich bezpočet. Musela mít šťastné dětství, když se naučila tak pěkně zpívat. Všechny písničky přeladovala do jímavosti a tesknosti, hlas měla příjemně jitřivý. Byla na dlouhá léta dozadu i dopředu jediný člověk, který mě přiměl - bez skrytosti ve větším celku - zpívat. Jak se sražená krev vstřebávala, Andy se vracela její krása, hověla si v tom svém úsměvu, mírná a vlídná; pokojně si na cele odpočívala od dobrodružného života. A naučila mě, že psaná kultura není kultura celá. Ve vyprávěních byla sice velice nesoustavná, když teď sestavují střípek ke střípku, veliký kus mozaiky chybí a Andy mi zůstává ztajená, tajemná, ale měla smysl pro atmosféru a co líčila, to plasticky vystupovalo i jako děje i jako pocity, a ve mně po ní zůstalo mnoho živých obrazů. A přece Andy, když jsem jí jednou psala dopis řediteli domova, kde mívala děti a kde za ně

zůstala dlužná, a dala jí její podepsat, nejdřív smlouvala, abych jí i podepsala, a teprve když poznala, že to opravdu neudělám, vzala nešikovně propisovačku do prstů a zahanbená, ovdrácená ode mě, napsala neobratnými tiskacími písmeny své jméno. Dopis s nepovedeným podpisem mi už neukázala. Pochopila jsem, že víc napsat neumí. V lágru jistě byly kurzy pro negramotné, ale Andy se učila jen málo, tak málo. Honem jsme od toho podpisu odešly.

S nepořádnou matkou v nepořádném prostředí, smýkaná po vězeních, Andy snad opravdu vděčila šťastnému dětství s tatínkem, že v sobě měla vztyčeny a poměrně jemně propracovány některé kulturní zábrany. Například se ráda myla, mytí těla jí bylo přímo manifestací - často mě napadalo, čeho vlastně? Společnosti? Překonáním něčeho, čím pohrdala, čemu se bránila? Andy si drhla kůži v ledové vodě, až byla celá rudá. Čisté tělo jí bylo hluboce významným programem. Na noc si zaplétala vlasy do copánků, aby byla - i bez zrcadla - pro sebe pěkná. Neopovrhovala práci, ~~to u ní bylo dost~~ ^{nelo, jen} vyjíměčně. Neloudila ani slovy, ani očima. Nikdy si sama o nic neřekla. Dokázala čekat několik hodin, až se vrátím z výslechu a nabídnu jí cigaretu, přestože cigarety ležely volně na stolku a paní Vlastička z nich ~~eelou~~ dobu kouřila. Mohla jsem si myslet, že ji z nějakého důvodu těší se mi přizpůsobovat - Cikánky jsou citlivé na urážky pro svůj původ, ale svým původem se samy nepyšní -, ale ~~at~~ ^{už} ~~to~~ ^{to} bylo ~~či~~ ^{tak} ~~nabylo~~ ^{omak} ~~tak~~, Andy byla ve ~~svojí~~ ^{své} noblese podivuhodně, tedy i v maličkostech, důsledná. Byla vyloženě příjemná jako dobře vychovaná mladá dáma. Mnohé jí - oproti mně - usnadňovalo, že poměry ve vězení znala, mohla předem uhadovat možnosti a omezení; nezištně se se mnou o ~~tuto~~ ^{svu} zkušenost dělila. Její dobré způsoby se odrážely od nezpůsobů Vlastiččiných. Například jsme se nevěšly všechny tři ke stolu, já jedla na malé stoličce u postele a Andy stolovala s paní Vlastičkou a prožívala třikrát denně dvojnásobné drama: že se musí dívat na nečistý způsob jídla - když byla omáčka, měla jí paní Vlastička i na zadku -, ale to že přece nemůže té staré ženě udělat, aby se sebrala a šla jíst na stoličku ke mně. Radila se se mnou: má odejít a nechat ji samotnou u velikého stolu, zatímco my se budeme tísnit na stoličce? Já říkala: udělejte to; Andy to neudělala. "Když jak by to vypadalo," řekla. A nebyla chtivá, nikdy neprojevila lačnost, uměla nemít, což je už vyzrálá kultivo-

vanost, lhostejno, zda vypěstovaná výchovou anebo vyrostlá jako zkušenost v obtížném živobytí. To paní Vlastička koukala do úst, Andy nikdy. A neměla nic, dokonce ani naději, že jí někdo pošle do vězení balíček, vlastnila, jen co jí dal erár: kartáček na zuby a hřeben a papírový kelímek a pěnové mýdlo. Když ji ~~zatýkali~~, byla oblečená do džínsů a do košile a do vlněného svetru; celou, v níž ji drželi, procházela dívka domů, byla ale jen v šatičkách bez rukávů a venku se ochladilo; Andy jí darovala svůj krásný svetr. "A když vám bude zima? Soudit vás budou až někdy na podzim, půjdete jenom v košili?" Jen se usmála: takový je život. Žádné peříčko.

Andy nenáviděla olašské cikánky. Olaši jsou, jak mi vysvětlila, neusazený cikánský kmen pocházející z Rumunska, jeho ženy se dosud oblékají do krojů, ~~v~~ dlouhých barevných sukních a černých zástěr, a pyšní se zlatem v ústech. V tom se všechny shodovaly, že Olaši jsou bohatí, a skutečně všechny Olašky, které jsem v Ruzyni zahlédla, měly zlaté zuby, bohatství nosily uloženo na těžko vyloupitelném, ale snadno dostupném místě. Když Olaška promluví nebo se - nedej bože - zasměje, z jejích úst zablýskne na celý svět. Olašky měly ječivou řeč, ani Andy jejich cikánštině nerozuměla, a když se večer začaly domlouvat "přes dveře", ušní bubínky nám jen drnčely. Připomínaly trochu slepice: strážný už otevřel dveře, už stojí nad Olaškou, už ji drží za bundu, a Olaška pořád ještě při zemi řve "přes chodbu" pokyny dceři v cele obdál. Když potom zjistí přistižení, bez přerývu přejde v jekotu do nadávek strážnému. Olašky proměňují bohatství na zlato, "ale jíst příbory neumějí," řekla Andy. Vyprávěla, jak Olašky v Pardubicích vykázali z baráku bílých žen, ale ostatní Cikánky tam nechali. "Ani na záchod neuměly chodit," řekla pohrdavě, "chodily k plotu." Jak je ale tato civilizační slupka tenká, prokázala Andy hned vzápětí, Na otázku, kde Olaši svoje bohatství získávají, vylíčila jejich typický způsob loupežného přepadení: krásná Olaška upoutá zájem osamělého muže - nejoblíbenějším rajónem je noční Václavské náměstí -, a když se muž s Olaškou zabaví, olaští muži, kteří je sledovali, ~~jsou~~ ^{ho} ztrestají zbitím a okradením. Tak se primitivnost Olašek - líčila Andy - projevuje i v tom, že "pracují" na ulici, na volném prostranství; Olaška, která vedle nás ječela na dceru, ukradla slepici; kdežto civili-

zované Cikánky by se už k slepici nesnížily a k své technologii okradení potřebují vinárnu nebo aspoň hospodu. Andy taky s partou přepadávala noční osamělce, líčila, jak jednou měli před Hlavním nádražím už "rozdělaného" opilce a uslyšeli policejní sirénu; utíkali daleko, daleko, až na Ohradu, dech už popadnout nemohli a sirénu stále slyšeli za sebou: třásli se hrůzou, že policie zaslechla křik přepadeného - a ona to zatím byla sanitka vezoucí směrem jejich útěku raněného z bouračky. Andy nepohoršoval původ olašského bohatství, opovrhovala jimi, že v něm neumějí žít. To Andy by věděla, co s penězi, Andy by si neuložila zlato do úst! Možná by si koupila ten krásný elektrický sporák! Anebo záclony a koberce, přehoz na postel. A vykoupala by se v rumu. A pak by tak voněla! Pro případ, že bych taky chtěla někoho přepadnout, dala mi Andy dobrou radu: "Chytit za vlasy a tlouct hlavou o chodník, Evičko, to je nejspolehlivější, tlouct hlavou o chodník."

Andy vyprávěla dramatický případ, jak si společně s kamarádkou namluvily ve vinárně kořena s taškou plnou peněz, když ale muže vyvedly ven, nebyl tak opilý, jak si myslely. Kamarádka se polekala a v rozhodující chvíli Andy opustila, Andy zůstala s mužem sama za domem u jakési hranice dříví. Kdyby byly dvě, bylo by to snadné: jedna by muže mámila, druhá by mu vzala peníze a pak by obě utekly. Byla tma, Andy věděla, v které kapse saka má kořen peněžek, ale nemohla se k ní dostat, kořen ji k sobě tiskl, svíral ji prisátý jako klíště. To byla těžká věc, dostat dvojčedinému úkolu, okrást kořena, ale sama nic neposkytnout. Nakonec ho Andy musela vzít polenem po hlavě. Vyprávěla to, jako by byla v právu. "Ale Andy," řekla jsem, "to nebylo moc fér, nejdřív se nabídnout a pak jenom okrást." - "Kdyby to byl slušný člověk," řekla Andy s převahou, "copak by se mnou šel? Chtěl šukat, a má to." K profesionalitě bílých dívek patřilo zákazníka nejdřív obsloužit a teprve pak vyinkasovat vydělané peníze; v tom je prostituce počestným řemeslem. Andy se však necítila ~~byť~~ prostitutkou, jen lákadlem. Byla vůbec žensky sebevědomá. "My umíme věci," řekla Andy, "o jakých bílé nemají ponětí." Ale každý hloupý, kdo by si myslel, že je ~~to~~ Andino milostné umění pro něj jak zboží na krámě. Andy nechodila na holandu, Andy chodila na čoro. A její logika pak byla nevývratná: slušnému člově-

videl, proč ^{zabí} musí. Napadalo mě, kdy a jak je člověk zrozen pro svobodu. Nejdřív by se měl naučit bát se, a teprve pak ^{mať} toužit být svobod^{er}. Nikoli ale bát se druhých lidí. Strach z lidí nebo dokonce ze státu, jak o to stát u Andy a jí podobných usiluje, jen rozmnožuje lidskou primitiv^{nost}. Nechci nad jedním případem a vybavená jen kusými znalostmi vést zobecňující úvahu. ^{však} Ale jestli ^{naš} tiskavý tatínek naučil Andy cítit a vštípl jí obraz štěstí, kde Andy a jí podobné, když už musejí žít s námi a ne vyděleny ve svém prostředí, získají naše ponětí o mravnosti? A získat by ^{to} asi měly; nebo budou rukou vlastně dětskou sahat stále jen po tom, co je na našem světě špatné, nehodnotné. A proto mluvím o strachu, neboť ze strachu se stvořilo naše svědomí. Asi jenom strach z boha se proměňuje v mravnost, z boha nebo z jiného druhu zduchovnění, existuje-li. A naše kultura, ať se k němu chce přihlásit nebo ne, strach boží obsahuje. ^{naše skutečnost} Anebo respekt před dobrem, chcete-li to vyjádřit jinak. Ale co vštěpuje ^{naše skutečnost} Cikánům, vytrženým z patriarchality, oňoho nejpočestnějšího cikánského zákona, ^{naše skutečnost} naše skutečnost? Stát chce cikánským dětem nahradit ztracenou autoritu otč^{ím} tiskem civilizačního poslání. Ale jak vlivem jedné státní ruky cikánské děti lám^{ou} češtinu a budou si jednou umět čistit zuby, tak druhou rukou je stát táhne za ucho nikoli ke zkulturnění, ale nejdřív do dětských domovů, kde se nenaučí milovat, a pak -v logice téže snahy- do vězení. Jak by asi Andy, nadaná citem a představitostí, prospívala v prostředí cílevědomého zduchovnění? Těžko říct. Mě, nevěřící, nad ní napadaly úvahy zrovna kacírské o oprávněnosti náboženství.

Abychom se ale vrátili k Andinu životopisu. Když ji propustili z lágru, uměla se podepsat tiskacími písmeny a neošklivila si práci; pro představu lidosprávného nebo jakéhokoli byrokrata to nebyl nejh^{or}ší základ pro život. "Ta práce, matka pokroku ..."
Andy byla zaměstnaná ve velkém automatu na Václavském náměstí, myla tam nádobí a sama líčila tu dobu jako své společenské povznesení. Tehdy porodila i své druhé dítě, chlapečka. "Všichni mě měli rádi," řekla Andy. Stolky pocintané od hostí měla včas utřehy, nádobí se lesklo čistotou, najedla se, vydělala si, občas přinesla jídlo i domů a mohla si do automatu vzít i chlapečka a nakrmit ho, ostatní personál ji neponižoval, byla spokojená. Všechno však Andy kazil její manžel. Vymlouval se, že ve vězení dostal

tuberkulózu /proč byl ve vězení, nevím/, je slabý a nemůže pracovat; žádný lékař ^{ho} ~~je~~ ale neuznal pro nemocenskou pokladnu a on, sotva se ráno vyspal, chodil ~~za~~ Andy do automatu. Postával tam celé hodiny a kazil jí pověst, loudil ~~o~~ jídlo i ~~o~~ pití, obíral ji o peníze, chlap, který si mohl vydělat, Andy se za něj styděla před personálem i před hosty. Nakonec, aby neživila darmošlapa, Andy ~~v~~ automatu odešla. Od té doby už nikdy nebyla zaměstnaná. Chvilími mi připadalo, že zášť ~~proti~~ ^{mužovi} Andy ~~zkresluje~~ pohled na svět i na sebe samu, avšak ona jednu dobu manželství přece jen nevylíčila tak nenávistně: onu, ^{tedy} ~~do~~ ^{už} ještě žila mužova matka. Byla na Andy hodná, Andy ji měla ráda, milovala ji ~~na~~ místo matky vlastní. Tchyni potkala zlá věc, měla Bürgerovu nemoc, uřízli jí nohu, dostala protézu, ale byla stará a tlustá, nenaučila se na ní chodit. Sedala celé dny ve svém bytě. Andy jí nakupovala a tchyně v sedě vařila, šťastná, že není sama. "Měla dlouhé vlasy," řekla Andy, "dlouho nemyté. Krásně jsem jí je umyla v šampónu a usušila a rozčesala." Andy ráda vyprávěla, jak byla k někomu dobrá. Někdy taky ohřála vodu a tchyni vykoupala. Dobrá víla Andina manželství ^{však} ~~ale~~ zemřela a vliv zcela převzala Andina matka, která mužovi nadržovala a Andy křivdila.

Mimo pokažené holčičky, jestli jsem vyprávění dobře rozuměla, porodila Andy ještě jednu, měla tedy celkem tři děti; milovala ~~jedině~~ ^{na} chlapečka, stále o něm mluvila. Ale buď že byla zavřená, anebo že se o děti nestarala, měla je dlouho v dětském domově. Z duše ráda vyprávěla, jak svoje děti z domova unesla. Navštívila ~~je~~ v neděli dopoledne, doprovázena švagrovou, která též měla v tom domově syna nebo dcerku, a vzaly děti do hospody. Bylo to na malém městě, byla zima a nebylo, kam jinam jít, leda na nádraží. Děti se radovaly, že vidí maminku, hlavně starší chlapeček. "Byly tak šťastné," řekla Andy s tím svým krásným úsměvem. Koupila dětem po ~~tatrance~~ a po kalíšku rumu, seděly způsobně u stolu, bylo jim čtyři a šest let, jestli dobře počítám, a nevěděly dosud, jaká dobrota je rum. Andy by se obešla i bez cigaret, ale za rumem tesknila nevýslovně. Vymýšlely jsme, jak dostat kapku toho nektaru na celu: nejschůdnější cesta byla přepřavit rum v tubě od šamponu. Byla to ^{však} ~~ale~~ cesta dlouhá a Andy odvedli dřív, než jsme stačily cokoli zařídit. Andy snila, jak zas přijde do hospody a vypije litr rumu na posezení. Odtud ~~ji zvali~~ ^{ji zvali} ^{přes} ^{prádelnicu}

Rumov^a pralink^á. Dětem ale taky chutnalo, konečně s maminkou poznaly, jaká slast je život, zahřály se, tulily se k mamince, nechaly se líbat a hladit - až se Andy rozjitřila probuzenou mateřskou láskou, odvedla děti na vlak a odvezla si je do Prahy. Švagrová na ni volala, "nedělej to, Andy," ale nedala si říct. Jsou to její děti, chce je mít, hlavně chlapečka. "On je tak krásný," řekla Andy. Děti jí vůbec byly osudem. Pro první, tlučené cihlou, se musela vdát a dostala se do vězení, pro tohoto chlapce bude též od muže trpět a taky se pro něj dostane, a ne jednou, za mříž. Po únosu začaly Andy veliké nepříjemnosti s úřady, děti byly asi do domova určeny soudně. Sociální referentka na národním výboru jí znovu chtěla děti odejmout a Andy ji insultovala; napadení úřední osoby při výkonu povolání, ale ta scéna je výmluvná. "Vy máte děti?" optala se Andy referentky. "Nemám," řekla úřednice, nechápajíc, jak může drzá Cikánka spojovat její neplodnost se svým případem, a Andy řekla: "Tak nemáte co rozhodovat." Jenomže úřednice trvala na svém, děti budou Andy odňaty do péče státního zařízení, a Andy přeskočila stůl, za nímž úřednice seděla a rozhodovala, a zbila ji. Asi ji za to odsoudili, ale její děti, ta láska veliká, se přece dostaly z ústavu domů. Což bylo pro Andy jen zas dalším neštěstím, protože chtěla-li mít děti, musela by zůstat u muže; a to nemohla. Děti byly zdrojem radosti i utrpení. Chlapeček už chodil do školy a dobře se učil; byl Andinou pastí i při posledním zatčení.

Andy prchala ještě před jiným svým štěstím-neštěstím, které ještě vylíčím, a na útěku zašla za chlapečkem. Dlouho ho neviděla, možná rok, možná víc, tak dlouho, jak trvá veliká láska. A možná se Andy běžela pokusit o smír s mužem, možná jen neměla, kde jinde se skrýt, kdo to ví, Andy svoje jednání nepřátvala. V úzkosti běžela prostě na známou adresu a chlapec ji uprosil, aby s ním zůstala celou noc. "Tak plakal, když mě uviděl," řekla Andy. Lehla si k synkovi do postele, on jí předváděl, jak umí psát a číst, ona ho laskala a usmívala se na něj tím zázračným úsměvem, který umí konejšit, až dítě, šťastné, že má zas maminku, usnulo. Andy ale naneštěstí usnula s ním a vlastní matka ji zatím uxdala a policie si pro ni přišla do mužova bytu a odvedla ji rovnou z té postele, kde spala s chlapečkem. Andy brzy k ránu

probudily podezřelé zvuky, ale utéci nebylo kudy, pokoj, kde spala, byl vzadu za kuchyní, a z kuchyně Andy uslyšela říci svého manžela: "Je tam!" Policie asistovala Andy při oblékání, chlapeček plakal, když ji odváděli, chtěl svou maminku. Andy si nahlas probírala možné důvody zatčení, mohlo jich být několik. Když naposledy opustila svého muže, vysoudil si pro děti alimenty. A před soud ji patrně pohnal znova, když alimenty neplatila. Andy nebyla na prvním ani druhém soudě, ani oběštku jí nedoručili, nevěděli kam, nenechala doma novou adresu. Ale rozsudky soudů platné byly a Andy možná hledali pro nedobytnost v placení alimentacních povinností. Aspoň policisté, kteří ji vezli, něco říkali o tom, že na ni byl vydán zatykač. Ale taky mohla být zatčena pro nějaké provalené přepadení, Andy stále vzpomínala jakéhosi taxikáře, který dosvědčil, že ji odněkud někam vezl. Nejlehčí by bylo obvinění, že nikde nepracuje a příživničí, Andin denní chleba.

Ale taky ji mohli držet ve vězení, protože skoro zmarnila svou lásku. O tom mi vyprávěla jednou hodně pozdě v noci, paní Vlastička už chrčela ze sna a Andy zurčela hlasem ztichle, byla rozlítostněná a bez kontroly, aspoň mně se zdálo, že mi svěruje nejdražší a nejhlubší tajemství, že už je neunes, musí je vyslovit. O muži, pro kterého opustila děti, vyprávěla v jednom kuse; paní Vlastička byla vyděšená láskou tak divokou. ^{Ke vyprávění} Ne to ale ^{o tom} vyprávět, ^{jak} že ho skoro zabila, bylo ^{víc} zapotřebí mrtvého vězeňského ticha, v němž nelze usnout, přikrovu bezmoci, který člověka obestírá jak živý hrob. Ach, jak Andy milovala! Podlitina ve tváři, zakrvavě ^{me} oko a natržený nerv, jak se ukázalo později, když přestala cítit horní ret a půlku zubů, byly následky lásky, ať jí je způsobil milenec v záchvatu žárlivosti anebo manžel, který ji zbil pro nevěru a pak udal policii. "Skuteční ^{sluší} muži jsou jenom z Valdic, Evičko," řekla Andy. Jednoho takového skutečného muže potkala ve Vysočanech, vyštvala dívku, které patřil a hned u něho zůstala. Jmenoval se - dejme tomu - Kamil, pracoval jako zedník nebo dlaždič, chodil v umazaných kalhotách, visících ~~mu~~ pod břichem za jediný knoflík, a v zapocené košili, v zimě v létě v té jediné bundě. Nemyl se ani po práci, vlasy měl spečené prachem a potem. "A měl ~~ta~~ krásné vlasy, Evičko, světlé, vlnité." Kamil byl muž mužů, ale protože přicházel z Valdic, některé věci

mu nepřišly. "Smrděl a lepil se," řekla Andy. "On byl tak krásný, ale smrděl." Občas se Andy podařilo ohřát vodu v kuchyni a miláčka si opláchnout. Jednou zas připravila teplou vodu do umyvadla, abys miláčka připravila do lože, které čerstvě povlékla, a Kamil šel a za trest se jí vyčural do skříně. Visely v ní jenom její šaty, Kamil si svou bundu odkládal na opěradlo židle. Andy musela ~~pravě~~ většinou nasadit všechnu sílu lásky, aby muž nepoznal, že zatajuje dech před pachem jeho špíny. Ale byla to láska jak hluboký vír, jak široká tišina stranou proudu, jak čirá tůňka, jak zaneřáděný rybník. Kamil dal Andy přednost před bílou dívkou, bílé tak milovat neumějí. "My umíme," usmívala se Andy a paní Vlastička honem přetahovala přikrývku přes hlavu, proboha, snad tu nebude ta černá holka líčit svoje kejkle, a Andy lehce komíhala tělem, tajemná kobra. Andy byla dráždivost i odevzdání, byla něha i jemně vzdorovitá odtažitost, byla splynutí. Ne liána, ne břečťan, ale rozpustná sůl na těle muže. Kamil ovšem taky chlastal, byla-li Andy Rumová pralinka, byl on pivní sud. Z práce šel rovnou do hospody, tam propil všechno, co vydělal, z hospody se dopotácel do postele, kde se propadl do spánku a ráno začal koloběh ~~nově~~ ^{nově} ~~nově~~. Andy si s ním ani milování neužila, jak jí jednou od úst ulétlo; miláček přicházel opilý a byl zvrádlý květ. A někdy sebral v hospodě náhodné hosty a přivalil se s nimi ožralý domů, všechno sežrali, vypili a zas odtáhli a on ležel, někdy poblitý, jindy počuraný, prase hotové. A když tak jednou tak ležel sežraný na stole, nohy a ruce rozhozené do stran, zůstal vedle něj nůž. Krájeli salám nebo chleba a nůž tam ležel, čůro, dlouhý, ostrý, Andy už ho držela v ruce, jen bodnout, a bude pokoj. A tu Kamil otevřel oči, svoje krásné modré oči, a chvilka byla propasena. "Vy byste ^{ho} bodla? Když jste ho milovala?" - "Vy nevíte nic o lásce, Evičko," řekla Andy. Neboť láska, to jsou rány, krev, modřiny, bitva. Žárlil na ni zuřivě, ačkoli býval květ zvadlý a ačkoli všechny peníze propil. A přitom nedovolil, aby Andy pracovala, měla být doma, čekat na něho, starat se o něj, on ji uživí; ale kde brát peníze na jídlo, na šaty, na činži, když všechny zůstanou v hospodě, to jí neporadil. Tak se starala, aby nevěděl, a Kamil žárlil ve zničujících výbuších. Zač jsi koupila tu husu? Kde jsi vzala na ~~tu~~ novou sukni? Odkud máš tyhle

nové střevice? Taková to byla láska, že ji jednou udeřil polenem, zrovna když nesla po zledovatělém zápraží vodu ze studny, upadla, narazila hlavou na kámen a napůl omráčená a s krví řinoucí se z hlavy se vlekla domů. "Ale jak mě pak odprošoval," řekla Andy, "jak se o mě bál!" To jí dal všechno! Výplatu přinesl domů a dal ji Andy celou, jen ať si koupí něco krásného!

Andy ale měla ve Vysočanech dost nepřátel, tu bílou dívku například, které Kamila přebrala a která do hospody chodit nepřestala. Někdy Andy vešla do šenku, miláček tam seděl, obklopen jí nepřátelskou kamarilou, Andy se posílila kapkou rumu, ale v hospodě nikdy miláčkovi kravály nedělala; a mnohokrát zachránila lásku jen tím, že na miláčka počkala v hospodě u záchodu. Taky na ni nasazoval vedoucí hospody, nějaký Karel, chtěl Andy pro sebe, ale pro ni nebyl dost dobrý, byl černý a hubený; mstil se, že z Kamila vytahal všechny peníze. A Andy Kamilovi vařila a chutnalo mu, uklízela tak čistě, že si i on někdy všiml pořádku v kuchyni, byla by mu i kalhoty vyprala; a milovala to tělo, které, nebýt tetování, by bylo odporné, tlusté a bachraté z piva, valdickým tetováním ale zůstávalo krásné. I Andy měla na tváři vytetováno znamínko krásy, podle tvaru znamínka se prý může poznat, z kterého lágru pocházejí. A Andy taky musela být pro Kamila tou nejkrásnější na světě, když ji ve strašném hněvu žárlivosti přivázel ke stolu, onomu, na němž ho nebodla, a oholil ji. Sedřel z ní všechny chloupky, Andy se myla tak, abychom tu pohanu nezahlédly. A té noci rozjitřené mu svěřila, že ona ho bodla. Konečně došlo na čůro, nuž z břicha vytáhla, ani moc krve neteklo. Smířili se tím obaporným hněvem, divokou pulzací citu, a Kamil oddšel ráno do práce. Rána mu ale zežloutla, zezelenala, moc dělat nemohl, břicho ho bolelo, tešlo z něho. Zapřísahala ho, aby šel do nemocnice. Nechtěl. Až když začal mít veliké bolesti a rána zčernala, zavolala k němu doktora a utekla. Tak to vyprávěla: běžela nocí a nevěděla, kam se vrátit, když Vysočany teď budou proti ní; a vzpomněla na svou druhou lásku, na chlapečka. Ve vězení pak nevěděla: je Kamil v nemocnici? je doma? byl u něho lékař? a jestli je v nemocnici, řekl, že nuž do něj vrazila ona? "Aničko, ale to by vám přece neudělal." Andy seděla, usmívala se, hlas zurčel. Život není peříčko. A rozesnila se nahlas:

vchází zas do hospody u Černého mostu, neví, sedí u Kamila ta bílá holka nebo nesejí, ale aťsi sedí, Andy má nové střevíce a chloupky už zas dorostlé, a Kamil, sotva ji spatří, vstává, strhává bílou holku, potáhne si kalhoty pod už zahojeným břichem, košile kdovíjak dlouho nepraná rozvíří kolem těla pach potu, ale Andy to nevadí, nic jí nevadí, dokonce mu ani nevynadá, že najde kuchyň od bílé holky zaneřáděnou, usmívá se, Kamil kráčí ze široka k výčepu, kde poručí Andy velký rum. Rum omamně chutná, je první po té dlouhé době, první lok si Andy šetřila na tuto šťastnou chvíli. "Jestli budete už taky venku," řekla Andy, "musíte tam přijít za mnou." Slíbila jsem Andy, že jestli ji najdu, vypijeme spolu flašku rumu, ať u toho bude Kamil nebo někdo jiný.

Pak naráz Andy odvedli. Ve vězení se všechno děje bez předchozího varování; najednou přišla referentka a řekla: "Sbalte si věci." Andy rychle poslechla a ani nevím, zda v úleku z toho, co se s ní bude dít, se stačila ještě usmát. Přemístili ji, ale jen ob pár cel, a kdykoli pak šla kolem, zaklepala na dveře nebo zavolala. Už jsem se nedočkala, zač ji odsoudili. A musím se divit, jak nepravidelně funguje čas; někoho známe léta a nenapadne nás na něj pomyslet; Andy jsem znala tři týdny.

/Z rukopisu:

"Mé přítelkyně v domě smutku"/

Preha

- Jednu už na to přišla řeč.
- Kdeže na to přišel?

/Ságar Allan Poe, Anděl pitvernosti/

Byle syhřavé listopadové odpoledno. Právě jsem speřádal neobyčejně sytý oběd, z něž některak nepedstatná chodem byly těžké stravitelné lahůžky, a seděl jsem sám v jídelně, nahý na obrubě krku, po ruce stolek, který jsem si přisunul k ohni, na stoleku pár akrevných zákusků a různé láhve s vínem, pálenkou a líčery. Dopoledne jsem přečítal Gleverova Leonidase, Wikkieho Epigeniádu, Lamartinevu Fouť, Barlowovu Kelumbiádu, Tuckermannovu Sicílii a Griswoldovy Kuriozity; neváhnám proto přiznat, že jsem z toho byl poněkud připitomělý. Pokusil jsem se vschopit pomocí klaretu, ale když mi nepomohlo ani pivčero sklenok, v zoufalství jsem otevřel pohozené noviny. Pozorně jsem si přečetl rubriky "Domy k pronajmutí", pak rubriku "Zabíhnutí psi" a pak dvě subriky o upřených manželkách a učních, potom jsem se neohroženě pustil do úvodníku. Když jsem jej přečetl od první do poslední řádky, aniž jsem porozuměl jedině slabice, napadlo mne, jestli není napsán v čínštině, a tak jsem jej četl pospátka od poslední k první řádce, ale ani takhle jsem svlášt nepochopil. Užůž jsem chtěl zklamaně odhodit

"ten čtyřstráčekový arch, to milé arcidívko,
jež nepohamí ani básníci,"

když mne zaujal následující odstavec:

Jiří Žáček: Schematický pokus o portrét

Nemáš nic víc nežli prášdné ruce
ruce které roztáčejí svět
romantické dítě revoluce
ty se vstáváš každé ráno v pět

Nehrdliš se o slávu a slavu
třebaže i dech tě přijde dráž
než ty za něž svedáš balvan spěvu
kteří jenom berou apanáží

Ty si nepetrpíš na řečnění
ani na praktiky mafie
Odplivneš si ať se čertí není
Jen ta rachota-mě přežije

Nemáš nic víc nežli prášdné dlaně
ty se ovláknáš historii a pout
mlčky vatekale ale odhodlaně
Nic víc nežli mášně obejmut

/pozn.: podtržené verše jsou vysázeny
kursivou/

Jak to tedy přijde, že dneška je Jiří Žáček spisovatelem a že se dokonce
pocítí žít jako nakladatelský reaktor? Prý takhle: "Řekl jsem si: básničky?
Te bych uměl taky!"

/Zdeno Pavelka: Neslitené básnění;
verše i rozhovor Rudé právo, 3.9.1983/

Jde o to, aby ses dozvěděl se svinkou na zdi. Jakmile do ní vpravíš otázkou po smyslu toho, co dělá, vyhubíš národ svinek.

/Franz Kafka, Z fragmentů/

Pozoruhodnou grafomankou je Vera Heflerová z Mexika. Trpí zvláštní duševní chorobou, která ji nutí, aby denně, nejméně patnáct hodin psala. Přitom je zajímavé, že V. Heflerová má valice chudou slovní zásobu, takže se v jejích písemných projevech objevuje pouze asi stěadesát různých slov.

/Svobodné slovo, 1/

Člověk poslouchající sám sebe slyší umíráček.

/Léon Daudet/

Nad na sebe vezmu esud straceného člověka, ne však esud vypravěče stracených věcí.

/Joseph Roth/

Muž, který sám se sebou mluví rozumně namí o nic šilenější než muž, který nemluví nesmysly sám se sebou.

/Tom Steppard/

Jak může někdo zpívat o tom co nespívá o něm?

/H.M. Enzensberger/

Šedm bratří ve mň hověřile a žádný nepsal s sebou.

/G. Grass/

Nepespíchám s tím, abych se pochopil.

/A. Breton/

Kermidelník odpověděl: "Pane, nic se neděte! Zde je hranice ledového moře, na němž byla na počátku minulé zimy svedena velká a krvavá bitva mezi Arimaspy a Nefelibaty. Tehdy zamrzla ve vzduchu slova i křik mužů a žen, třesket palců, řinčení pancířů, krunčů, ržání koní a všechna ostatní hrůza válečná. Ještě teď právě minuly zimní mrazy a nastává pohoda a vlahé příjemné počasí, slova rostala a slyšíme je."

"Pane Bože," zvolal Panargos, "tomu věřím. Ale mohli bychom také nějak vidět. Vzpomínám si, že jsem četl, že na úpatí hory, na níž nejčastěji obdržel židovský zákon, lid šťastně viděl hlasy."

"Tu máte, tu máte," pravil Pantagruel, "podívejte se, tady máte ještě nějaká, která nejsou rozmrzlá."

Tu nám hodil na palubu plno hrstí zamrzlých slov, i zdála se nám různobarevnými cukrovými perličkami. Spatřili jsme tu slova tlamatá, slova zelená, slova blan-kytná, slova píseková, slova zlatá. Jakmile se v našich rukou peněkud zahřála, restála jako sníh, i slyšeli jsme skutečně, ale nerozuměli jsme jim, neboť to byl jazyk barbarský. Až na to, že jedno, dosti hrubé, které bratr Jan zahřál ve svých rukou, vydalo takový zvuk, jako když puknou kaštaný hozené do žhavého

K e j č a r o d ě j n i e

Někde na Žižkově je čtvercový dvůr a uprostřed stojí mohutný starý kaštan. Kolem dokola jsou pavlače a vchází se z nich přímo do kuchyní. Tenkrát byl kaštan rozsvícený a hořce voněl, když jsme stoupaly po točitých kamenných schodech, přes pavlač a pak po dřevěných schůdkách do podkroví. Tam zazvonila Soňa u nízkých tmavých dveří. Chvilku bylo ticho, jen vůně smaženého se linula zpod dveří. Pak se dveře otevřely tak prudce, že jsem se lekla. Vysoká silná žena tam stála v přítmí, obklopená hustou vůní škvířícího se tuku a cibule, měkká ruka mne vtáhla dovnitř a podávala háčkované bačkůrky. Přezula jsem se a vyndala z kabely láhev vína.

- To jste nemusela, řekla žena hlubokým prsním hlasem a štouchla do mne nadry, když jsme se společně protahovaly mezi dvěma skříněmi do pokoje.

V pokoji bylo tak zakouřeno, že jsem ztěží rozeznávala lidi od nábytku a začaly mi slzet oči. U konferenčního stolku seděly dvě ženy a měly mezi sebou rozložené karty do základního životního obrazce.

- Ona je dobrá, řekla Soňa, když nás seznámila. Však uvidíte.

Vedle karet stály tři překlopené hrníčky a pod nimi chycené dušičky. Vypily kafe, překlopily hrnek na talířek a třikrát na dno lžičkou ťukly. Stanice Hvězda brála lidové halekačky.

- To jsme rády, že jste mezi nás přišla, vítala mne hosti-

telka. My si s holkama pořád dokola věštíme mezi sebou a už to není vono.

Obličej měla do čtverce a postavu masivní jako kovadlina. A usmívala se široce, mateřsky a všechno v pokoji bylo titěrné, porcelánoví pejsci, vázičky, kytičky, dečky, takže hostitelka vypadala jako Sněhurka v trpasličí domácnosti. Osamělé ženy potrpí si na věci stejně jako na vzpomínky. Ihned jsem si všimla, že ty dvě, které sedí před obrazem z karet, mají na klíně kabelky, což je také znamením samoty.

- Ona vám bude věštit, řekla Soňa, která mne přivedla, a samy uvidíte, jak je dobrá.

Všechny tři se teď na mne dívaly s nadějí, kterou nerada v lidech probouzím.

- Doufám, že mi vyvěštíte vy, řekla jsem zajímavě.

- Ona to taky nemá lehký, dodala Soňa a vzala mne za rameno. Život je tíž, mé dámy. Táhle Jana, ukázala na drobnou temnokou a černovlasou ženu, která vypadala jako siciliánka, tě pak určitě veme. Řekne ti, co tě čeká, a co tě nemine. Ale já bych si dala kafčo, jo, Gabčo?

Obryně hostitelka se hned hrnula do kuchyňky za záclonou a já si vzpomněla, že na Sicilii jsou prý nejlepší vědky na světě. Jezdí za nimi bohaté dámy z Milána a z Florencie.

- Já dělám s Gábinou v kanclu, usmála se na mne siciliánka, my si kolikrát věštíme v ^{ráno} poledne i večer. Všecky tři kafe, co za den vypijeme, překlopíme.

- Když ona mi pořád říká to samý, zakřičela Gábána z kuchyně. Já z káfi zkapu na infarkt a miláček bude sedět pořád doma. Co ona mi už naslíbovala, to se nedá povídat.

- Dodělej mi ty karty, Jano, jo? zaprosila Hilda, ma-

lé něžná blondýnka s pletí protkanou sítí namodralých žil. Podobala se porcelánové panně, kterou jsem jednou dostala k narozeninám. Byla po mamince a měla na světlých lokýnkách elaměný klobouček s růžičkami a já byla tenkrát tak šťastná a nic na světě jsem si už nepřála. Když jsem pak za několik dní byla na maminku rozzlobená, hodila jsem pannu z verandy na chodník, abych se jí pomstila. Nevím, čí bolest byla větší. Plakaly jsme obě a maminka dala porcelánové modré oči na drátku do šálku v kredenci. Mučily mne pak kolik let s tím kyvadélkem, kterým mrkaly. Ještě teď probudila ve mně Hilda výčitky, ale protože jsem ji neznala, k vraždě jsem se nepřiznala.

Gábina byla v kuchyňce a Soňa si tam s ní za záclonou šeptala. Říkala jí možná, jak mne poprvé napadlo, že bych měla věštit a jak jsem začala a byla hned úspěšná. Bylo to na ostrově v Jaderském moři. Leželi jsme na kamenných plotnách, které se šikmo sypaly do moře a od západu se blížila bouře, jenže my ji neviděli, protože byla za skaliskem a neslyšeli jsme ji, protože moře rachotilo oblázky u našich nohou. Teprve když zezelenalo a vlny se nám přelily přes nohy a spláchly pod námi balvánky, oblékli jsme se a utíkali přes ostrov k jediné hospodě, která stála u mola. A to už se všude na obzoru klikatily blesky a padaly do moře a bělošedý déšť nás poléval.

V hospodě, z dlouhé chvíle, dívala jsem se do černobílých ob~~razků~~ a najednou se mi začaly spojovat, postavy vstupovaly do dějů a vztahů, bytosti temné a světlé a pohyb od minulosti do budoucnosti a to je cizí osud, nit, po které jdeme od začátku do konce, první, druhé a třetí kafe a pak už jsem nemohla.

Všechno, co jsem tenkrát na ostrově vyvěštila, se pak

vyplnilo.

Siciliánka odtěkuď z Vrřovic slibovala teď porceláno-
vé panence velikou lásku, bude to fousěč a potká ho ve větří
společnosti do měsíce nejáele do dvou, karta praví, že to bu-
de láska na první pohled a veliká a ten muž bude panenku chrá-
nit ode všeho zlého, oddělí ji od světa, to já nemluví tak
konkrétně, ale v obrazech, kdoví, jestli se jim to bude líbit
a jestli mi to vůbec půjde.

- Dáte si kafčo, jo? zavolala mi do ucha hostitelka,
zatřepala se mnou a tím mne upřítomnila. Teďkon udělá Hilda
Janě karty a vy si mezitím dáte kafčo a hezky si ho překlopí-
te, abysme se dozvěděly, co nevíme. Hildička to má krásný, ta
už nepotřebuje nic vědět, ale nejhůř jsem na tom já a tak teď
Jana bude věštit mně a pak se do toho dáte i vy, protože víc
čarodějnic víc ví.

- Napřed jsem na řadě já u Hildy, řekla Jana. Já furt
pracuju a každej se na mě vykašle.

Poprosila jsem hostitelku o kávu a ona zase zmizela
za záclonou. Znáám hřmotné ženy, jejichž duše je jako vylíhlé
holoubě a znám bledule, které dokáží celý život vydírat muže
pohlavím, znám zlé ^{řu} špičky a ostrážité náměsíčnice, ale znám
také ženy mohutné a tajemné v lásce a radosti ze života,
k nimž se pořád a navzdýcky připoutávají méně živoucí, neú-
měrně k věku a do smrti.

- Ale Jano, řekla Hilda, dyť to nemáš tak špatný.

- Já že to nemám špatný, rozčilila se Jana a vložila
do toho temperament ze Sicilie i z Vrřovic. Vy si už myslíte,
že jsem všechno vzdala, ale já ho pořád miluju. Čím víc se

mi vzdaluje, tím víc ho miluju a když přijde, tak je to za chvíli nesnesitelný. Pořád mi říká: - Ty jsi, Janinko, žena pro náročného, já jsem obyčejnej člověk a ty máš v hlavě nádraží. Jeden vlak vjíždí a druhý odjíždí a třetí se chystá a čtvrtý stojí a já se v tom, Janinko, vůbec nevyznám. To je samý hňůů a hňůů, z tunelu do tunelu, kdo to má ~~tenleto~~ vydržet. Já mu říkám zůstaň taďy, já potřebuju, aby tu někdo byl, abych se v noci nebála, ale on se ^{mně} bojí a řek mi to. Víte, co mi řek? - Ty bys chtěla, Janinko, ze mne udělat lux, a já jsem mlýnek na kávu.

- Mělaš ho vzít tak, jak je, řekla Gábina. Já bych kourka brala tak, jak je, jenom kdyby tu byl, kdyby vopustil svou čarodějnici. Ty jsi, Jano, moc náročná. Sedí ti tam o vánocích, sedí o velikonocích, ale víš jaké to je, když já trávím vánoce se starou matkou. On má rodinu a já mám hovno a dva starý rodiče.

- Von by tam seděl, řekla Jana. Jenže jak se trochu napiju, tak mě začne štvát a zase mu všechno řeknu. A když mu to řeknu, tak se urazí a odejde a nepřijde kolik dní, třeba i měsíc. A já se trápím jako blázen.

- Tak proč ho vyhazuješ, když ho chceš?

- Asi ho nechci.

- To máš ze špatný literatury. Ideální mužský je jen představa, iluze, rozumíš, řekla Hilda a ukazovákem poklepa-la Janě na hlavu. Až na to přijdeš, tak budeš stará a na všechno bude pozdě. A potom ti přijde líto, že ses nemilovala, dokud bylo s kým.

V pokoji zavřadlo ticho. Všechny ženy teď kouřily, vypouštěly oblaka, jako by hořely na hranicích vášní a já vidě-

la, že jsem se ocitla mezi mučednicemi lásky, ženami, které pořád hledají a nemohou najít, a už se připozdívá, už možná nenajdou. Některá si možná ještě pořídí dítě, aby nebyla sama a bude přitom milovat někoho, kdo s ní vůbec nebude, takhle už je to na světě zařízeno, že milujeme toho, kdo se nám vzdaluje, jako by nejuvzdálenější hvězda byla nejkrásnější. Možná jen to, čeho nemůžeme dosáhnout zůstane krásné a užíráme se obrazem toho, koho jsme nikdy nedostali.

Jana se na mne dívala a v její tváři byla upřenost, hleděla na mne dlouho, prohlížela si mne a já pocítila v hrudi podivné chvění a zdálo se mi, že se na mne napojuje a že se něco tajemného ze mne vylévá, co ona vytahuje a čím se rosím jako dub se rosí medovicí.

- To je pravá bavlna ty vaše šaty? zeptala se.

Přisvědčila jsem a ona zase mlčela a obnovila chvění a pak mne zas odpojila, zúžila tmavé oči do štěrbin a povídá:

- Vám já věštit nebudu.

Lekla jsem se, protože jsem věděla, že už si přečetla nějaký list ve mně, nějaké poselství a že ví něco, co já ještě nevím a nechce mi to říct. Takhle já se bráním před cizím neštěstím, odháním ho, ale on se pořád dožaduje svého neštěstí, protože příčiny jsou už zaseté a tedy následky se nemohou nedostavit, koleduje si, až ho dostane, někteří lidé jsou šťastní v neštěstí, ale já to nejsem, a proto se teď bojím.

- Proč ne? zeptala jsem se a ona pořád mlčela. Také já si koleduji o neštěstí, jinak bych sem ani nechodila, kdybych nebyla nešťastná, seděla bych doma ve žlutém rodinném světle a čekala bych, až se muž vrátí z práce a měla bych uvařenou večeři a vyžehlenou tvář a tělo teplé a voňavé nejspíš od bu-

chet.

- Protože vy jste z těch, co si umějí udělat ze života guláš. Intelektuálka. Těm já nevěštím, víte? Když já vezmu nějakou kresličku u nás v podniku, tak je to jednoduchý. Co se jí může stát? Ale vám kdybych se podívala do karet, tak mi z toho praskne hlava. Mně kolikrát z takovoho případu jako jste vy bolí hlava ještě druhý den.

Začala jsem se bát ještě víc. Na karty mám ještě v blázinci Růženku, ta je tvrdá, ale přece se jí nebojím. Když vidí dvě rakve do vánoc, tak to řekne každému, i kdyby ho měla nejraději ze všech lidí. Růženka ale nejen věští neštěstí, ona také radí, co má kdo dělat, aby z neštěstí vyloupl to nejlepší, co mu neštěstí může dát, protože každé je nadité štěstím jako žena plodem. Nevěřím na neplodná neštěstí, ale čeho je moc, toho je příliš. Gábina se mezitím vrátila z kuchyně, kam ji odvolal pískáček. Nesla v každé ruce talířek a na něm nadskakoval šálek, černá pěna se převalovala přes okraje a stékala po bílých tělech hrníčků. Postavila kávu přede mnou a před sebou.

- Já si dám ještě jedno, pravila, ať mi to utrhne srdéčko. Potřebuju nutně vědět, jak to dopadne se mnou a s Fanoušem, abyste věděla. Ale napřed mi Jana vyloží z karet. Mezitím vystydne kafe a uschne. Pak se mi podíváte vy do lógru.

- Já bych raději o vás nic nevěděla, řekla jsem. Nejlíp se mi věští, když o někom nic nevím.

- Tak dobře, souhlasila Gábina. Tak Jana vyloží Hildě, jak to má s Pepou. Vona sice potká největší lásku svého života, ale teď má Pepu, a my ji máme k tomu, aby mu dala kopačky, protože to nemá žádnou cenu. Von vod svý čarodějnice ne-

půjde a vona si jen kazí život. Je ještě mladá a zasloužila by si něco lepšího. Von si^s Hildou zbystřuje smysly. Přejde jednou týdně a stačí mu to, neříká ti, že mu stačí, že jsi? zeptala se přísně Hildy.

Hilda se začervenala v bílém výstřihu a přisvědčila.

- Když nepřejde nadobro, tak to stejně k ničemu nepovede, řekla Gábina, já bych mu dala nůž na krk. Jako já Fančovi. Jakýpak občerstvování, řekla jsem mu a dala ultimátum. Už mu běží měsíc. Jednou přišel a přinesl mi květiny, ale já ho vyhodila. Už ses rozhod? zeptala jsem se, ale von pořád říká, že ^vmne miluje, že beze mne nemůže žít, ale udělat pro ^vmne nemůže nic.

- Když já ho mám ráda, řekla Hilda tichounce a rozplakala se.

- Hildo, miláčku, politovala ji Gábina a objala porcelánovou panenku, která se jí na mohutných ňadrech rozplynula v pláči. Poslechni mne, Hildičko, taková krásná holka jako jsi ty může mít normálního chlape a ne bačkoru. Jenom s ním ztrácíš čas a všechny své příležitosti.

- Když já ho miluju, štkala Hildička. Nikdy už nikoho nebudu tak milovat jako jeho, kdybych to tak mohla ze sebe vykrojit, ale ~~to~~ já nemůžu. Pořád na něho myslím a o jeho čarodějnicích se mi zdá, skoro každou noc se mi o ní zdá a jeho hledám a nemůžu najít. Někdy si přeju, abych už byla stará a žádného mužského nepotřebovala, abych byla mimo dobro a zlo.

- Tak ho nechtěj, řekla Jana. Když se ho pustíš, sám k tobě přijde. To, co moc chceme, nikdy nedostaneme, není to tak, dámy?

Přisvědčily jsme.

- Kdyby to aspoň doma řekl, plakala Hilda, třeba by se pak něco pohnulo.

- Ježíšmarjá, vykřikla Gábina. Ona si myslí, že jí čarodějnice pomůže. Že ho vyhodí a on přijde za ní. Ale to jsi na omylu. Jestli byla předtím na něj zlá, tak začne bejt hodná. Když si mužskej neví rady, spřáhne se se svou ženou, uteče se k ní, vona ho pochová a vyžene milenku. Pak je to všechno zase jako dřív a on si hledá novou bokovku.

- Anebo se rozstíně, řekla Jana. Já znala jednu, ta si vymyslela, že má rakovinu, von kolem ní začal skákat, přece není takovej netvor, aby vopustil umírající. Vostal doma a je tam do dnes. Vona je zdravá jako řípa a von má migrény. Vždycky když už to nemůže vydržet, praští sebou na postel, zatáhne zácloby a vona na něj nemůže.

- Migrény mají snad jen paničky, řekla Gábina, která chovala pořád Hildu ve své mohutné náruči, co jsou nespokojený se svým sexuálním životem a nevědí vo tom.

- Mužský je můžou mít taky, řekla Jana. Můžou mít z ženských všechny nemoce, akorát infarkty maj z práce.

Přemýšlela jsem o něčem bílém, co se nemůže ušpinit, ale samo může od nás odejít, když si toho dost nevážíme. Lásku dává lidem Bůh a když ji někomu nečá, celý život ji marně hledá. Co chceme slyšet o své budoucnosti: Že budeme milovat a budeme milováni. Když jsem jednou řekla jedné pětapadesátileté ženě, dobře vdané, babičce dvou vnoučat, že ještě do jejího života vstoupí láska, rozzářila se něžně a plaše, jako by jí bylo dvacet. Co je asi lepší: milovat, anebo být milováni? A kdo může na konci života říct: miloval jsem, jak nejvíc jsem mohl, a nelituji ničeho, protože můj život se naplnil. A jak

se to pozná? Copak láska má nějakou míru?

- Já znala jednoho, povídala Gábina, ten to koulel s voběma, až se na něho jednou domluvily. Teďkon je starej a nemocnej, bydlí v pokojíčku pro služku, má tam kachlíkovou podlahu a volejovej nátěr na zdi a není to větší než špajzka. Má tam akorát železnou postel a nad ní by si měl pověsit křížek, že se dal na pokání. Jeho žena mu nepodá ani sklenici vody a milenka emigrovala do Austrálie. Má tam klokana a mej spolu dragstór.

Gábina pustila teď Hildu, která už přestala plakat. Utírala si ještě oči kapesníkem a obrátila se k Janě, která seděla naproti na kanapi potaženém modrozeleným plyšem. Podávala jí paklík mariášek.

- Teď se bude jíst, řekla Gábina, vstala a natřásala si sukni, která se jí přilepila zezadu na nohy. Na látce byly temné skvrny, jak se Gábina spotila úzkostí o křehkou Hildu, která se jako můra vznáší okolo světla své lásky a chce si spálit křídla, nejraději by si je propálila, aby už nikdy nemohla létat a musela lézt břichem po zemi.

- Jano, prosím tě, prosila Hilda, podívej se mi do karet. ^AJana už míchá karty a paklík rozprostírá ve vějíř, z něhož si má Hilda vybrat třináct karet na lásku.

- Von je hoďnej, povídá pak Jana unaveným hlasem. Lítá v tom, lže jí, aby měl pokoj. Mužský chtěj mít doma pokoj, kočičko. Vona vo tobě neví a taky se nedozví.

- Ale von elíbil, že jí to řekne. Sám říkal, že už nemůže žít ve lži a že mne miluje tak, že s ní stejně nemůže nic mít.

- Von s ní spí, řekla Jana.

- To není možný, zaúpěla Hilda.

- Nechce mít doma žádný kravál a bojí se scén.

- Ale on říkal, že jenom bude se mnou, protože nikdy nikoho tak nemiloval jako mne a že jsem světýlko v jeho životě.

- To říkají všichni. Ale ve skutečnosti se nechtějí hnout, protože jsou unavený. Anebo si možná myslí, že by mohli, představují si nějaký lepší život, ale pak stejně zůstanou kde jsou. Nemám pravdu? obrátila se ke mně.

- Já nevím, řekla jsem a opravdu jsem nevěděla. Zamílovala jsem se v šestnácti letech do svého muže a od té doby jsem s ním. Jsem já vůbec ženská, když jsem měla jen jednoho muže? A to už jsem tak stará, že moje dcera, která meje v kuchyni nádobí, kvílí do dřezu: Romeo, ach, proč jsi Romeo?

- Ty mu moc věříš, Hildičko, a to je tvoje neštěstí. Já ti říkala od začátku: slízej smetanu a mlíko nech. Ale ty furt nedáš pokoj a chceš to řešit čestně a spravedlivě. Ale Mužský takový nejsou. Jemu to nevadí, nemá pravdu? obrátila se zase na mně.

- Já opravdu nevím, odpověděla jsem a myslela jsem na svého muže, který teď asi je u své milenky. Jestlipak ho někdy napadne, že mi slíbil věrnost.

Gábina vešla do pokoje a nesla talíře, na nichž dovedně umístila bramborový salát a karbanátky.

- Jíst se musí, řekla a odstrčila karty, rozložené na lásku. Na jejich místa položila bílé talíře se zlatým okrajem.

- Kdybyste už konečně některá nabalily pořádného chlapa, řekla a loktem odhrnula si vlasy přilepené k hranatému čelu.

- Trochu radosti, holky! Víte, co mi onehdá povídala jedna babka ve frantě na játra? Vy máte to nejlepší před sebou, protože nejkrásnější láska je ta podzimní. Člověk už je dost moudřej, aby se netrápil, užije si to hezký a nezařizuje se na celý život. A když babka mluvila o lásce, křižovala se, jako by šla kolem kostelíčka. A víte kolik jí bylo? Šestaosmdesát.

Jedly jsme horké karbanátky a studený salát a zuby mi trnuly jako někdy při milování. Nejspíš jsem milovala a vrchovatě. Teď to vím, když už je pozdě. Možná jsem se měla víc snažit, ale vím přece i to, že snaha lásku nejvíc utahá.

Když Gábina sklízela se stolu, ptala se, kdo z nás si myslí, že Fanda zítra přijde a přinese ještě větší kytku, než posledně. Hilda i Jana hlasovaly pro, já se zdržela, ale na flašku bude v každém případě.

Gábina se chopila překlopeného hrníčku a podávala mi ho. Bylo mi, jako bych se vynořovala ze dna rybníka. Dole byly zelené šlahouny a nahnílé kořeny hustě propletené v temně zeleném příšeří. Teď jsem se ale odrazila ode dna, zvířila bahno, které stoupalo za mnou jako vdovský závoj, hlavou jsem prorazila hladinu, kde v šedém kouři proti mně plavala veliká hlava, obličej bledý a úpěnlivý, plný očekávání a neurčité naděje. Gábina se už skoro topila, ale v ruce držela hrníček a podávala mi ho. Vodník byl zavrtaný v bahnitém dně. Nemohla ho najít a odevzdat mu svou duši, proto ji teď dává mně. Kde je asi můj muž? Sbírá duše, anebo jen těla?

- Co tam mám?, chce vědět Gábina.

Hledím do kávové sedliny a snažím se vymazat všechny své myšlenky, vyžehlit do bíla a tuha plátno své mysli. Tepr-

ve pak mohu zahlednout v černých a bílých obrázcích nějaký příběh, anebo děj. Konec anebo začátek, řetězec příčin a následků. Člověk zakládá příčiny a pak se diví následkům.

- Co tam mám? ptá se Gábina. Jana si skrčila nohy pod sebe, nehýbe se a hledí na mě, Hilda, ta křehká, stočila se do klubička v křesle a zdá se, že se úplně ponořila do neštěstí své lásky. Gábina se ke mně naklonila přes stůl, zblízka měla pleť mastnou a pórovitou a dolní ret se jí třásl. Ostatní vědmy ztichly. Soňa, která mne sem přivedla, si prohlížela rok starého Neckermanna.

Co tam mám? zeptala se Gábina potřetí.

- Máte tam skálu, povídám, a v ní je pevně zbudován fousatý muž. Stojíte proti skále, chcete ho z ní vyjmout, anebo skálu rozlomit, ale nepodaří se vám to. Budete muset skálu obejít.

- Takže s ním nebudu? zeptala se Gábina zase tak zblízka a pleť jí zšedla.

- Možná budete, ale jinak, než si představujete.

- Jak jinak?

- Asi uděláte nějaký kompromis.

- Tak to ne, rozkatila se Gábina, plichty už mám dost. Já mu řekla, buďto já, anebo manželka, už ti kurvu dál dělat nebudu. Teď sem nosí kytky, ale já mu dedám. Já dokážu bejt tvrdá, to byste nevěřila.

- Nikdy nepřijde úplně.

- Jak to víte?

- Čtu to v lógru.

- A víte to určitě?

- Nevím.

- Tak jak to můžete říct?

- Přece jste to chtěla.

- Ale Gábino, řekla Soňa, uklidni se, nebo ti už neřekne nic.

- Když já bez něj nemůžu žít, řekla Gábina a z očí se jí vykoulely veliké slzy a bělma jí zčervenala. Utírala si tváře a oči dlaněmi jako malé dítě, které nemá kapesník.

- Třeba to není on, navrhnla jsem nesměle.

- Je to von. Říkala jste přece, že je fousáč. A Fanda je fousatej.

Gábina se otrásala pláčem a Jana si k ní přisedla a vzala ji kolem ramen a konejšila ji. Pohupovala jejím tělem se strany na stranu. Gábina přitom tenince kňučela, jako když štěně pláče ze sna.

Soňa vstala a sundala z háčku u dveří veliký klíč. Ukázala mi ho a vyšly jsme na pavlač. Ve dvoře svítil kaštan.

- Tos neměla říkat, povídá Soňa hned za dveřmi.

- A ty myslíš, že ho dostane?

Soňa zavrtěla hlavou a řekla: - Jeho žena je hrozná, fakt.

- To je jedno. Potřebuje, aby byla hrozná, protože tím získává právo na nevěru.

- Každý chce být trochu šťastnej.

- Ale ona čeká na něco, co se nikdy nestane. Ten nepustí ani ženu ani Gábinu. Bude stát na místě jako skála a ona se utrápí.

- Břece nemůže být se ženskou, kterou nemiluje, řekla Soňa. Mlčela jsem, protože vím, že nenávisť poutá někdy lidi silněji než láska. A někdo potřebuje být nešťastný a s hrůzou

myslí na te, že by se sen mohl vyplnit.

Soňa mi podala klíč, rozsvítila, a já odemkla nevysoké, hnědě natřené dveře.

- Běž první, řekla Soňa. A řekni jí pak něco hezkýho. Gábina je nejhodnější holka na světě.

Když jsme se vrátily, seděla Gábina na pohovce potažené modrozeleným plyšem. Ruce měla zapřené do masitých stehen, páteř vyrovnánu. Napadlo mne, že třeba muž ve skále byl první, který jí pohnul, rozkýval v ní kyvadlo, které se kýve z věčnosti do věčnosti.

- Já mu dala ultimátum, povídá Gábina. A on...

- Nic mi neříkejte. Kafe jde dál a darmo byste mne sple-
tla.

Chopila jsem se opět jejího hrůčku a doufala, že v něm zahlédnu něco kladného. A opravdu.

- Až se minete se skálou, povídám jí, potkáte muže s liščí tváří. Půjdete s ním ruku v ruce, bude vám oporou, ale milovat ho nebudete. Teprve po něm potkáte největší lásku svého života. Bude mít také fousy, ale bude větší a silnější, než ten co zůstane ve skále. Vezme vás do náruče a sklene se nad vámi jako duha.

- Prosím vás, přerušila mne Gábina zrovna, když mi to šlo, prosím vás, nemůže to bejt ten samej?

Zavrtěla jsem hlavou.

- Je jinej, řekla jsem a podívala se na Soňu a ta se na mne nespokojeně zašklebila.

- A co bude pak? zeptala se Gábina a její ztuhlost změkla jako noční sníh v papracích raního slunce.

- Budete se moc krásně milovat a nakonec zůstanete sa-

ma a spokojená, slibovala jsem. Nad vaší hlavou se vznáší anděl míru a lásky.

- To je přece jasný, řekla Gábina. Nakonec musím být sama, když je Fanda o deset let starší, umře dřív.

- Vona nezluví o Fandovi, řekla Jana.

- Neví to jistě, ohradila se Gábina. Sama řekla, že je to jen hra a copak můžeš v lógru rozeznat jednoho fousáče od druhého?

Proč si v čase mladosti nenašla svobodného, který by byl jen její a udělal jí děti? Proč chce někoho, kdo už má všechno za sebou? Kolikrát se může člověk zamilovat, aby se neotřel, aby navždycky nezhodnotil své city?

- Ale já ho miluji a chci ho, řekla Gábina.

- To by jeho žena musela napřed umřít.

- A neumře?

V té chvíli jsem uviděla na bílém pozadí černou posmrtnou masku.

- Umře, přisvědčila jsem.

Teď si nějaká žena, kterou neznám, možná také přeje abych zemřela. Mám nejspíš všechno pěkné v životě za sebou. Zamilovala jsem se a pořád ještě miluji svého muže. Nikdy jsem nemilovala nikoho jiného a nikdy jsem mu nebyla nevěrná. Mám děti. Co po těch ženách chci? Aby mi řekly, že se vrátí. Ale kdyby se vrátil, jaké by to bylo? Cítím tlak vzadu v očích a předměty v pokoji se rozmlžují. Vidím mlhu a v ní probleskují bílé zářivé tečky. Ráda bych byla doma, ale je tu voda, samá voda a na její kouřové hladině vyplouvá proti mně hlava mého muže. Pokouším se ji lapit, ale ona se mi vždycky v ruce rozplyne. Necítím ji, jen ji chvílemi vidím a ona se

usmívá jako v prvních dobách, plachá a šťastně nejistá. Zavřu oči a vidím tmou, v níž se ostře rozsvítí světelný zdroj, oslní mne a tak oči honem zas otvírám a jsem opět v pokoji a v ruce držím hrnek a osudem. Cizí žena upírá na mne pohled plný ne-trpělivosti a já bych jí mohla udělit milost iluze, vylovit ji, položit na trávu uprostřed letní louky a namířit na ni kotouč laskavého slunce.

Co jsme to nedokázali naplnit? A co jsme jednou prohráli, ale už provždycky?

- Já to věděla od začátku, řekla Gábina. Že jedna z nás půjde.

- Ale on tu stejně nebude, řekla jsem. V tomhle pokoji ho nevidím.

Každý pozná, že se sem nevejde. Pokoj je naplněný nábytkem, vázičkami a dečkami. Co by si tu spolu počali? Dívali by se na sebe a na televizi. Gábina by byla za rok tlustá jako jeho manželka. Snad je na lásce nejlepší první záblesk, v němž se nám znovu zjevuje svět a pak představa o tom, co bude následovat. Viděla jsem milanku svého muže a je mi podobná. Možná je teď hodnější než já, ale nebude, také nebude.

- Já počkám, řekla Gábina, mně to za to stojí. Já jsem ženská trpělivá a stejně vím, že už nebudu nikoho milovat tak jako Fandu.

Dřív bojoval ve válkách muž proti muži. Zvítězil ten, kdo byl silnější. V tomhle boji ženy nestojí proti sobě, protože o sobě nevědí, a přece je to možná poslední lidský boj této zemi. A ženskost měla by vítězit jako poslední opravdovost, která ještě zbývá.

- Postane nevyléčitelnou nemoc, řekla jsem. Už ji má, ale neví o tom.

- Byla po operaci, řekla Gábina. Von se ke mně nastěhoval a řekl, že už se rozhodl. Manželku opustil a zůstane u mně. Já byla šťastná jako nikdy v životě. Oba jsme byli šťastní. Když ji pustili z nemocnice, sbalil si kufry a šel. Já myslela, že to nepřežiju. Já mu volala, aby mi to vysvětlil a von mi řekl, že je to omyl, aby se mne zbavil. Dovedete si to představit? Co byste udělala na mém místě?

Gábina se zase rozplakala. Druhým pláčem se jí obličej změnil už v nějaký předčasně zestárlý orgán, který by se neměl ukazovat. Připadalo mi to celé neslušné. Správně by měl umřít Fanda. Vstala jsem a vzala do ruky hrníček. Pomalu jsem s ním došla do kuchyňky a pustila do něj vodu. Měla jsem ošklivý pocit, že jsem zas jednou tahala Pána Boha za nohu. Proč jen nestvořil jednopohlavní bytosti, které by se rozmnožovaly dělením.

- Každý jednou dopluje, zazpívala Soňa. Někdo dříve a někdo později...

Láska a smrt spolu tajemně souvisí. A přece se lidé pořád chtějí milovat.

- Vona je to votrava bydlet s chlapem, řekla Jana. Já už bydlela s kolika, ale vždycky přijdu na to, že je mi nejlíp samotný. Já mám doma uklizáno, vím, kde co mám. A chlap vám udělá z bytu kůlničku na dříví.

Je celá myší, napadlo mne. Sedá a otřelá. Možná pořád dělá větší a větší ústupky a dostává mň, možná ani sama už nedává všechno. Spokojí se s málem a sama sebe klame. Zase se potápím na dno tmavě zeleného rybníka. Na hlavě mám žabi-

nec místo vlasů a mezi prsty mi rostou blány. Jsem žaba, která sedí na prameni. A přece bych se tak ráda proměnila ve strom. Stála bych u polní cesty někde na Vysočině. Vedle me by byl ještě jeden strom a naše koruny by se proplétaly. Listí by proletoval společný vítr. A kolem dokola liduprázdná krajina, kterou protínají polní cesty a meze s mateřídouškou a jalovcem.

- Vy jste manželka, řekla Jana, která se mezitím zmocnila mého hrníčku.

- Jste už dlouho vdaná a váš muž se zamiloval do jiné.

Přítakala jsem a hrdlo se mi sevřelo, jako bych sama byla přistižená.

- Von ji má hodně rád, řekla Jana a dívala se na mne laskavě, s moudrostí někoho, kdo má už nejhorší za sebou.

- Já vím, řekla jsem. Ale co mám dělat já? Zkoušela jsem jógu a zen a vono to funguje, když se člověku kór nic neděje. Když se mu ale stane malér, je to slabé. Brala jsem prášky, ale po těch nemůžu nic dělat, opíjela jsem se pravidelně dvakrát týdně, ale už nemůžu. Dřív bliju než se opiju.

- Vrábí se, řekla Jana. A bude zas jenom váš. Ale musíte mít trpělivost a počkat až ho to přejde.

- Je to těžké, řekla jsem a chtělo se mi plakat. Vy nevíte, jak to je těžké.

- Nechcete ještě kafe? zeptala se Gábina a ^{vzala} ~~objala~~ mne kolem ramen. Trošku mne tím nadzvedla ze židle a mírným houpáním mne konejšila. Položila jsem si hlavu na její hrud a cítila v celém těle teplo, mohutné a bezpečné.

- Vy jste ženská, co musí mít všechno až do konce, řekla Jana, vy si ještě užijete, ale jak vám povídám, von se vrátí a budete mít ještě jedno dítě. Pak ale potkáte muže, jákého jste si vždycky představovala a strašně se zamilujete až

s toho budete cínová. Buďte ženatej. A potom si na nás vzpo-
menete.

Gábina zvedla v dlaních mou hlavu, pohladila mne po vlaš-
sech a usmála se mi do obličeje. Její tvář byla teď krásná,
protože zněžněla. Kdybych byla mužský, vybrala bych si Gábinu.
Ta vydrží všechno, a když by se zhroutil, vezme ho na záda a
ponese dál po společné cestě. A pořád bude otvírat a zavírat
náruč a konejšit a hladit.

- Já vám naleju kapku koňaku, jo? Ten taďy máme pro
zvlášť těžký případy. Vyňala ze skříňky skleničku na tenké
nožce a jak ji držela v prstech, všimla jsem si, jak je sama
křehká. Je ženská víc než kterákoliv z nás. Takové vyhrávají
jako ti z mužů, kteří jsou mužnější. Mohle mne zabít, ale ne-
zabila.

- Napijte se, řekla a podávala mi skleničku. My, žen-
ský, musíme vydržet všechno.

Stahice Hvězda začala hrát hymnu a to mi připomnělo,
že musím ráno do práce.

Začal jsem se loučit.

- Vy máte nejlepší před sebou, řekla Jana. Máte muže,
děti a ještě dostanete velikou lásku. Jste z nás ze všech
nejšťastnější.

Náhle mi připadalo, že jsem. Byla jsem jako jalovec,
který stojí na mezi vztyčený proti nebi. osamělý, ale šťast-
ný. Jasnooký jalovec má oči namířené do všech stran a dole
hluboké nevyvratitelné kořeny.

- Děkuji vám, řekla jsem, ale já už opravdu musím.

- Já ti tak závidím, řekla Soňa hned na pavlači.

Zastavila jsem se a třeštila chvíli oči do její tváře,

v níž se leskl nos a jedno oko, krokodýlí, vyboulené na hladině šedo zelené blátivé řeky.

- Že chceš mužského, kterýho miluješ. Že vůbec někoho miluješ. Že jsi rozhodnutá čekat a máš naději.

- Mám trápení, řekla jsem.

- Trápení je krásný, řekla Soňa. To já se rozhlížím kolem, ale nevidím nic, co by mne mohlo zajímat. Já jim závidím, že věří na lásku. Že pořád něco chtějí, že po někom touží. Já si nikoho nevopentlím, neoblíknu si ho do svejch barevnejch sukni jako to děláte vy. Já hned všechny prokouknu. Jsem podezřívavá a ostražitá. Už vidíš tu pustinu?

- A ony tam budou sedět do rána? zeptala jsem se.

- Jsou zamilovaný. Nemusej spát ani jíst a maj spoustu energie. Já jsem furt utahaná. Chodím brzo spát a pozdě vstávám a cítím, jak vadnu, jak umírám. Chápeš to vůbec? Samy si vykládaj celý noci vo mužskejch a mně vždycky vo práci. Ale jak mám pracovat, jak mám tvořit, když to nemá vnitřní pnutí voď lásky k nenávisti, voď radosti k bolesti. Proč a z čeho? A vo čem?

- Ale my se trápíme, stála jsem na svém.

- Já bych to brala se vším, řekla Soňa a mávla bílou ploutví na taxíka. Zavezli jsme Soňu domů a dala mi desetikorunu, abych zaplatila. Ve výtahu uviděla jsem před sebou zrcadlově rozpílenou srdcovou dámu z žolíkových karet. Jedna nahoře, druhá dole, obě stejné, v pase uříznuté. Proč není jedna, ale dvě? Proč v mariáškách je srdcový král, ale není tam srdcová dáma. A je můj muž ještě mým srdcovým králem, anebo je to už ten druhý, který přijde za několik let. Ten, který někde čeká, a já se už teď bojím.

Několik slov úvodem

Následující stránky jsou překladem jedné kapitoly nového románu, románové fikce, Vasilije Aksjonova/1932/, známého českému čtenáři z románů Kolegové/1960/, Lístek procviknutý hvězdami /1961/, Je čas, kamaráde /1964/, Poměranče z Manuka /1963/. Románovou fikci Ostrov Krym dokončil Aksjonov v roce 1979, poté odjel do USA, rok na to byl zbaven sovětského občanství a stal se emigrantem.

Románová fikce Ostrov Krym líčí v ironické licenci podivuhodnou skutečnost: Krym je ostrov, a tato geografická okolnost umožnila zbytkům Vrangelovy armády uchytit se zde, odolat náporu Rudé armády a založit zde stát, který Aksjonov prezentuje v posledních rocích sedmdesátých let. Je to něco jako Tchajwan, amerikanizovaná společnost se všemi vymezenostmi a se všemi problémy společnosti přebytku. Hlavní hrdina románu, Andrej Lučnikov, šéfredaktor nejvlivnějšího krymského deníku, je nadán všemi ctnostmi i nectnostmi postavy z laciného amerického televizního seriálu, ale také neuvěřitelnou a sotva vysvětlitelnou urputností, s jakou usiluje o sjednocení Krymu a Sovětského svazu. Děj Aksjonovovy fikce se odehrává střídavě na Krymu a v Moskvě a autor nešetří sarkasmem ani zde ani tam. Přes všechny humor, ironii, přes bufonády, směřuje příběh k tragickému závěru, k pocitu bezvýchodnosti a k hrůze z toho, že zřejmě se nelze dorozumět, že ty dva světy nemluví stejnou řečí a člověk je ztracen v obou těchto světech.

Do b

N a d m í r u _ z a j í m a v á _ p ř í h e d a

Také Marlen Michajlovič Kuzenkov viděl toho večera na obrazovce televizoru komentátorku Tatěanu Luninovou, ale na něho neudělala tak ohromující dojem jako na vnímavého umělce Vitalije Ganguta. Jemu se jednoduše líbila. Je to přece příjemné, vidět v televizi nádherně odpočatou, dobře oblečenou ženu. Marlen Michajlovič předpokládal, že je to příjemné všem, s výjimkou docela smělých "konzerv", zásadních odpůrců televizní epochy. Mimočeodem sympatické tváře na obrazovce vůbec neškodí, naopak jsou užitečné. Dneska už člověk může na ulici nebo v divadle zahlédnout tvář, která není zatížena žádnými sociálními asociacemi. Být na místě soudruhů z televize, přitáhl by tam Marlen Michajlovič lidi právě s takovou tváří, a to nejen kvůli agitaci, jak by se snad některým ledabylcům mohlo zdát, ale kvůli hlubokým hysterickým proměnám v zemi. Takoví lidé mohou nepezerovaně, rok po roce, desetiletí za desetiletím měnit psychologickou strukturu obyvatelstva.

Ta myšlenka jen tak bleskla Kuzenkovovi hlavou, když se díval na Tánu, nicméně nezanikla docela, ale zachytila se kdesi v tajném koutku jeho mozku k budoucímu užitku. Marlen Michajlovič měl takovou zvláštní schopnost - nic u něho nepřicházelo nazmar.

Kned ráno se samozřejmě dozvěděl, že Tána se vrátila z Krymu. A co víc, věděl již taky, stejně samozřejmě, že se v Kektebelu setkala s Andrejem Lučnikovem a strávila s ním dva dny, to znamená taky dvě noci, v tejúhelníku Feodosie-Simferopol-Jalta. Materiály o tomto setkání dospěly na stůl Marlenu Michajloviče, to si buďte jisti, dřív než bylo "vyrozumění" doručeno do prvního odberu Státního výberu pro tělovýchovu a sport. To už prostě patřilo.

k profesi Marlena Michajloviče, aby věděl všechno, co se týkalo
 rymu. Sice se mu nechtělo zrovna vždycky vědět všechno, někdy se
 dokonce pokoušel něco nevědět, ale stejně mu materiály doručili
 a nebylo mu než vědět všechno. Ze samotné povahy práce vyplývala
 Marlenu Michajlovičovi povinnost obhospodařovat pojem,
 který se oficiálně nazýval Zona východního středomeří, to jest
 ostrov Krym.

"Tak ona je tady, ale on je ještě v Simfi," prohodil Kuzenkov,
 když nahlédl do místnosti, kde žena a děti, usazené kolem televi-
 zoru, očekávaly nějaký další písňový festival "Karafiát 79" nebo
 "80" nebo dokonce "84".

Rozvrh cesty, na niž se Lučnickov chystal, Kuzenkov přibližně
 znal: Paříž, Dakar, New York, potom, zdá se Ženeva a opět Paříž.
 Ovšem že existovala možnost jakékoliv změny, neboť cik-caky této
 osobnosti se nedaly předvídat a nikde nemohl zaručit, že Andrej
 nehodí zítra všechny své záležitosti za hlavu a nepřizene se za
 Táňou do Moskvy. Pokud ví, dosud mu nevypršela vízum, umožňující
 opakované návštěvy. Zítra si to bude muset upřesnit.

"Tak už konečně, Marlene, přestaň myslet jen a jen na práci,"
 napomenul se Kuzenkov. "Přemýšlej o tom všem z jiného úhlu. Luč-
 nickov není jen tvůj objekt, ale taky tvůj přítel. Vždyť ten O.K.,
 ten ostrov Ou Kej, jak mu mezi sebou říkáte, není jen politický
 anachronismus, ale je to taky nádherný přírodní úkaz. To se chceš
 zalíbit těm omšelým "konzervám", co pracovali, jak se tenkrát ří-
 kalo, až do úpadu, a užítku z nich nebylo, co by se za nehet vešlo,
 spíš jen samé svinstvo a krev. Zrovna ty, takový moderní člověk.
 Ty, který nosíš jméno dvou největších lidí tisíciletí".

Právě dnes se Marlenu Michajloviči stala na ulici v Moskvě
 nadmíru zajímavá příhoda. Vzhledem k svému postavení by Marlen
 Michajlevič vlastně ani nemusel do ulic vycházet. Kolegové jeho
 úroveň, po pravdě řečeno, do moskevských ulic nevycházeli a během

expresních přesunů z rekreačních oblastí na Staré náměstí spíš ne-
tečně než zvědavě pozorovali, jak se za okénky jčích služebních
automobilů mihají nespočetné objekty jejich péče. Marlen Michajlovič
však považoval za svou povinnost udržovat živé spojení s obyvatel-
stvem. Měl vlastní automobil, černou volhu, vybavenou všemi možný-
mi hloupástkami a serepetičkami ze Stého oddělení obchodního domu
GUM a řídil ji rád a s potěšením. Bylo mu maličko přes padesát, cho-
díl hrát tenis na Dynamo, nosil anglická tvídeová saka a polobotky
s děrovaným svrškem. V onom nejvyšším úřadě, kde sloužil, neviděli
jeho vkus příliš rádi, a on to věděl. Ovšem, byl z "mezinárodního"
a to ho zachraňovalo - jedná s buržoasií, musí tedy vypouštět kou-
řovou clonu - ale Marlen Michajlovič moc dobře věděl, že pokud jde
o něho, v nižších patrech mlčí, na jeho vlastním poschodí ho sem
tam někdo nazve tenistou a vtípkuje na účet jeho jména M a r xismus-
L e ninismus /ten pojmenovávací extremismus konce dvacátých let
vyvolává dnespochopitelnou nedůvěru v aparátu, poněvadž je cítit
levou úchylkou/, a ve vyšším patře taky mlčí, jenže poněkud jinak
než dole, behužel, tam mlčí se znaménkem plus-minus, při čemž
mnoheslibný křížek přece jen mírně převažuje nad zničující čárkou.
Frávě toto mlčení načež dávalo Kuzenkovovi sílu držet se své značky,
i když občas mu nezbývalo než ukázat soudruhům nějakými těmi vněj -
šími příznaky, že je "jejich", a tak někdy třeba spreště zaklel
v úzkém kruhu nebo demostroval vášnivý zájem o rybaření, zdrženli-
vou úctu ke generalissimovi, to jest k dějinám, zájem o "vesnickou
literaturu", maličko deformeoval, jak to dělají na jihu, hlás-
ky "g" a "v", a samozřejmě musel taky někdy navštívit...ehm...ehm ...
raději te zmluvme, soudruzi...no, zkrátka finskou saumu. Tady
musíme zdůraznit, že Marlen Michajlovič ani v nejmenším nic nepřed-
stíral, byl skutečně "jejich" v tom nejvyšším úřadě, na sto procent
jejich a možná i víc než na sto procent. Jak te aspoň předpokládali

psychologové z vyššího patra, kteří ovšem nemohli nic vědět o jistých "tajných zákoutích" duše Marlena Michajloviče, o nichž by byl nejdříve ani on sám nic nevěděl, ale z nichž tu a tam a vždycky docela nečekaně vyskakovaly poplašné bublinky, které si on sám, kovaný materialista-dialektik, vysvětloval existencí jednoho maličkého zatajení v osobním dotazníku. Marlen Michajlovič tu věc moc dobře věděl, ale mlčel, mlčel možná jen proto, že se ho nikde neptal, a pouze se v duchu tázal, zda o tom vědí ti, kteří o tom vědět mají, kteří mají vědět všechno. A tak po všech těch řečech kolem, a po všem tom vysvětlování, jímž jsme krátce představili Marlena Michajloviče Kuzenkova, nezbyvá než přistoupit konečně k té vzpomenuté, nadmíru zajímavé příhodě na Moskevské ulici.

Když dohrál tenisový match s generálem ze štábu strategického letectva, vyšel Marlen Michajlovič na Puškinovu ulici. Jeho krásavice volha parkovala přímo pod značkou zákaz zastavení, ale každý jen trochu gramotný milicionář musel už podle čísla poznat, že ten vůz je nedotknutelný. Nicméně, když přicházel ke své krásce - líbila se mu víc než všechny mercedesy a persche a dokonce víc než krymské ruse-balty - z druhé strany ulice se k němu blížil milicionář. Kuzenkov na něho čekal s úsměvem na rtech, už si představoval, jak ten nešika strážník otevře pusku, až uvidí jeho doklady.

"Promiňte," řekl seržant, sotva dvacetiletý kluk, "neměl byste náhodou takový tři litry benzínu? Potřeboval bych akorát dojet na oddělení."

"Prosím, prosím," usmál se Marlen Michajlovič. "Mám plnou nádrž. Musíte si ale posloužit sám, seržante, já nemám hadičku."

Ten téměř bezvýznamný kontakt s moskevským obyvatelstvem, přesněji řečeno s jeho signifikantním představitelem v milicionářské uniformě, poskytl Marlenu Michajloviči značné uspokojení. Představil si, jak by se asi protáhly obličej jeho sousedů na

patře, kdyby v obyčejném řidiči, který poskytl svou nádrž nějakému seržantovi, objevili člověka z "nomenklatury". Ach, aparátníci, aparátníci, možná že vaše největší chyba je ztráta kontaktu s ulicí. Na to přece poukazoval svého času již Vladimír Iljič.

Seržant přinesl kanystr a hadičku s hruškou na odsávání uprostřed. Pachtil se dole u auta, ale nějak mu to nešlo: buď měla hadička díрку nebo to seržant neuměl, zkrátka benzin jen kapal a občas netekl vůbec.

"To nic, to nic," povzbuzoval mladého centuriona Marlen Michajlovič. "Nespěchej! Zkus to nasát ústy."

Po chodníku se zatím valil dav, a Kuzenkov, aby netratil zbůhdarma čas, jal se jej pozorovat. Do jeho zorného pole vstoupil podivný pár: šly tu dvě epochy, jedna z epoch se křečovitě, jako klíště držela druhé. Bledý, zanedbaný dědek ve vytahaném saku se stužkami řádů spěchal za dlouhovlasým džínovým mladíkem. V pravé ruce nesl dědek síťovku s ubohoučkým nákupem a levou tahal vši silou mladíka za džínový rukáv.

"Štyrycet let!" řval dědek na celé kolo, "štyrycet let bojuju za socialismus! Za naše ideály! Nedevolím! Tak hajdy, hajdy, jdeš se mnou!"

"Zmizněte, fotr," říkal mu tiše dlouhovlasý. "Tady není žádný tyjátr. Nechte mě na pokoji."

Bylo vidět, že nechce vyvolávat pozornost chodců a silou se snažil uvolnit rukáv. Bylo mu zřejmě jasné, že se na něho dědek pověsí ještě víc a bude řvát ještě hlasitěji, jestliže užije násilí a ukáže svou mladistvou převahu, a celá situace se obrátí strašně rychle v katastrofu... Na druhé straně samozřejmě chápal, že domlouvami dědka nedojme, a ke katastrofě dojde tak jako tak.

Krátce řečeno, ten typický mladý meškvan byl naprosto vyveden

z míry jednáním typického moskevského dědka.

"Nenechám tě napokoji!" řval dědek. "Nepřítele jsem nikdá ne|nechal na pokoji. Však oni ti ukážou, co je to agitace! Jde se na opěrný bod! ~~Tak~~ jde se, jde se, žádný vytáčky!"

Vyvolat pozornost moskevského davu je poměrně složité. Podmračení lidé procházeli kolem, jako by si vůbec nevšimli ponižujícího postavení mladého muže, ani řevu útočícího dědka. Jenže výkřiky starého bojovníka přece jen začaly vyvolávat zvědavost, lidé se otáčeli a někteří dokonce zpemalovali krok.

V tom Kuzenkov, který si zřejmě neuvědomil možné důsledky a podléháje jakémusi vnitřnímu signálu, vstoupil do vozovky a zastavil ten divný pár.

"Tak copak se to tády děje?" oslovil protekelárním hlasem dědka. "Proč překážíte občanovi v chůzi?"

Věta mu vyšla jako ze Zoščenka a Kuzenkov se pousmál. Dědek ztratil na moment orientaci, zarazil se v půli sleva, když uviděl velký automobil a vedle něho na bobku seržanta milice, ale hlavně si všiml mrazivé úsměšku v očích soudruha, který zřejmě nebyl jen tak někde. Dědek postřehl okamžitě charakteristické znaky milované úřední noci, na okamžik ztratil koordinaci a pustil rukáv podezřelého.

"No, představte si, chodí si po obchodě a popichuje," vzpamatoval se nakonec dědek.

"Vy sám popichujete, vy popichujete," bránila se bezmocně džínová epocha.

"Proč ho vlastně obtěžujete?" zeptal se Karlen Michajlovič dědka přísně, ale protektorsky.

"Peněvaž popichuje, nosí aktevčičku a papichuje... my chodili v láptích...a on, hele he, nosí si aktevčičku do obchodu a popichuje..."mllel dědek.

"Občany nemáte obtěžovat," řekl stále stejným tónem Marlen Michajlovič.

"Soudruhu, vy jste nepochopil situaci!" vykřikl dědek zoufale. "Víte, co tam říkal? On tam povídal, že v obchodech není nic k dostání!"

A celý se třásl, ten starý trouba ve vytahaném saku, po kterém mu vlála ulepená kostkatá košile vytažená z kalhot, na nehou sandály nabose. "aličko z něho táhle víno, ale víc byl cítit aceton a zápach zehátralého organismu. Popelavé promočené tváře se mu třásly: to je přece zoufalé, když ti ani "svoji" nerozumějí.

"No, to říkal, že v obchodech není nic k dostání. Je to nepřítel." Otočil se, aby zase chytil za rukáv vlasatce, toho nepřítele v džínách a s aktovíčkou, jenže po něm se už zem slehla. Ani Marlen Michajlovič si vlastně nevšiml, jak se ten kritizující drzeun vypařil.

"No a co má být? Je snad v obchodech všecko? Položil Marlen Michajlovič zvědavou otázku.

"Je tam všecko, co je potřeba!" ječel už zase dědek a otáčel se sem tam, jak hledal nepřítele a cukal sebou, jako by se chystal ho pronásledovat, a hned zase byl celý skleslý, když viděl, že ho nedohoní a zdvihal svou síťovku k obličejí Marlenu Michajloviče, a jak se tak díval na toho člověka, který překážel spravedlivé věci, prudce v něm pečalo růst podezření.

"Všecko, co potřebujou obyčejný lidi, to v obchodech je. No, heleďte, makarony, tadyhle mám krupky, třicet deka másla, makarony... a bílý žemle!" zapištěl. "To jen takový zmlsanci, ty popichujou! My na ně dřeme, život bysme za ně málem dali, a von je furt s něčím nespokojenej!"

"A vy jste se vším spokojen?" informoval se chladně Kuzenkov.

Sám sebe tím tónem jaksi utvrzoval, že z něho mluví sociologický zájem, ale ve skutečnosti ho něco začalo rozčilovat: nechuť k té agresivní protoplasmě uduvače-brigádníka.

"Já jsem spokojen se vším!" a už se roztřesené prsty blížily ke Kuzenkovu tviádu. "Štyrycet let jsem bojoval za spravedlivou věc! V láptích... v láptích... a oni s aktevčičkama..."

"Jděte si svou cestou," řekl Marlen Michajlovič. Nechal dědka dčókem a vrátil se k automobilu.

Seržant si stále ještě nedokázal poradit s hadičkou. Zřejmě ani nezdvihl hlašu, ačkoliv nemohl neslyšet skandalizujícího dědka.

"Tak jak?" zeptal se věčně Kuzenkov, jak se sluší ptát se meza automobilisty. "Teče?"

Seržant zřejmě taky cítil idiotismus situace. Dřal hadičku do úst, nasával benzin, odplivoval, nakláněl hadičku ke kanystru, ale z hadičky stále jen ukapávalo, očekávaný proud ne a ne se objevit. Kuzenkov se opřel lokty o víko kufru a snažil se přesunout pozornost od dějinné konfrontace k automobilistickým záležitostem. Náhle ucítil na boku dotyk měkkého dědkova břicha.

"Ale vy jste to stejně nepochopil, soudrubu," řekl teď už tiše dědek a zahleděl se upřeně Marlenu Michajloviči do obličeje. "A vůbec, kdo vy vlastně jste?"

Na rtech měl zaschlou slinu, oční koutky zhnisané. Istivé přimhouření očí a strážlivá intonace, na niž teď dědek přešel, signalizovaly Marlenu Michajloviči, že před ním zřejmě nestojí obyčejný moskevský pitomec, ale kdosi z někdejších stalinských sokolů, člověk bezpečnosti nebo aspoň bývalý bachař.

"Poslyšte," řekl s prezíravou lítostí, "copak že se stále nemůžete uklidnit? Vy jste spokojen se vším, ten mládenec ne. Lidé bývají různí, nemyslíte?"

"Jo. Jo," dědek poslouchal Kuzenkova pozorně a ještě pozorněji si ho prohlížel. "Lidi, to je, lidi bývají různý... A vy, soudruhu, kdepak vy jste? Seržante, odkud je vlastně tenhle soudruh?"

Milicionář, který se již řádně napil benzinu, ani nezvedl hlavu a jen na dědka štěknul:

"Namáznul jste se? Tak jen jděte, jděte!"

Dědek se toho křiku trochu lekl, a jak se zdá, maličko zapochyboval, poněvaď úřad byl vždycky v právu, a taky byl trochu napitý, a když byl napitý, tak se nedalo nic dělat a měl poslechnout. Nicméně nešel a dál si prohlížel Kuzenkova. Samozřejmě že anglický původ Kuzenkova oděvu dědek nepoznal, ale jeho výraz zřetelně svědčil o směru jeho uvažování: kdo vlastně je ten člověk, který mi zabránil zadržet nepřítele? Je náš? No, něco je v něm cizího, soudruzí! A není to taky nepřítel? A co když jich tu je celá parta?

Ten výraz byl Michajlu Michajloviči neprosto jasný a v tajných zákoutích jeho nitra začal růst vztek, jenže zároveň odkudsi z ještě tajnějších hlubin nitra vytryskl malý pramínek strachu.

Dědkovy ruce se napřáhly proti jeho hrudi, slinou potřísněné rty jako v agónii šeptaly:

"To se ví, že jsem se napil... to je hotovka, vašnosto... jenže já se čtyřicet let bil... v láptích, aby bylo jasno... a aktověčkama... potíže v zásobování... půl světa jsme krmili... bratrským třídám a národům... tak ukažte dukumenty, ukažte... kdo račte být... mě tady znají, a co vy... seržante, no tak..."

Marlen Michajlovič na sebe dostal zlost za ten strach. To ani teď, ani na tomhle postu se nezavím otroka v sobě? Jak snadno by mohl udělat konec tomu nesmyslu, zbavit se toho stalinského smraďocha /právě tak si to v duchu řekl - stalinského smraďocha/ a nasednout do vozu a odjet, jenže je tu ten pitomý seržant se svým pitomým šlauchem; nemá se samozřejmě čeho bát, nanejvýš

ztratím zbytečně půlhoďinku, abych to v světílil na nejbližším oddělení milice, zavolám Šcelokova a všichni padnou na zadek, ale, zároveň, samozřejmě, bude to naprosto zbytečný, pitomý, trapný skandál a nelze vyloučit, že se to donese na horní patro, kdekdě teď poslouchá, co ti marasmatici, kdekdě je dokonce považuje za operu společnosti /smutný osud má společnost s takovými operami/, prostě a jednoduše... jak se ho zbavit, ještě vteřinku a chytí mě za sako, dostane záchvat, celá ulice se seběhne, takový záchvatek si u nás nikde nečá ujít...

V tom, kde se vzala, tu se vzala, vletěla na dědka taková rozhalená ženská kolem čtyřicítky, cimbuří se jí vylévalo ven z rezervovaného trička se zahraničním nápisem GRAND PRIX.

"Strýčku Kolje, koukej odtud mazat! Strýčku Kolje, ne tak! Jdeme, jdeme! Slyšíš? Nebo na tebe přijde babka! Už tě dobře hrdinu hledají po všech dvorech!"

Dědek se jí vytrhával a těžce a hlasitě dýchal, mával síťovkou a ukazoval na Kuzenkova. Z ok tašky se sypaly dlouhé makarony a lámaly se.

"Tady ten," křičel dědek, "nechce ukázat dukumenty! Seržant neplní svou služební povinnost! Pomóóc, soudruzí!"

"Strýčku Kolje, pojďme odtud! Zapamatuj si číslo, napíšeš hlášení!" Panička si zastrkovala do trička vylezlé poprsí a zároveň chyta pantofle, které jí padaly z nohou; vyběhla prostě z domu jen v tom, co měla zrovna na sobě, a ještě stačila mrknout na Marlena Michajloviče a tak nějak divně na něho pomlaskávala křivými opilými ústy.

Připomínka hlášení, které napíše, se neminula účinkem: dědek se dal odvést, sice se neustále otáčel a něco povídal, a jak se vzdaloval, znělo to stále výhrůžněji, ale stále méně srozumitelně.

"Tak jak jste daleko, seržante?" Marlen Michajlovič nakoukl nervozně do křižstru, ale tam bylo benzinu sotva po dně.

Příjemný poznávací kontakt s životem na ulici se proměnil v tíživou hloupou trapnost. Nejvíce Kuzenkova vztekal ten, jak si myslel, už dávno zapomenutý pocit strachu. To je neuvěřitelné, že je to ve mně dodnes živé. To je ohavné!

Vytrhl seržantovi z ruky hadičku, prohlédl ji: samozřejmě děravá. Zasadil, otevřel kufr volhy, vytáhl odtud nějakou trubičku, zastrčil jeden konec do kanystru, druhý vzal do úst, nasál, zakuckal se benzinem, ale přece jen to začalo téci a seržant se konečně dočkal těch pár litrů pro svého mrňavého moskviče.

"To je honorář za neutralitu. Zrušil jsem embargo na naftu," usmál se Marlen Michajlovič.

Seržant po něm pokoušel nějak divně, taky nejspíš nevěděl, co je to před ním za zvíře. V každém případě se s děkováním nepřetrhnul.

Kuzenkov už seděl za volantem, když ve zpětném zrcátku znovu zahlédl strýčka Kolju. Ten spěchal zpátky na ideové bitevní pole, těžké sako na něm vlálo jako plachta, rozhalená košile odhalovala těstevité břicho. Síťovku nechal dědek nejspíš doma, a místo ní měl v ruce nějakou červenou knížku, velkou asi jako stranická legitimace, a mával s ní nad hlavou jako by signalizoval. Marlenu Michajloviči zbývalo jen učinit několik málo pohybů, aby mohl vyjet, a aby tak skoncoval s tou nesmyslnou příhodou: stačilo jen sešlápnout spojku, zařadit neutrální, pak jedničku a levý blinkr. Kdyby to všechno udělal jen o poznání rychleji než obvykle, určitě by to stačil, ale jaksi se mu zdálo, že takové jednání by až příliš připomínalo útěk, a tak raději své pohyby zpomalil, což strýčku Koljovi umožnilo, aby doběhl až k vozu a okýnkem strčil dovnitř ten svůj ksicht a ruku s knížkou.

"Tady jsou mé dokumenty! Můžete si je přečíst! A teďko mi ukažte vy svoje! A hned!"

"Ty práškači jeden," řekl najednou Marlen Michajlovič a svou pevnou dlaní vytlačil mokrý dědkův obličej ven z vozu. "Neopovazuj se ještě obtěžovat lidi, ty práškači špinavá."

To řekl a vyrazil. Dědek za ním volal sprosté nadávky. V bočním zrcátku se nhl zamračený obličej seržanta. Vůz s Marlenem Michajlovičem prudce vystřelil do středu vozovky, ale vpředu se právě rozsvítila na semaferu červená. Kuzenkov čekal na křižovatce na zelenou a v zrcátku viděl, jak nějakých sto, stopadesát metrů za ním stojí dědek se seržantem. Strýček Kolja se rozháněl svou červenou knížkou, rukou ukazoval směrem k automobilu a apeloval na milici. Seržant držel v jedné ruce kanýstr a druhou vzal dědka za paži, zacleumal s ním a bradou ukázal na svůj vůz, jako by říkal tak jedem, nasedat. V tom dědek upadl na dlažbu. Poslední, co Kuzenkov ještě zahlédl, byly cukající se nohy v modrých teplácích. Naskočila zelená.

Když Marlen Michajlovič přijel domů, šel si bez meškání do koupelny umýt ruce. Měl pocit, že mu na levé dlaní ulpěla lepka-
vá vlhkost z dědkovy tváře. Zamyslel se a začal se svlékat: nutně si musí dát sprchu. Svlékal se a díval se na sebe do zrcadla. Prošedivělý opálený chlap plný síly. "To jste tedy ráčil přehnat, Marlene," říkal si v duchu. "Takhle ne! Takhle určitě ne. To vaše chování nebylo na úrovni vašeho postavení, člověče. Ale co postavení, to nebylo na úrovni vašeho poslání, na úrovni vaší odpovědnosti před - není třeba bát se slov - před dějinami. Cheval jste se," úplně ho zamrazilo, když si to uvědomil, "cheval jste se jako disident. Cheval jste se jako disident a pocity jste měl při tom taky jako disident a to je naprosto, ale naprosto nepřípustné."

Představil si sebe na místě toho starého hlupáka bachaře, představoval si, jak se mu v jediném okamžiku bortí ten logický svět vybudovaný jeho ubohým rozumem; seržant, černá volha, přísný pohled

přimhouřenýma očima, ty symboly úřední moci, kterou celý život strážil jako pes se najednou obrací proti němu, hotová katastrofa. Ne, opravdu ne, odmítat a zatracovat ty staré muže, a jsou jich celé legie, to by byla tragická chyba, to by byl státní omyl, odmítnutí celého dějinného období. To by nebylo v zájmu státu, bylo by to ahistorické.

Celý zbytek dne přemýšlel o té "nadmíru zajímavé příhodě". Právě tak se rozhodl tu věc nazvat, až jí bude vyprávět své ženě, jakmile naějde čas trochu si pošuškat, "nadmíru zajímavá příhoda". Přemýšlel o tom i u psacího stolu, když četl krymské noviny. Musel připravit stručný přehled aktuálních událostí na ostrově pro jednoho z členů Politbyra. Takové přehledy byly přímo koníčkem Marlena Michajloviče, přistupoval k nim s největší odpovědností a se zaujetím, ale teď mu ta zatracená "nadmíru zajímavá příhoda" bránila v soustředění, a tak si přál, aby večer co nejrychleji uběhl, aby konečně už byli sami dva s ženou, aby se jí mohl svěřit se svými pocity.

Obličej Tání Luniňové, který se objevil na obrazovce televize, ho rozptýlil, vzpomněl si na Andreje Lučnikova a začal uvažovat o celém tom komplexu problémů, které se k němu vázaly, a tak se vzdálenou asociací dostal až k režiséru Vitaliji Gangutovi, moskevskému příteli té osoby, kterou měl Marlen Michajlovič ve svém resortu, a napadlo ho, že právě Gangut by se hodil do té pitomé hádky na Puškinově ulici. Představeval si na svém místě Ganguta a vycházelo mu cosi naprosto nepřirozeného, jak by řekl Nikolaj Gavrilovič, zkrátka lumpárna.

Jako vždycky právě na noc a jako vždycky úplně nečekaně volal Kuzenkovův starší syn z prvního manželství Dmitrij. Tenhle pětadvacetiletý mládenec byl, jak se říká, ztracený případ, sólista džezrockové skupiny $C_2 F_5 OH$. Dmitrij nosil příjmení po matce

a trval na tom, aby ho nazývali jeho koncertním jménem Dim Šebeko. Politiku považoval za svinstvo a byl samozřejmě disident se vším všudy, pokud pod tím slovem lze rozumět nenkonformní myšlení. Marlenu Michajloviči se někdy zdálo, že se Dim Šebeko stydí za příbuzenství s takovým hlavounem, jako je on, a tají to před svými "friends". Konečně ani Marlen Michajlovič neměl moc důvodů pyšnit se takovým synáčkem před soudruhy na patře. Jejich vztah byl odjakživa poškozen a ovlivněn léta neochabující zlobou opuštěné ženy, matky Dima Šebeko. V poslední době se marikant nějak zatvrdil, odcizil se zbežňované matce, bloumal po Moskvě s preziravým flegmatickým úsměvem v drzém pěkném obličejí, a s otcem navázal přirozené, to znamená spotřebitelské vztahy: tu požádal o prachy, tu o lahvičku dobré "nemoskevské" vodky ze služebního přidělu. Tentokrát ho zajímalo, kdy přijede krymský kámoš Andrej, poněvadž mu sliboval, až se příště objeví, že přiveze poslední desky Johna Klammara a Keatse Jerreta, a taky skupinu Sex pistols, která je sice podle názoru Dima Šebeko bezperspektivní, jako vůbec celý punk, nicméně studovat ji je nutné.

Když Marlen Michajlovič domluvil se synem, vrátil se opět k "nadmíru zajímavé příhodě" a napadlo ho, že na místě toho vlasatce se mohl docela klidně ocitnout Dim Šebeko. Ostatně Dim Šebeko má takový ksicht, že i bědlý a ostražitý strýček Kolja by se rozpakoval něco si s ním začít. "Takový by měli likvidovat, daď," řekl by Dim Šebeko. "Být na tvém místě, tak jsem toho žabáka vyřídil."

Konečně Marlen Michajlovič vstal od psacího stroje a už jen tupě čekal, až skončí ten zatracený televizní pořad. Televizní vášně pohasly ale až kolem dvanácté. Slyšel, jak Věra Pavlovna odvedla děti do ložnice a těšil se na ten vyčekaný okamžik setkání s ženou. Bližili se už k stříbrné svatbě, ale jejich city dosud neochladly. Naopak, téměř každý večer, nehledě na únavu, kochal se Marlen Michajlovič sladkým očekáváním dotyku měkkého

hebkého těla věčně vonavé Věry Pavlovny.

"To volal Dim Šebeko, ty moje pacinko?" zeptala se žena ještě celá zadýchaná po setkání.

Hlava Marlana Michajloviče spočívala na jejím rameni. To je ten milý a tichý svět, srozumitelný v každém centimetru plěti, svět jeho ženy, jasné pahorky a stinná údolí. Jak se mu chtělo žít jen v něm a nikdy se nevydávat do toho zmateného prostoru zahraniční politiky.

"Dneska jsem, pusinko, zažil nadmíru zajímavou příhodu," zašeptal sotva slyšitelně, a ona, jelikož pochopila, že hovoří o věci vážné, neopakovala svou otázku o telefonu, a dala najevo, že je připravena naslouchat.

"Víš co, Marlene," řekla, když tá historie, přesněji řečeno velmi důkladný rozbor Kuzenkovových pocitů, opírajících se o vnější bezvýznamnost událostí, dospěla ke konci. "Víš, ~~xx~~ Marlene, já si myslím, za A," ohnula malíček levé ruky a jemu se jako vždycky zdálo, že to není malíček levé ruky, ale vskutku velice seriózní A, po němž musí následovat B,C,D..., blízké, konkrétní, moudré. "Za A: vůbec jsi se do té šlamastiky neměl plést, to znamená, že jsi tomu neměl věnovat pozornost. Za B, když jsi tomu pozornost věnoval, bylo na místě, abys zasáhl a udělal jsi dobře, že jsi zasáhl; za C, tím, že jsi zasáhl, pacinko, jsi jednal ideálně jako člověk s vysokým mravním potenciálem a otázka pouze je, jestli jsi tu nadmíru zajímavou příhodu správně ukončil, tím chci říci, zda bylo nezbytné říkat tomu dědovi, že je "špinavý práškač". A konečně za D, ten temný strach, který jsi pocítil pod vlivem strýčka Kolji, ten mi připadá jako to nejpodstatnější. My přece, Marliku, víme, jak je ten strach průhledný a kde má své kořeny. Jestli chceš, vidím celou tu příhodu jako tvůj prudký podvědomý protest proti strachu, který žije v tobě, ve mně, v celé naší generaci. Nuže, jestliže je to tak, potom je všechno vysvětlitelné

a při-ro-ze-né. Chápeš? A pokud jde o možnost udání, které by na tebe ten epileptický dědek mohl poslat, to je..."

Věra Pavlovna mávla nad pátým bodem svých úvah celým zá-
pěstím, lehce a přezíravě, jako by kvůli takové hlouposti ani
nestálo za to ohýbat prsty. "Jaká hloubka, jaká přesnost," po-
myslel si Marlen Michajlovič, vděčně se dotýkaje ženina ramene.
"Jak mi rozumí. Jaká elegantní logika, jaký mravní potenciál".

Věra Pavlovna byla lektorkou na universitě, zástupkyní ta-
jemníka stranického výboru, členkou vedení společnosti pro kulturní
styky SSSR s Východním středomořím, a vskutku jí nikde nemohl
upřít ty kvality, které její muž právě vypočítal.

S ulehčením se tiše objali a usmuli, jako by byli jedno
tělo a jedna duše, demonstrující, dnes již tak zřídka viděný,
příklad manželského soulaďu. Brzy ráno je vzbudil telefon
z Paříže. Volal Andrej Lučnikov:

"Vypršelo mi vízum, Marlene. Mohl bys zavelat na velvyslanec-
tví? Musím nutně do Moskvy.

Letošní haškovské výročí přidalo k nepřehledné řadě "Knih o..." další - Knihu o Švejkovi /Čs. spisovatel/. Pilný a dnešními poměry monopolizovaný znalec Jaroslava Haška Radko Pytlík v ní shrnul veškeré dosavadní vědění o světově proslulém dobrém vojáku, vytvořil jakési kompendium pro školu, rodinu a dům, kde najdete odpovědi na nabízející se otázky teoretické, historické, kulturněpolitické atd.. Je to kniha zdařile popularizační a nelze jí upřít široký rozhled po materiálu, ani bezpečnou orientaci v každé problémové oblasti. Tato "švejkologická" příručka mě však zaujala nikoli autorovou erudicí, ale okolností zdánlivě bezvýznamnou, dobově však velmi příznačnou.

Se zmínkami o prokletých českých politicích, vědcích a spisovatelích, jejichž knihy zmizely z knihoven, se přece jen někdy setkáme v odborných publikacích. V Pytlíkově popularizačním výkladu je proto překvapující celý jeden oddíl, věnovaný povýtce polemice s nesprávnými - podle autora ovšem - koncepcemi typu Švejka, respektive diskutím o jeho pojetí v průběhu minulých desetiletí. K čtenářovu údivu ^{totiž} tady/opět po víc než deseti letech ožívají na veřejnosti jména, jako Václav Černý, Karel Kosík, Miroslav Červenka, Milan Jankovič, ale taky Jaroslav Burych jako ideolog. Pytlík se sporu s nesouhlasnými názory prostě nemohl vyhnout, nechtěl-li svůj text ochudit o plastické vyličení literárněvědného a filozofického úsilí, směřujícího k pochopení podstaty Švejkova zjevu. Tím však bezděky vydal důležité svědectví, totiž že vgrázení velké skupiny zatracenců z vědecké práce je prakticky už dnes na překážku jejímu zdravému rozvoji, že ani popularizační historický pohled, chce-li být seriózní, před nimi nemůže uhnout. Kulturněpolitický příkaz k zapomenutí určitých jmen a děl, ba k sterilizaci celé jedné epochy českého duchovního života se sráží s přirozeným požadavkem vědecké poctivosti.

R.Pytlík tento požadavek splnil, ale záludností současných dějin musel jaksí přehlédnout jeho druhou stranu, od první neoddělitelnou, tu, která nedovoluje vstupovat do sporu s protivníkem, jenž nemá stejné publikační možnosti, natož s protivníkem násilně umlčeným. Byl tak nucen přizpůsobit se v zmíněné kapitole chtě nechtě oné pseudomorálce dnešních angažovaných odstřelovačů české literatury, jejichž vědecké sebevědomí se neopírá o převahu argumentů, ale o mocenskou pozici. R.Pytlík může namítnout, že tyto poměry nevytvořil, že do nich pouze vstoupil. To je ovšem pravda.

V tom je ale právě ďábelský úklad oněch "poměrů": autoři v podobném postavení se jim musí zavázat k hanebné solidaritě potlačených svědomí, tvářit se, že polemizují s rovnocennými partnery, ač dobře vědí, že jejich oponenti jsou spoutáni na ruku i na nohu. Dokonce i v případě, že citují někoho souhlasně - zde se to týká například M. Jankoviče - , vytvářejí ve čtenáři falešný dojem normálnosti v současné kultuře. Ale znormalizovanost a normálnost se od sebe zásadně liší - dokonce se navzájem vylučují.

x x x

Nedávno přinesl denní tisk nadmíru zajímavý doklad toho, jak vyloučení četných spisů z knihoven vrací úroveň společenského poznání o celá desetiletí nazpět. Nedělní příloha Lidové demokracie z 12.8.1983 uveřejnila stať značky /G/ O babičce z Babičky. Kdo se za touto značkou skrývá, je lhostejné, zřejmě půjde o mladého publicistu, postiženého už značně procesem vyhlazování historické paměti. Podstatné však je, že takříkajíc ad oculos a s krásnou bezelstností předvedl čtenářům situaci člověka pídícího se po poznání, jenž najednou narazí na záhadnou mezeru, vyradýrovanou v české kultuře zákazem díla jednoho významného vědce.

Zvídavý publicista píše: "Stoje v Univerzitní knihovně před skříňkou se jmenným rejstříkem listují: I, J, K - Kniha Krvavá, Kniha lásky aneb Kterak lze láskou šťasten býti a jiné šťastnými činiti, Kniha lékařská kteráž slove herbarz a zelinarz, Kniha - najkrajší dar dětom. Kniha o Babičce od V. Černého, uváděná v odkazech literatury jiných knih, však není k nalezení." Bodejť by byla! Mladý badatel, ani redaktor listu nemají tušení, že V. Černý je zavržen a v klatbě - ironií osudu přitom jeho knížka o Babičce vyšla r. 1963 v nakladatelství Lidové demokracie! Ani v nejmenším nepodezřívám ty dva nevědomce z mazaného podrazu, jímž vyžráli na cenzuře. Vzali prostě na vědomí, že v Univerzitní knihovně hledaná kniha není, kam zmizela, po tom už nepátrají. A mladý publicista se odvážně pustí do bádání o babičce Boženy Němcové Magdaleně Novotné, rozené Čudové, na vlastní pěst. A dopadne to ovšem podle toho.

V článku je několik drobných věcných omylů, které jdou na vrub autora. Podstatné jsou však ty, jež zavinila nepřístupnost k prameni, který by mu byl poskytl patřičné údaje, Značka /G/ především zaměňuje otce Václava Černého a syna Václava Černého. Otec redigoval sborník Božena Němcová, vydaný roku 1912 v Náchodě, jenž shrnul tehdejší základní poznatky vztahující se k naší první spisovatelce - ten v Univerzitní knihovně existuje.

Syn Václav Černý ve své Knížce o Babičce, která je přísně faktografická a přepečlivě uvádí z krajevých matrik, úmrtních rejstříků a gruntovních knih kdejaký zapadlý údaj, na četných místech opravuje vývody příspěvků v tomto otcově sborníku, například domněnku Bohumila Kulíře, že babiččin rod pochází z Osečnice. Náš publicista ovšem z neznalosti této knihy, která propadla čísi koniášovské mánii, se opět vrací k vyvrácené legendě, aniž o tom má tušení: "Stejně tak lze najít rod Čudů v Osečnici." V.Černý doložil, že rod Čudů pochází z Netřeby.

Do roku 1963, než vyšla Knížka o Babičce, bylo historické bádání o tom, kde žila Marie Magdalena Čudová, fascinováno sporem mezi Olešnicí a Osečnicí. Jak známo, Němcová vkládá do úst babičce Olešnici /jen vydání v edici Skvostů z r.1953 prý uvádí Osečnici, zřejmě pod vlivem Kulířovy domněnky/: "Já jsem z Olešnice. Víte, kde je Olešnice?" V.Černý vyvrátil obě alternativy a podal důkaz, že Magdalena Čudová žila v Křovicích, někdejším předměstí Dobrušky, a logickými úvahami taky vysvětluje, jak se asi stalo, že Němcová uvádí za babiččino bydliště Olešnici. Opravuje i četné zmatky, pokud jde o původ rodu Novotných, které autor článků v LD ovšem opět opakuje, ale ty nejsou podstatné. Důležité však je, že babička se po smrti svého muže r.1805 nemohla vrátit z Kladska ke svým rodičům v Dobrém. Důkazy o jejím pobytu nejsou, značka /G/ ovšem dál tvrdí to, co V.Černý popírá slovy: "Pusťme nicméně nejprve z hlavy vžití legendy o tom, že by byla /babička/ žila v Rovném a do Ratibořic se přistěhovala odtud, anebo dokonce z Osečnice. To jsou pouhé kombinace, založené na zmatených údajích cizích a pletoucích se vzpomínek" /str.43/.

Zmatky, napáchané snaživým publicistou, padají na hlavy těch, kdo z české kultury vykazují díla, jež posunula naše poznání o značný kus dopředu, a vracejí tak úroveň společenského vědomí o dvě desetiletí zpět - ani příslušný redaktor, jenž článek zařadil, neměl zřejmě o Černého knize ponětí. Smutná perspektiva snažit vyřadit jeden úsek českých kulturních dějin je tu dokumentována na drobném, snad až kuriózním případě, ten však může sloužit jako pars pro toto i pro jiné a hlubší souvislosti.

x x x

Návrat k duchovní chudobě a stereotypnímu myšlení doby před čtvrt stoletím však poznamenává i spisy kritiků, aspirujících na vědeckou pověst. Nedávno vydal /někdejší/ univerzitní profesor Josef Hrabák monografii Karel Nový v edici Čs. spisovatele Portréty

spisovatelů; má sto osmdesát stran textu, což jistě umožňuje říci o jednom autorovi dost podstatného. Protože jsem v r.1960 sám vydal skromničky "náčrt života a díla" K.Nového, znám dobře materiál, jímž se J.Hrabák zabývá.Můj starý výtvorek nebylo obtížné dnes překonat, takže jsem očekával, že nová monografie přinese mnohem hlubší pohled do dílny jednoho z významných prozatérů meziválečné i poválečné doby. Riskuju, že budu považován za domýšlivce, nicméně si troufám prohlásit, že pan profesor Hrabák napsal text myšlenkově zcela sterilní a že kupodivu má stará práce se před jeho výkonem vůbec nemusí za svou úroveň hanbit.

V bibliografii sice Hrabák můj spisek uvádí, ač není dostupný v knihovnách, ale jinak se mu pečlivě vyhýbá i tam, kde opakuje jeho tvrzení. Určil jsem například v Nového próze několik příznačných rysů, mj. to, že autor vytrvale čerpá z dětských a mladistvých zážitků, takže v jeho díle můžeme hojně najít "návrtné motivy". J.Hrabák tento termín doslovně opakuje /str. 97, 104, 174/, ale zatají, že k němu někdo před ním došel. Snad neuvedl mé jméno z cenzurních důvodů, ale vědecká poctivost ho měla přimět k tomu, aby alespoň obecně naznačil, že jde o cosi známého a že to není jeho objev. Pro páně profesorovu etiku je dále typické, že když uvádí časopisy, do nichž K.Nový přispíval, vypadnou mu z výřtu Literární noviny, ačkoli v nich K.Nový v 50. i 60. letech hodně publikoval, a že považuje za možné opomenout mezi významnými historickými romány z okupační doby Schulzův Kámen a bolest, přičemž třebaš druhořadého Mařánka cituje.

V tom však bída Hrabákovy knihy nespočívá. Kdyby byl vytvořil monografii na slušné úrovni a dopustil se jen těchhle malých poklesků, nic bych mu nevyčítal. Vyšlo však najevo tajemství – ostatně dost veřejné – ,že náš přední odborník na středověkou literaturu, jenž se od r.1969 snaží v spisovatelských časopisech vystupovat jako nepodplatný soudce kvality současné prózy, má pracovní nástroje pro rozbor moderní literatury zcela necitlivé, tupé a až běda zrezivělé.

Metoda prof. Hrabáka je podivuhodně jednoduchá: jde od knihy ke knize a stručně vypoví jejich obsah – říká tomu "kostra děje" nebo taky "dějový obrys". Ke své metodě se sám bezelstně hlásí: "To byl hrubý nástin osudů obou protagonistů" /str.53/, "Věimněme si zase hlavní dějové linie této knihy!" /str.49/, "Dějová kostra, kterou jsem naznačil..." /str.54/, "Co jsem načrtl, je pouze kostra děje..." /str.90/, "Podal jsem stručný průřez sbírkou, aby bylo vš-

dět..."/str.154/. "Již z načrtnutého obsahu je vidět..."/str.92/. A tak bychom mohli v podobných citátech pokračovat. U některých knih přidá J.Hrabák výčet typických autorových "básnických ozdob", jako jsou personifikace či anaforické opakování apod., čímž se ve svých očích zřejmě povznáší na patřičnou vědeckou výši. U věcí, jež Nový přepracoval, uvádí ještě, čeho se změny z hlediska jazykového a kompozičního týkají. Sleduje-li nějaké shody, srovnává-li nějaká díla, zařazuje-li některé Nového romány do širšího kontextu, pak se to vždy týká výhradně "obsahu", tématu.

Hrabákova kritická bezmocnost se projevuje zejména tehdy, má-li některému románu vytknout umělecké slabiny. Tu pak každou chabou výhradu vzápětí zruší "porozuměním" pro autorův čin. Není totiž s to zaujmout skutečně tvořivý kritický postoj, rozlišující mezi hodnotami, on jenom kantorsky buď vychvaluje nebo mentoruje. Před státně schváleným národním umělcem se přece sluší stát v uctivém pozoru oficiálního laudátora. Tak namátkou vybírám ze str.168 příznačnou větu: "Z hlediska formálně zaměřené estetiky...může být sporné, zda třeba rozšíření knížky pro mládež Potulný lovec neubrало umělecké hodnotě knížky tím, že bylo vyprávění prodlouženo o několik let. Jinak se však otázka jeví, jestliže se díváme na literární dílo jako na umělecké ztvárnění problému, kterými doba žije: tu je třeba ocenit Nového úsilí kladně." Čtenáři, vyber si!

Rovněž tzv. tvárný rozbor jde školáckým způsobem jen po popisu: "...autor...místy klade slovo expresivnější /robě/ nebo ,literárnější' /tázala se/, jindy zase naopak slovo hovorové" /str.62/. O něco dále: "Nový pro další vydání zasahoval i do členění textu na odstavce, někde vytváří větší celky, jinde zase naopak" /str.63/. To jsou opravdu objevy hodné vysokoškolského profesora, jenomže nám přitom neprozradil, jaké jsou funkční důsledky takových zásahů, proč jednou spisovatel odstavec rozšíří a jindy naopak zkrátí. Pouhé konstatování takových fakt je pro čtenáře a jeho chápání díla naprosto bez významu. Ale nekřivdíme! Jsou v knize i místa, kde Hrabák "ideové důsledky" autorových změn rozpozná. V r.1962 vyšlo opravené vydání románu Peníze a krev /původně v r.1931 pod názvem Peníze/. Hrabák se při porovnávání textových odchylek dobírá pozoruhodných teoretických hloubek: "...šéfovu větu ,Hleďme, náš Frantík je socialista' doplnil autor o výmluvná slova ,dokonce snad komunist, ne?' Z takových drobných zásahů do původního textu je vidět, že Nový ideově vyspěl" /str.78/. Musím se bránit, abych nepodlehnutí nutkání zesměšňovat váženého vědce, ale na místě je spíš námitka: Hrabáka

ani nenapadne, že Nový v r.1962 takovými zásahy oportunně zkresloval obraz předválečných let i své někdejší názorové pozice, pro něj už pouhé přidání slovo "komunista" svědčí o tom, že Nový "ideově vyspěl"! Může být názornější příklad školometství?

V naprostém rozporu s historickou pravdou jsou v Hrabákově výkladu nepřeberné vyprázdněné "loci communes" rádebymarxistických doktrinářů, překrývající konkrétní dějinné složitosti a rozpory líbivou obecností. Hned na str. 13 nás Hrabák upozorní, že Nový "přivítal zřízení samostatného československého státu..., brzo se však probouzí z iluzí a zúčastňuje se akcí levice." Ta věta by měla být vyražena do kovu, patří ke klasickému odkazu dogmatické literární historie. Touhle floskulí se totiž musí charakterizovat každý prvorepublikánský "pokrokový" spisovatel, jinak nemá šanci na pokrokovost: je mu dovoleno na čas propadnout iluzím, ale musí z nich brzy prozříti. Dnešní mladý čtenář, neznalý politických poměrů v době mezi dvěma válkami, z toho usoudí - a má usoudit! -, že každý "z iluzí probuzený" levicový intelektuál se stavěl nikoli proti nedostatkům a prohřeškům demokratické republiky, ale proti jejímu zřízení vůbec a že byl už tehdy předbojovníkem dnešní podoby socialismu. Těchhle zjednodušujících školských nálepek, jež mají zmást a matou mládež, užívá profesor Hrabák s požehnáním redaktora edice univ.prof. PhDr. Vít.Rzounka DrSc. bez nejmenšího uzardění. Podobná tvrzení tkví svými kořeny beze vší pochyby hluboko v 50. letech, o čtvrt století poté však vyrážejí ještě bujnějšími květy.

J.Hrabák také s oblibou klade umělecká díla do ideového protikladu. Tak román Tváří v tvář byl prý "jakousi polemikou" s pentalogií R.Medka Anabaze, "protože se díval na válku očima lidí zavlečených do zákopů" /str.56/, význam celé trilogie pak prý "spočívá především v tom, že vycházela v době mohutnějšího ruralismu, který byl zpátečnickým proudem namířeným proti socialistické literatuře" /str.34 a takřka nezměněně opakováno na str.172/. Význam slovesného díla tedy není především v tom, že přináší neopakovatelné umělecké hodnoty, ale v tom, že polemizuje s něčím ideově protikladným. Kdyby Nového trilogie vyšla v jiné době, kdy ruralismus nemohutněl, byla by tedy podle téhle logiky jen druhořadého významu, i kdyby byla umělecky ještě dokonalejší. II tenhle nesmyslný kritický postup je z arzenálu vulgárních kritických zbraní 50. let, k nimž se kniha profesora Hrabáka hlásí každou svou řádkou.

I závěr proto odpovídá této úrovni: "Jako člověk a spisovatel Nový neustrnul, jeho dílo nezastaralo a nemohlo zastarat proto, že se přiklonil k pokrokové linii našeho života a zůstal jí věrný" /str.169/. V této duchaprázdné frázi je co tvrzení, to nezodpovězená otázka: Byl pro Nového pojem pokrokovosti v průběhu jeho půlstoleté tvorby opravdu neměnný? Nezestarálo jeho dílo celé, nebo snad přece jen něco odumřelo, a co a proč? Jak může umělecké dílo nezestarat jen proto, že jeho autor se přiklonil k pokrokové linii života? To by byl vskutku velmi jednoduchý návod na nesmrtelnost... Atd.atd..

Na začátku monografie píše Hrabák o trojím setkání s K. Novým. To druhé se prý uskutečnilo v r. 1952 v Klubu spisovatelů, kdy Nový při zprávě o úmrtí Jaromíra Johna vpadl dovnitř a "vášnivě protestoval proti tomu, že soudobá kritika Johna přehlíží" /str.6/. Tu scénu si umím představit, znal jsem prudkost K. Nového. Ale umí si představit pan profesor, jak asi tenhle spisovatel s citlivým svědomím vášnivě protestoval - arci ne už v Klubu spisovatelů - ,když byly v 70. letech nikoli přehlíženy, ale umlčeny stovky českých spisovatelů?

Kritikova erudice se projevuje v tom, kolik otázek si nad dílem dokáže klást. V tomto směru neprokázal J. Hrabák erudice ani za mák. Neřeší jediný důležitý problém Nového tvorby, který by sám vystopoval, na všechny už před ním narazili jiní /vliv Gorkého, ohlas impresionismu, poměr k dílu Vančurovu apod./ a on je jenom letmo zmíní. A třebaže "ideový náboj" je pro něj zaklínadlem, nepostřehl ani velký otazník, který nad dílem K. Nového současná doba jen zvýraznila: Nakolik bytostná vypravěčská spontaneita zachraňovala Nového před myšlenkovou plochostí a nakolik odvozenost myšlenkových koncepcí oslabovala jeho prózy navzdory živelnému vypravěčství? Hrabák se však skutečných tvůrčích problémů ani nedotkne a spokojuje se suchým popisným sdělováním obsahu jednotlivých děl a sledováním tematických podobností, k čemuž někde přilípne soupis "hásnických ozdob". Všechno, co jde nad to, jsou bezobsažné obecnosti, většinou ideověpolitické povahy, které nejvíc dosvědčují, jak dnešní strážce hodnot angažovaná literatura sám není ve svém oboru schopen vytvořit prázdňnou hodnotu a že s dnešní snaživě stranickou literárněvědnou frontou uvízl v dávno přežilých myšlenkových šablonách 50. let. To ovšem není náhoda, ale nutný důsledek oněch protikulturních omezení duchovního života, která on i jeho spoluharcovníci přijali za východisko své činnosti.

Vévoda a kuchař

V RP dne 23.9.83 otiskl Vítězslav Ržounek recenzi o posledním románu Ladislava Fukse "Vévodkyně a kuchařka". Příznivé hodnocení románu se obrátí v závěru statě, kde Ržounek píše: "Román 'V. a k.' patří mezi díla současné literatury, která s hlubokou odpovědností dobývají ze života a pro život odpovědi, které konkretizují podobu nového lidství. To je zisk nejen naší socialistické literatury, ale celé naší společnosti." Tím zajímavější, když se předtím vyskytlo několik příznivých posudků ze seriózních zdrojů od zasvěcených a nepředpojatých kritiků. Pozoruhodná to názorová shoda, dnes tak zřídka vídaná.

Na počátku r. 1968 se rozhodl "Plamen" se šéfredaktorem Karlem Kostrounem uspořádat ve "Viole" večer zakázaných autorů. Za předsednictví Josefa Škvoreckého tam měli básníci a spisovatelé předčítat ukázky svých rukopisů, které cenzura pozastavila. Večer měl ráz improvizace, před začátkem představení se v klubu ČS sešli proskribovaní autoři, aby se zjistilo, co kdo bude číst a z toho se pak sesadil program. Technická stránka věci byla vyřízena rychle, a tak zbývající čas připadl na večeri a volnou zábavu. Nežádoucí spisovatelé právě pojídali želví polévku, když do místnosti vpadl básník Jan Pilař, tehdejší šéfredaktor nakladatelství ČS, v jehož úřadovně se hromadila většina oněch nepovolených textů pohřbená ve skříních, jejichž zámky by bylo možno otevřít, jak se sám vyjádřil, jen přes jeho mrtvolu. Zděšení soudruha Pilaře, jenž se neočekávaně ocitl před dvěma stoly plně obsazenými protivnými individui, bylo nelíčené. Obrátit se a prchnout mu nedovolovala čest, a tak ve zmatku vzal za kliku dveří vlevo, které vedly do zasedacího sálu. Tam pochopitelně nikdo nezasedal, sál byl temný, soudruh Pilař mínil vyjít druhými dveřmi na chodbu a uniknout nenápadnou oklikou. Bylo by se mu to i tiše podařilo, jenomže v okamžiku, kdy vstoupil do sálu, vyskočil ze svého místa na kraji bližšího stolu Ladislav Fuks.

"Počkej, Jeníčku, já ti rozsvítím," zvolal a ~~pospířil~~ k vypínačům na zdi.

S nerozumitelným mručením a za střídavého blyškání světél opouštěl ředitel zasedací sál po způsobu osoby pekelné v loutkovém divadle. Požná, že nacvičoval na premiéru, která následovala o pár týdnů později, kdy Jiří Kolář seznamoval sešlost spisovatelů s jeho básnickým profilem. Z novinových výstřižků, pedanticky zalepených na kartičkách průhledným celofánem a vrhaných zpoza mikrofónu do pléna jako ryba chladným Kolářem vyplynulo, jak klikotavý byl názorový a umělecký vývoj Jana Pilaře. Za Republiky tiskl nejdříve v katolických, později v agrárních listech, za Protektorátu se nenechal umlčet a jeho verše se objevovaly v tisku patronovaném Emanuelem Moravcem, po válce sice trochu zavravoral, ale záhy dokázal nalézt tu jedinou pravou, a už konečnou orientaci, s níž se sice dosud jaksi míjel, k níž však byl od počátku bytostně předurčen.

Účast Ladislava Fuksa na onom literárním večeru byla poněkud sporná. Jeho prvotinu "Pan Theodor Mundstock" z r. 1963 uvítala kritika s pajány, bez potíží vyšly knihy "Mí černovlasí bratři" r. 1964, "Variace pro temnou strunu" r. 1966 a "Spalovač mrtvol" r. 1967. Až vydání "Myši Natalie Mooshaberové", svěží dílko o paní, která vyrábí z dětí andělíčky pomocí otrávených koláčků, poněkud zadrhlo, ne z politických důvodů, ale spíš že už té nekrofilie trochu přetékalo. V termínu však "Myši" nevyšly, a tak se Fuks vynořil v řadách persekovaných spisovatelů.

"Jeníčku, počkej, já ti rozsvítím!" To by byl počín vynikajícího postřehu, kdyby byl zamýšlen a uskutečněn mužem, jenž vládne uměním zabíjet slovy. Žel, naskytá se jiné vysvětlení, Jan Pilař byl tehdy stále ještě šéfredaktorem, na jehož stole "Myši" uvázly. A proč neposloužit z čistého srdce celkem hodnému člověku, když je v tísní?

Podobný případ nalézáme ve scéně zkoumání Švejkova psychického stavu v blázinci, kdy je požádán, aby udělal pět kroků kupředu a pět nazpátek. Švejk jich udělá jednou tolik a na dotaz vysvětluje: "Mně na pár krocích nezáleží." A je rozhodující, jak je věc vykládána. Buď jako jedinečná mystifikace, může však též vyznít jako příklad sluhovské slabomyslnosti, jakožto devótní přičinlivost vykonat pro pány víc než si přejí.

Ostatně "Myši Natalie Mooshaberové" vylezly v r. 1971 a Fuks byl kooptován do nového Svazu. Je plodný, během dvanácti let po "Myších" vydal osm knih, mezi nimi protiemigrační "Návrat z žitného pole", "Křišťálový pantoflíček" o mládí J. Fučíka a "Fasáček z doliny" o osvobodivé síle socialismu na vesnici.

Děj posledního románu "Vévodkyně a kuchařka" (ČS 1983, 723 str.) je tkán ze dvou hlavních přáden. Vévodkyně Sophia La Tallière d'Hayguères-Kevelsberg píše divadelní hru o závěrečném úpadkovém údobí Římské říše a od rozmluvy s Číňanem v ulici Schreyvogel v r. 1895 uvažuje o zřízení hotelu, později proměnitelného v muzeum, kteréžto stavby by měly mít "podivuhodně přehluboký smysl". Text románu čtenáře průběžně seznamuje s různými pasážemi římských autorů (Marcus Aurelius, Tacitus a j.), z práce vévodkyně není uvedena ani řádka. Neví se zda jde o drama věšované či v próze, ke konci románu však svou hru "O předzvěstech a konci Říše římské" dopsala. Poslední stránka hry zobrazovala velkou alegorii:

...v živém smutném obraze, v němž měli být všichni dosavadní herci ze všech těch předchozích dějství, to jest císaři římské ve svých nádherných šatsýech s vavříny na hlavách, a také jejich ženy císařovny a všichni jejich milci a nejvyšší u trůnu, decemvirové, censoři, tribunové, konsulové, Ceasar i Kleopatra, Antonius, Octavián, Augustus, Tiberius, Claudius, Nero a Poppea Sabina, Britanicus, Petronius, Seneca, Dioklecián, Konstantin, a všichni před nimi, mezi nimi a po nich, až do toho posledního, který tam měl být také, ten malý Romulus Augustus, všichni z dob, kdy žili a vládli a byli slavní a mocní, a pány nad osudy lidstva, a měl tam být i římský senát a senátoři, kteří hlasovali, a měly tam být i tabule s nápisem "Zákon" a v pozadí se měly ukazovat různé krasavice, jinoši a vojevůdci, a zlato, samé zlato a veliké bohatství..., to všechno mělo být v závěrečném živém obraze..., a pak... pak za rachotu trub a bubnů se měl obraz znenáhla zamlžovat.

Napřed se měla stáhnout jedna průhledná opona a živý obraz trochu zamlžit. Pak se měla stáhnout druhá průhledná opona a obraz zamlžit víc. Pak se měla stáhnout třetí a za ní to mělo být už hodně zamlžené, nejasné a temné. (Str. 627)

Vévodkyně zřejmě koncipovala hru pro fotbalový stadión s použitím veškerých mlh na Blatech. Její druhé dějství pod záhlavím "Tiberiů" začne psát v kavárně na Františkánském náměstíčku po sestavení inzerátu na koupi hotelu, pro níž se definitivně rozhodla při návratu do Vídně z Paříže, kde vedla hovory se svým bratrancem vévodou Louisem Le Guynac-Delamorem (nevlastním, o pět let starším). Kavárnička s musgráfkami byla malá a útulná, patřila panu Wenzelu Musilovi z Čech, znalci knih, obrazů a šperků. Další personál sestával z

čičníka žáka Franzla a ještě mladší dívenky, kteří zakopávali s griotkou a ztráceli lopatky na uhlí, když měli vévodkyni obsluhovat, taková to byla osobnost.

Druhým leitmotivem v příběhu je stavba hotelu, později muzea (či panoptika?). Jak uvedeno, rozhodnutí o stavbě padlo v r. 1879, příštího roku v září byl otevřen právě v den zavraždění císařovny Alžběty. I když nešlo o novostavbu, ale o adaptaci, rychlost náramná, dnes těžko představitelná, to však patrně pro tu ideu podivuhodně přehlubokého smyslu, jejímž inspirátorem byl pan Wu-i-šeng wej-če, čili Ten, kdo nic nedělá kvůli životu. Páter Knox ve svém proslulém desateru uvádí pod § 5.: "V příběhu nesmí vystupovat žádný Číňan. To není projev rasismu, jen výraz dobové averze proti nejzprofanovanější rekvizitě šestákových detektivek. Jakmile narazíte na nějakou zmínku o šikmých očích Čin-lu, raději hned knihu odložte, je špatná." Páter Knox ovšem své desatero stanovil pro detektivky, nikoliv pro... pro co vlastně?

V. Rzounek: "Obraz konce 19. století je situován do Vídně, titul naznačuje obsah románu i pojetí látky. Přináší vhléd do vrstev společností, které ji tehdy představovaly. Ten však je spojen s pohledem 'za'. V protikladu oslnujícího šlechtického prostředí se čtenář setká se životem těch 'dole'. Nikoliv jen pro ilustraci, ale aby v existující rozpornosti dění objevoval krok za krokem smysl tohoto protikladu, objevoval pravdu dějin."

A o kus dál: "Leč Fuksovo umění zobrazit dění v jeho jevové stránce a zároveň v jeho objektivní platnosti vytváří obraz, který dýchá ovzduším konce století, má však v sobě nezbytný nadhled. Jím objevuje čtenář reálný historický charakter doby. Pocit, že cosi končí, že život se musí změnit, vyplývá pro něho z třídně sociální rozpornosti doby. A změna nastane ve prospěch nejnižších sociálních vrstev."

Fuksův román je předlouhý. Jediné podrobnosti, které by mohly spadat pod nálepkou třídně sociálních rozporností doby jsou žánrové obrázky jednak ze zmíněné kavárny s tumpachovým personálem, jednak ze švestkového sadu poblíže Aspern, místa stavby hotelu, kde přebývá bláznivá Barbara, které magistrát dováží na zimu uhlí. Dále se dějem mihne socdemokratický poslanec, demagogická tlama, a vychrtlý novinář, který každé líčení jednoho chodu velkolepé hostiny končí poznámkou: "A vedle hladoví lidé." Jinak se vyskytuje množství okrajových figurek, služek, komorných, kočí, správců, architektů vnějších a vnitřních, ale ti vůbec nejeví třídní instinkty, naopak jsou se stávajícím společenským řádem spokojeni, a ten selankovitě funguje.

Rzounek si něco namlouvá, protože pro Fukse jsou vykořisťované třídy křoví v pozadí. Jeho zájem totiž přitahuje velkosvět šlechty, je fascinován salóny ozářenými lustry, okázalými večeřemi v palácích, přepychově zařízenými pracovnami, kde se vedou diskrétní hovory o majetkových a společenských transakcích, zrcadlovými sály, kde vynikají šperky dam, brillianty, indické safíry, egyptské náhrdelníky a rukavičky z čínských žab. Zbožňuje hostiny, kde se pojídá crême Dubarry, pstruzi na estragonu, bažant na olivách po benátsku, čejčí vejce na madeirské šťávě a filet de boeuf roti Colbert, k čemuž se připíjí Berncastler Doktor s kouřovou příchutí, neboť vinice leží u nádraží, falcké Dürckheimer, Bordeaux Haut Erion, Mersault a čampaňské Irroy nebo Veuve Cliquot Ponsardin. V příslušných komnatách se pohybují: polský hrabě Potocki, fregatní kapitán Friedrich Schwickert, kontr-admirál Montecuccoli, polní maršálek hrabě Nostic, generál Moriz rytíř von Auffenberg, kněžna Lobkovicová, kněžna z Lichtensteinu, markýza de Clermont-Tonnerre, princezna Poniatovská, velmi mladý a krásný syn vévody de Gramont Louis-René, generál hrabě Paar, hrabě Manfred Clari-Aldringen, hrabě Belcredi, uherský hrabě Andrássy s chotí, svobodný pán von Bianchi, kníže Wittgenstein, prošedivělý hrabě Černín z Chudenic s chotí, hrabě Wrba, kněžna Metternichová s dcerou Sofií, kníže z Oettingenu, hrabě Zichy von Kasonykeš, Jeho královská Výsost vévoda František Josef z Braganzy, hraběnka Colloredo-Mansfeldová, princ Friedrich zu Hohenzollern-Hechingen, kníže Leuchtenberg-Aulendorf, generál Blasius Schemua, hraběnka von Grüne, hraběnka Kytty Schönbornová, ozdoba salónů, Jeho Císařská Výsost následník trůnu kníže František Ferdinand d'Este a přítroublá baronka von Splüthenberg, která se dostavuje na recepci se zapomenutými natáčkami v účesu.

Toto je společnost, kterou miluje Fuks a o níž píše s neskryvanou sympatií. A jak píše? Tak, jak si představuje, že se chová a hovoří v palácích a v bílorůžových budoárech. Postavy jsou odstíněné, jejich dlouhé dialogy sice nenudí, prostředří a atmosféra jsou podány svižně, ta celá bohatě naservírovaná tabule vypadá na první pohled lákavě, přitažlivě a gurmánsky, kdyby ovšem podstatou toho všeho nebyla plytkost. Šéfkuchař této na povrch velkolepé kuchyně vyrobil jenom karbanátky, jak to všechno dohromady semlel na prejt, marné věčkářské kouzla. Velkosvět šlechty na přelomu století v Rakousku, Říše římská, zplacatělá orientální mystika, pro žonglování s tímto materiálem je nezbytné přišeří, zamlžení tajuplným oparem. Při náhlém rozsvícení světél spatříme trochu udýchaného a umudlaného šarlatána,

jako když vévodčin kočí Pummel oslňuje nejvyšší aristokracii mýdlovými bublinami. Rekvizity pokoutního manipulátora jsou otřelé a jeho triky průhledné; Borgiovský travičský prsten, zhotovený vynikajícím českým klenotníkem Madechowským. Kniže Leuchtenberg-Aulendorf sice zemře druhý den po slavnostní večeři, na níž premiérovala prsten vévodkyně, jeho univerzální dědička. Motivek však ústí do ztracena, s prstenem nakonec čaruje Pummel. Tajemné vzácné klekátko, které se protikává stovkami stránek románu a jehož záhadu v podobě červotoče v závěru odhalí česká kuchařka Betty Barbellová, specialista na pečeného hroznýše na šalvěji a paštiku z ježčího masa. Z čábelských vidin hajného Kneffla se nakonec vyvrbí kamzíci, ovšem jeho věštba, když je svědkem střemhlavého pádu střeleného orla, z něhož vytuší nadcházející konec monarchie, ta má závažnost. Mezi tím vším poletují poštovní holubi a časem snad dojde i na vzducholoď, kterou má vévodkyně uskladněnu v holandském hangáru u doktora Leydena. Z podobných ingrediencí smíchaný sirup má pak udržet výtvar pohromadě. V záplavě mletého masa se vyskytne jedna skutečná delikatese, a to vložená úvaha Demetria Facia: O životě zrcadel a péči, kterou jest jim věnovati, aby se leskla a věrně obrazela, co jest před nimi, ať lidé, ať věci. Při četbě tohoto spisku nelze nezpomenout na různé brožury o ideologii, filosofii a umění; jazyk, styl i logika jsou obdobné. Text Demetria Facia je mistrná perzifláž a pokud byla uvedena úmyslně takto, lze ji připsat autorovi k dobru.

Při četbě Fuksova románu se vybaví jiné dílo jiného vidu téhož historického údobí, Musilův "Muž bez vlastností". Porovnávání snad ani není možné, zatím co umění je vždy pravdivější než skutečnost, když se vždy marně pachtí aspoň za věrohodností. Není možno věřit falešnému světu, malovanému s očima zaměřenými oddaností a rádoby spřízněností s ním. Za všemi dýmovými clonami a čarami nakonec vězí jeli-man šoupající nohama, který sumíruje nehoráznosti na běžícím pásu:

Wu-i-šeng wej-če: "Paní. Žijete pomalu a žijete rychle. Pomalu, protože každou jednotlivost vnímáte v podrobnostech a každou drobnost berete jako věc větší, a to je, jako byste psala zdlouhavou knihu. Žijete rychle, protože jednotlivostí a drobností se ve vašich dnech vyskytuje jako zrn v klase a světél v mléčné dráze, a to je, jako byste psala knihu ve zkratkách." A řekl:

"Žití pomalé a žití rychlé, to obějí, ač má rozličná jména, je totéž. Vyvěrá z žití bohatého." (Str. 469).

Nebo: "Stěžujete si, paní, co vše máte vykonat a zařídit, jak

vám velí vaše záznamy v diáři," řekl jí čínský pán v červenožluté perleřině zdobené zlatem a stříbrem a čepičce pošíité korály a perlami v pokoji se zelenými tapetami, když byla usedla do křesla, vykládaného perletí, ebenem a mosazí, s arabským nápisem na opěradle..., "nemusíte se proto trudit. Postupným oprošťováním," řekl v citrónové vůni orchidejí, "dospíváme nakonec k nejednání. Nejednáme-li, nezůstává nic, co by nebylo vykonáno. Kdo nezasahuje, nic není. My říkáme: wej-če paj-č, č-če šěč..." (Str 471).

"Historie je současnost", nadepsal svou kritiku V. Rzounek, a uvádí: "...čtenář si uvědomuje, že Fuksův román, byť byl o starých zášlých časech, je stejnou měrou o současném světě na konci 20. století. Neklademe si snad znepokojivé otázky, co přinese budoucnost?" A o kus dříve kupodivu zjišťuje: "Jednotlivé říše už při svém vzniku nesou v sobě zárodky budoucího konce." Závěrem však: "Román Vévodkyně a kuchařka patří mezi díla současné literatury, která s hlubokou odpovědností dobývají ze života a pro život odpovědi, které konkretizují podobu nového lidství. To je zisk nejen naší socialistické literatury, ale celé naší společnosti."

Pravda, Fuks před přelomem našeho století píše o soumraku na rozhraní toho předcházejícího, kdy hrdinka psala o soumraku Římské říše. Dnešní braková literatura ovšem jen zaměnila inženýry Horské z Červené knihovny za přámáře Sovy a vévodkyně Sophie la Tallière d'Hayguères-Kevelsberg, v jejichž jménech se obražejí předci ze 16. století, dokonce však i z desátého. Socialistická kultura vysoce hodnotí kusy jako "Nemocnice na kraji města" a nyní též "Vévodkyně a kuchařka", míní, že je dobře, když je má. A dobře jí tak.

Je to totiž literatura perfidní, taková, která s poučenou řemeslnou obratností přepomáduje jakýkoliv vážný rozpor a hlubší myšlenku na hladko, je to literatura holičská.

Zasloužilý umělec Ladislav Fuks začal psát, jako kdyby byl Žid. Pak se podvrátil od černovlasých bratří a věnoval se svým mrtvolkám. Zafiltoval s obrodným procesem, ale záhy prohlédl, že to nemá budoucnost. V další fázi se jakoby přimkl k socialistickému realismu, nyní napsal o staré šlechtě. Jeho základním tvůrčím principem, ale možná i osudovým určením, je morbidita. Tu dokáže podle potřeby a okolností přepajcovat tak, že skoro není vidět.

"Jeníčku, počkej, já ti rozsvítím. Jsme jedné krve, já i ty."

Ó Jeníčku! Ládičku! Vitouši!

Život s literaturou

I.

Život s literaturou - to je téma! Čtenář okamžitě zpozorní, i když autorem knihy je Josef Hrabák, člen-korespondent ČSAV./Vyšla v Eloku, r. 1982, str. 260, a to v ediční řadě "Literárněhistorické a literárněkritické studie", což, naivně a žensky, zdůrazňují./ Na záložce knihy pak nakladatelský text praví: "Už v roce 1963 poznamenal Josef Hrabák ve studii Genius loci, že" bude třeba důkladně a přesně prostudovat otázky kulturního života v Brně mezi dvěma válkami." Jeho kniha "Život s literaturou" je zatím nezávažnějším příspěvkem k takovému studiu - "

Takže čtenář či čtenářka - a nejen v Brně - se do knihy začtou, zláskáni "důkladným a přesným prostudováním", "nejzávažnějším příspěvkem", na němž se pracovalo od r. 1963. A je to čtenářský a vědecký zážitek tak silný, že nesbývá, než třeba jen strojopisně, se o něj podělit.

Nejprve opis /pouze jednoho/ odstavce z čla. ze str. 82. Ale vydá se mnoho! Začíná takto: "Mezi mladými adepty literatury byl z básníků písničích do Střediska populární Miroslav Bureš /nar. 1909 v Poličce/. Literárně byl činný od r. 1929 /lyrická sbírka Katalepton/. Jeho počátky podporoval husovický knihkupec Joža Jiša, který se vřele zajímal o mladou brněnskou literaturu a vydal několik prvotin brněnských autorů. - "

Po autorově pouliče opis odstavce zastavají. A přemýšlím: je možné prožít celý život s literaturou - a navíc v Brně - a takto vědecky psát? Za první: husovický knihkupec se jmenoval Jiřchal. Za druhé: Byl to smadně chudý anarchista, otec dvanácti dětí, žijící ve sklepním bytě, takže stěží mohl někoho podporovat, v počátcích tvorby - jak vědec uvádí. Za třetí: nevydal jen "několik prvotin brněnských autorů", ale mimo jiných knih i celou edici básnických sbírek, v níž publikovali i takoví dnešní koryfeje české literatury, jako národní umělec Jiří Tausler či národní umělec František Kožík. /Ovšem, svoji prvotinu tam vydal i pondějí teolog J.B. Čapek, či takový, dnes literárně-společensky neexistující, Zdeněk Kotrekl./ Z jiné ediční politiky Jiřchova vydavatelství nelze pomínout - z hlediska celonárodní kultury - že Jiřcha si jako jediného československého nakladatele vybral André Breton /právě s důvodů jeho anarchismu/ pro český překlad své knihy "Co je surrealismus". Překladačem a autorem titulní kresby /portréta André Bretona/ byl Karel Teige, předmluvu napsal Vítězslav Nezval.

A za další: ačkoliv náš socialistický vědec i jméno kdysi samostatného vydavatele konolí, s chutí si nas zacituje s té buržoasní epochy, a přesně, pokud se mu citát hodí /str.80 čla/: "vřaluvný je například

tento citát ze Střediska /1932-3, str. 114/: "Erno se stává naprosto kulturní periférií bez jakýchkoliv výtahů a uměleckých interesů."

Ale já se ptám: na jak dlouho by dnes - mimo jiné - zavřeli anar-chistického knihkupce, který by ve sklepním husovickém bytěku začal vydávat mladé /sic jen brněnské/ básníky? /Erno má v tom směru velmi čerstvé zkušenosti - ale co o nich takový doktor literárních věd ví! /Nebo: která evropská veličina kulturní /jako André Breton nepochybně byl/ by vůbec mohla mít v r. 1983 nápad jednat s někým v Brně o vydání překladu svého díla? Takové vyjednávání by neprobíhale v Husovicích, ale přímo v centru Brna, na Leninově ulici. Ano, až tak daleko jsme se dostali ...

Podobné otázky však autora vědeckého díla netrápí /Žije v šťastné socialistické epoše, přeci! - a proč by měly trápit mne - která nežiji s literaturou, ale s malými dětmi? Pokračuji tedy v opisevání toho je-diného odstavce: " S ostatních spisovatelů, kteří dožívali v třicátých letech, publikoval dále ve Středisku František Kenžil /nar. 1907/, Josef Koudelák /1906 až 60/ a Rajsund Habřina /1907-60/. Tato trojice vešla do literárních dějin, ostatní autoři Střediska zapadli, a myslím právem. Na-mátkou jmenuji jen některé: manželé Žifkovi, Jan Uhde, Zdeněk Matyšek, Karel Stránský, Otskar Peterka, Ivan Jelínek, Adolf Gajdoš. Jak je vidět z tohoto výčtu - ani zdaleka není úplný - snahy bylo dost. Ale scházela pevná ruka, která by autory vedla."

Konec odstavce - z díla akademika, univerzitního profesora a v těch dávných letech také autora dvou básnických knih. V roce 1982, kdy jeden z nejpůvodnějších českých básníků - a není jich mnoho, svlášťtě těch žijících - Ivan Jelínek, vydává další ze svých pozoruhodných sbírek /Akropolis: Athény, Londýn, 1979, v PmD, ed. Réva, sv. 15/, ve stejném roce jeho vřavník a kdysi básnický druh, z Brna, toto o něm do vědecké knihy napíše. Chce mít někdo, třsně před rokem 1984, lepší příklad "orvelovské díry"? Vždyť Josef Krabák mohl v tomto svém vědeckém díle pozlčet o Ivanu Jelínkovi stejně, jako pozlčet o Klementu Bochořákovi, Ivanu Blatném, Janu Zahradníčkovi a dalších, které z přecválečného Brna vymazal. /Vždyť i ve stati "Z dějin "brněnského" románu" pozlčet nejen o takovém Janu Trefulko-vi, ale i o čerstvě publikujícím Ivaně Křížkovi, ačkoliv ve své stati s bezradností /"brněnských" románů je tak zatraceně málo! / uvádí i vzpomínkovou knížku V. Pasourka Ekouška dospělosti s r. 1982. Uvést "Sart sená-tora" s téže doby, od autora, a nímž byl po čtvrt století v osobním styku, to se neodvážil - je přece vědec. / Ale proč uvedl takto a v díle zapomně-ní Ivana Jelínka - to věru nevím. Neprošla jsem proatě život a literaturu

Zvláště nerozumím tomu konci odstavce: "Ale scházela pevná ruka, která by autory vedla." Ta pevná ruka: Ta mně děsí!

Ale mohu také předpokládat, že náš - reálný socializmem nauštělený a na literárně-vědeckých konferencích pořád pobývajícím vědec - o další literární existenci Ivana Jelínka ani neví. Jednak by mu za přidání po těchto informacích nedal nikdo ani korunu a pak: Jan. Hrabák ve své brněnské vilce mluví v klidu dožit, tak, jak ho tomu jeho život s literaturou naučil. Naproti tomu Ivan Jelínek /scházela ta pevná ruka!/ jako redaktor brněnského Radio Journalu osmítil už na jaře 1939 vážit si svého zajištěného postavení a práť protaktorátní lži - odešel a do zahraničí bojovat proti okupantům Československa se zbraň v ruce! Copak takto se chová český básník? Kení divu, že pro brněnskou literaturu naprosto, strašně a hluboko zapadl, tak, jak podotýká vědec z r. 1982: "a myslím práves."

Anebo - je tu ještě iracionální vysvětlení. Dnešní literární vědci za reálného socialismu prožívají svůj "život s literaturou" s takovým nadšením právě proto, že je česká literatura plná děr a oni už do nějaké zapadnou, celkem bez námahy - až nevědecky a iracionálně. Prostě se to stává: vždyť i Hrabákův kolega, František Burjánek, ve svém vědeckém díle z r. 1981 "Česká literatura první poloviny XX. století", /Praha, Čs. spisovatel/, má v biografickém a bibliografickém slovníčku uvedeno jméno básníka Josefa Palivce, ačkoliv se o něm v textu knihy naprosto nezmiňuje. A jak by taky ...

Vlastně: díky jim za to. Těm našim literárním vědcům, kteří tak vlastně publikují, až jim splývá život s literaturou. Žena v domácnosti je tím poučena a myslí si: jen aby z těch svých dětí, v tom nekonečném reálném socialismu, nevyrůstli literární vědci! Takové splynutí mého života s literaturou - to by byla hrůza...

Iva Kotrlá

Život a literaturou - to je téma: dovolím si proto podruhé /s napo-
sladěy/ ocitovat odstavce z vědeckého díla akademika J. Hrabáka, ze sta-
tě, kde hodnotí celoživotní úsilí zasloužilého uadice Vladimíra Pazour-
ka /Život a literaturou, Blok 1982, ze str. 190/: "kritika nejjednou vyt-
kla Pazourkovi, že nepohrdeš lacinou libivostí. Jistě to platí pro je-
ho některé starší práce, ale nazzpomínaje, že každý autor má svoje "u-
čednické léto". Ve svých zralých knihách se Pazourek snaží dát jistou -
dobře dozevanou - dávku libivosti do služeb myšlenky. Nejde mu o nadbí-
hání vkusu nebo spíše nevkuasu širokého obecnstva, ale spíše o snahu vy-
jít čtenáři vstříc a urovnat mu cestu k pochopení závažných problémů.
Tím dovede zaručit dobrý čtenářský ohlas své angažované práce, a tak se
libivost stává kladem. Ale největším kladem Pazourkovým je usení nestár-
nout."

Konec citátu. Neboť nemohu, než zdůraznit, že poslední větou své
statě vyslovil Josef Hrabák hlubokou vědeckou myšlenku: Ano, v české
literatuře od vzniku Protektorátu /původně Böhmen und Mähren/ není pro
mnohé závažnějšího hesla - než Přešit: Aby jednou mohli o nich literární
vědec napsat /o nich - říjících! / tu závěrečnou větu: "Ale největším
kladem Pazourkovým je usení nestárnout."

Dovolím si k tomuto "usení nestárnout" podat maličkou přehršel
jistých "protektorátních" fakt. Ocitovat - bez vynechání jediného slo-
va - zprávu z deního tisku z let kolem Heydarichády:

tátnulek: ODMĚŇUJEME MLADÉ LITERÁTY

poštítulek: Výsledek třetí literární soutěže Mladé Moravy

"Velký úspěch obou předcházejících literárních soutěží naší "Mladé
Moravy" byl podnětem k tomu, že i po třetí byla tato ualechtilá soutěž
vypsána. A její výsledek byl překvapující. Jak jsme již oznámili, řešilo
se od 272 účastníků 2293 básní, 209 próz, 3 divadelní hry, 4 práce li-
terárně essayistické a 2 časové úvahy. Avšak nejde jen o tento jistě
nečekaný a vpravdě rekordní počet účastníků z řad studentstva i pracu-
jící mládeže ze všech koutů Čech a Moravy. Co potěšilo nejvíce, to by-
la úroveň většiny prací. Uspokojující, svědomitá, poctivá a mnohde vy-
nikající. Mladí lidé využili dokonale příležitosti, které jsme jim da-
li. Ve svých pracích projevíli nannose nevidaný talent, ale také zájem
o literární tvorbu. Pozoruhodná jsou díla v próze, dále essaye a koneč-
ně i časové úvahy. Je zřejmé, že náš mladý člověk si váží doby a jejích
úkolů, je jí inspirován, stejně jako a otevřenýma očima a střízlivě vi-
dí a pozoruje svět kolem sebe. Takovými to poznatky naplněn může pak
mladý a po většinu teprve začínající mladý literát vytvořit nejen uale-
chtilé, ale zejména nadšené a poctivě zaměřené dílo.

lnes přinášíme výsledek soutěže, o níž rozhodovala porota, složená
ze spisovatelů Zdenka Běra, Vladimíra Pazourka a Zdenka Špilky, a ze

zástupce ženské školní rady v Brně prof. Eduarda Landla. Budou uděleny ceny peněžité, čestná uznání a knihy. Soutěž schválilo i ministerstvo školství, které účastníkům věnovalo 5 000 Kč, k čemuž přistupuje i peněžité dar vydavatelstva Globus v Brně, Veverčí č. - Výsledek soutěže: " /z množství oceněných účastníků je ovšem v roce 1963 nutně opat jen některé známější jména/:

"odměnu 500 Kč a 2. místo za poezii získal Miroslav Galuška z Prahy, čestným uznáním byly oceněny verše Ivana Bystřiny z Koznova a Oldřicha Širovášky z Olomouce, čestná uznání za prózu bylo uděleno Oldřichu Sulcovi z Val. Mezitíči; knižními cenami pak byli oceněni - Eduard Petiška, Čelákovice, J.V. Svoboda, Praha, Ivan Babbas, Kutná Hora, Alexej Fludek, Prostějov, Josef Křivorecký, Káchoč a Jiří Šotola, Hradec Králové:

A jsme u toho uznání nestárnout: po dvaceti letech, v r. 1962 a 1965 zakládá Vladimír Pazourek opět soutěž pro mladické literáty, a na Moravě, pod názvem "Strážnice Marušky Kudeřkové". Tuto jeho zakladatelskou činnost připomíná sborník pod názvem "Vím, co bys řekla". Knižičku vydal v roce 1966 ČV ČAK jako publikaci zdarma - nikomu sjezdně nedošlo, jak krásně ten titul "Vím, co bys řekla" vyjadřoval situaci Marušky Kudeřkové, vězněné a popravené v době, kdy pohota "Mladé Moravy" rozdělávala peněžité odměny z fondu Emanuela Moravce. Opravdu, "největším kladem Pazouřkovým je uznání nestárnout": v roce 1972, za účinné podpory vědce Josefa Hrabáka, zakládá Vladimír Pazourek v Brně "literární klub". Je určen pro mladé literáty z Moravy, Vladimír Pazourek říká jeho první schůze a tím, kdož se uchylují pod jeho křídla - Kostrhunovi, Oděhnalovi, Štěpánovi - slibuje členství v nově utvořeném svazu českých spisovatelů: v jeho vedení už zasedli literáři, ocenění kdysi v soutěži "Mladé Moravy" /Ivan Babbas /Škála/, Alexej Fludek, Eduard Petiška atd./.

Ale protože každý vědecký údaj /i Josefa Hrabáka - viz už mnohokrát citovanou větu o V. Pazouřkovi/ je vždy nutné ověřit na dalších a obecných příkladech, připomínám ediční čin nakladatelství Blok z roku 1983. /Jeho ředitel je už několik let "teoretik" brněnského "literárního klubu" a počátku sedmdesátých let, Ivo Oděhnal./ Jako svou 790. publikaci vydal Blok výbor z poezie Zdenka Spilky, pod názvem "Lenní host", a to k básnickovým 80. narozeninám. Vznikl tak ediční čin v české literatuře ojedinělý: "rozhraní času", svoji poslední knížku vydal Zdeněk Spilka v r. 1947 a od té doby se knižně odmlčel na dobu 36 let. /Jedná útlaha pro ty české literáty, kterým po r. 1970 knihy v ČSSR nevycházejí - pokud se dožijí 80. a více let, mají v roce 2006 šanci! / Jen musejí zvládnout ono vědecké "uznání nestárnout"; za svůj život s literaturou získají pak i literární honorář. A pokud mohou použít slovo literárního vědce - dobře dšovaný.

Iva Kotrlá

Už devátý týden se promítá v Bratislavě slovenský film s dadaistickým názvem "Pásle kone na betóne" a u pokladny stojí pořád lidé v řadě. Na zdi pasáže je nalepen papír a na něm fixkou napsáno: Pre veľký úspech predĺžené do ... !! Pripomína to propagaci druhohradého cirkusu, však také nejsem na Broadwayi. Všude jinde by ovšem takový jev vzbouřil kulturní veřejnost. V parném létě, jaké už dávno nebylo, se lidé hrnou na domácí film o jakési Johaně a zpacení a poloudušení se ještě smějí a tleskají. Včera byla ještě pořád vyprodána. Podivně!

Stejnomenou knížku Milky Zimkové s pěkně namalovanou obálkou jsem četl hned, jak vyšla. Říkal jsem každému, že je to dobrá knížka. Kratičké i delší texty vyprávěly o tom, co autorka viděla, nebo o čem zlyžela vykládat ženské na vesnici. To nejzajímavější reprodukovala s ohromnou životností v poloveselé a polosmutné tónině. Na některých místech má text zvláštní jímavost, dotkne se pradávnejší tragiky lidského osudu a předvede ji v absurditách, vyrůstajících z křížení starých zvyklostí východoslovenské vesnice a toho, co tu kdysi nebylo: družstva, autobusy, Ostravy, práce a peněz. Nejsympatičtější na knížce je, že se vyhnula nostalgii za stýrací vesnicí, která se teď ve slovenské literatuře nosí a také hloupé hrdosti na člověkotvornou úlohu združstevnění a elektrifikace, která se nosila dříve a o které už ročník Zimkové naštěstí nic neví. Nesporně to bylo slibné odrazení pro film ze současnosti.

Přesto jsem byl náramně svědavý, jak se podařilo z drobných a od sebe vzdálených příběhů vytvořit ucelený scénář, který by utáhl celovečerní film. Podařilo se to. Štefan Uher a Milka Zimková si vybrali za ústřední postavu Johanu z jedné povídky a navěsili na ni šikovně a organicky jiné osudy a jiné postavy. Vznikl tak soustředěný pohled na trápení dvou žen, které "sa prespali". Jedna se studnařem a druhá s vojákem. Obě otěhotněly hned při prvním milevání, nány! Uherův film však z toho nedělá morální drama po starém způsobu. Vypráví prostě, jak teď matka s dcerou žijí a jak žijí všichni lidé okolo. Dceřin poklesek ozvláštňuje všední běh života a film se s rozkoší pase na situacích, které okolo toho vznikají. Autorka předlohy si s vervou ústřední postavu zahrála.

Přitažlivost tohoto filmu však nepodmiňuje příběh, mnohem více udržuje dychtivou pozornost diváků podivuhodný sled obrazů z vesnického života, zdánlivě vědní dění, pohledy na tváře, na lidská ústa, která promlouvají nejčastěji nářečím, někdy trochu spisovněji a pak také příšernou ale dojímavě komickou českoslovenštinou ostravských brigádníků. Sám jsem měl pocit, že by mi pro čiré potěšení stačilo jen se dívat na sled sekvencí, třeba i bez děje, jen se dívat, jak v zmláceném šeru přijíždí autobus, jak se děti koupají v kravíně a matky klepaří, jak se majestátně valí příbuzní na svatbu, jak žena předsedy pouští cirkulárku a hodlé se odříznout hlavu, protože její muž se už s ní každý den neniluje, jak ochotníci hrají na hřišti divadlo a klouci hrají přitom fotbal, atd.

Uher se v tomto filmu vrátil k tomu, čím kdysi začínal, on a všichni ostatní, ale v zmodřelé a dokonale strávené podobě. V tomto filmu není cítit ono unesení s nových možností tvorby, které náš film v šedesátých letech objevil, přirozenost herců i neherců je skutečně přirozená, vše se děje jakoby nezávisle na režii a kameře, a přece je celý tento svět zvláštní pravdivostí zkomponován uměle, autorsky a se zřetelem k filosofii tvůrce. Málokdo si možná všimne, že kamera najednou hledí na svět přes staženou ovcí, ale tajně se mu i tak tento pohled zatne do podvědomí. Je až neuvěřitelné, jak návrat k východiskům znovu zafungoval. Anekdotické scény, při kterých se obecenstvo řetká, se najednou utrhnou a pačají ke dnu provázeny smutkem. Tolik veselých scén na zasmání se málokdy sejde pohromadě a přesto jsem si nevěřil ani jediného osvědčeného gaga. Komično je v tomto filmu jiného rodu. A přívětí veselosti se tento film lidem nevysmívá, plno figurek ale žádná pro smích.

Film se odehrává na východním Slovensku, ale nemyslím si, že je to půl úspěchu. Mohl se stejně úspěšně odehrávat v nějakém jiném kraji a v jiném dialektu, pije se všude a svatba pod dvěstě hostů je skoro na všech slovenských vesnicích na hanbu. Exteriéry tu fakticky nehrají roli. Szokolányi, Uhrův nezbytný kameraman, resignoval na věčné záběry krás Slovenska a kromě první scény, ve které se najednou otevře krajina jako pozadí pro vůz s hnojem, už žádnou krajinomalbu nevidíme. Jen jako refrén se objevují neutrální zalesněné pahorky a před nimi plachtí učitelova le-

tedělní. O to intenzivněji animá kamera vesnické interiéry a nádhernou zelenou zahradu Johany, kde se vlastně všechno odehraje, první milování se studnařem i závěrečná svatba. Když jsem viděl film podruhé, věimnul jsem si mnoha virtuosních kousků režie i kamery, které při prvním shlédnutí zakrývá úžek. Po třetí bych jistě zaznamenal ještě víc. Z toho je vidět, jak všechny triky slouží jednemu účelu: optickému klamu, že jsme přítomni v pravdivém světě, zatímco se díváme jen na stvořenou skutečnost, avšak sytější a postičtější než tu, o které se domníváme, že ji známe.

Ideologické námítky vůči tomuto filmu nebudou. Není ani trošku sociálně kritický v tom smyslu, jak se to obyčejná chápe. Vždyť se tu jen dovidáme, že předseda družstva místo toho, aby zavolal veterináře, trápá někde se svou sekretářkou a tak mu zdechne k_ráva. V novinách jsme už četli o horších věcech. Naopak, film ukazuje, jak bohatě se na východoslovenské vesnici žije. Nešťastná Johana má koupelnu v bleděnožím, chodí v krásných šatech, je co jíst a co pít. Na svatbě se stoly prohýbají, řísky syčí v oleji a láhve stojí v řadě jako vojáci. Ženich z Ostravy přijíždí v Chrysleru. Jenže film i nevťiravě podotýká, že štěstí roste na jiném stromě. Z tohoto hlediska je to výpověď o koncích jedné sociální iluze. To však není to hlavní a taky si nezyslím, že to každému dojde. ~~Je to také to hlavní.~~ Hlavní je, že se na plátně zaskvěl kuašt, na který jsme už skoro zapomněli, hlavní je, že nás vystavuje na necelé dvě hodiny filmovému zážitku, na který tak snadno nezapomeneme.

Režisér stál před lety, tak jako mnozí jiní, před volbou. Ti umělci, kteří jsou závislí na složité technologii, to měli o něco těžší než ti, kteří byli rádi, že jim zůstal papír a paací stroj. Film se nadá dělat doma v kuchyni. Kdo chtěl dělat dále filmy, musel odejít nebo se udobřit se státem. Jak víme, bylo ve hře ještě moc jiných věcí. Zadarmo to nebylo, stát chtěl prohlášení, podpisy a jiné úsluhy. Nevím, co musel dát Uher a co ho to vnitřně stálo. Nejlepší by bylo předpokládat, že přítom myslel pořád na ten film, který jednou udělá a jehož krása srovná všechny mravní pochybnosti. Když jsem se z Uhrova nového filmu vracel domů, zdálo se mi, že to ani jinak nemohlo být.

Se mnou se z kina vyvalilo zračno diváků, kteří se předtím tam dole, v horku a nedýchatelném vzduchu zúčastňovali zřejmě celým srdcem na filmovém zážitku. Nemohu soudit, kolik vrstev příběhu prohlédli a zda k nim došlo jednoduché poselství, které obyčejný příběh Johany Ověšené odváděl. Mně však připadá ohromně povzbuzující, že to, co se tak líbilo mně, se současně líbilo i tolika divákům jen v tomto jediném kině. Svědčí^o tom, že dobrým uměním jsme oslovitelní ještě pořád všichni dobrodruzy a že to možná s námi není tak zlé, jak mi to připadá, když se dívám na televizi, nebo když čtu ráno noviny.

Milan Šimečka

V bezmoci a bezpráví, ale často i v nevědomosti a netečnosti suneme se na skládku materiálu, takže už brzo můžou z nás zase vařit mýdlo. Tento můj závěr nepochází z toho, že léto se zlomilo a da oken právě šplíchá studený déšť. Ten aspoň zředí radioaktivitu potoka, jež přesáhla normy, proto ji zakázali měřit. Voda teče do Brna. A oni ne aby snížili výrobu, zpřísnili dozor, změnili obchodní vztahy a vzali krajinu i lidi v ochranu! - Ovšem ten podzimní déšť bude místy také jedovatý.

V knize "Sondy pod povrch lékařské vědy" píše jistý akademik Prokop Málek o transplantacích lidských orgánů a líčí, jaké právní i morální zábrany se té zajímavé činnosti stavějí do cesty. Morální stránka se vyřídí obecným poznáním, co můžou transplantace lidstvu dát. Právní bariéra se odstraňuje ve světě změnou právních norem. Rozhodnutí o tom, komu vzít a komu dát, je na odbornících, jejichž "etika a morálka... je zárukou, že v žádném případě není myslitelné zneužití této situace". - Já ani nevyslovím, co si zrovna o tom pro budoucnost myslím, neobrátili se vývoj poměrů k lepšímu.

Mě nejvíc zaujalo, jak Prokop Málek, akademik, píše o překonávání právních překážek: "Řešení... bylo odlišné v kapitalistických státech, kde se ulpívá na tradiční představě, že tělo zemřelého patří nejbližšímu příbuznému, a v socialistických státech, kde se od této představy odstoupilo." - A to se podívejme: komu tedy patří tělo zemřelého? Že ono už také, jako kus dřeva, trubky či drátu na skládce, je socialistickým majetkem! Kdy to ti hrobaři usnesli?

Všimněme si jazyka, jímž se nám to ex cathedra podává. Samozřejmou a světoznámou pravdu, že tělo zemřelého patří příbuzným, akademik Prokop snižuje na představu asi blbečků, dnes nevyznamenávaných. Ztrátu jednoho z přirozených našich práv nám podává, jako by nešlo o další vyvlastnění, nýbrž jako bychom od něho sami odstoupili. Odvěkou spontánní snahu lidského rodu o přesáhnutí smrtelné existence jedincovy a

lidskou potřebu tradice, řádu a jeho smyslu kradným máznutím ruky za sebou smazává jak lejno nelibě ulpívající mezi hemisférami.

Vyhláška ministerstva zdravotnictví z roku 1966 o pohřebnictví skutečně znamená, že z těla zemřelého je možno k léčebným, studijním a vědeckým účelům odebírat tkáně a orgány, s výjimkou mrtvol, jež stihly projevit písemný nešouhlas. Tyto zákroky, stejně jako pitvu, je možno dělat dvě hodiny potom, co tělo bylo shledáno mrtvým. Toho se však akademik nedotýká, takže nevíme, jak se to vlastně dělá, když přenášený orgán má být živý. Konkurence mezi resuscitací a transplantací je prý jen zdánlivá, protože "oba týmy... mají etickou povinnost bojovat za život a oba také mají snahu co nejrychleji přerušit zbytečně udržovaný umělý život".

Komu tedy mrtví patříme, to vyhláška výslovně obchází tím, že stanovuje, kdo nás má pohřbít, není-li tu příbuzných. Nedověděl jsem se z ní ani, komu mám odevzdat do prohlášení, kdy nebo jestli je mám pořádkem nosit u sebe. Kdo mi však zaručí, že naň budou dbát? Známe přeci politické pitvy, ztracené statusy, vykopané hroby, přesypaný popel, zabavenou pozůstalost, vnucené místo a čas pohřbu, překažené rozloučení přátel se zesnulým.

Hlavně se nedokážu smířit s tím, že do jedné z posledních věcí člověka, tak důležité a tajemné, že na ní a okolo ní vznikly kultury i kultury, do něčeho, co jde nad sezónní a účelové zákony, troufá si sahát pouhý ministr, dneska ještě zdravotnictví, příště však třeba čeho?

Jednoho slunného dne ještě v září, v pátek v deset dopoledne, šel Mojmir Klánský po mostě ve Štěchovicích, náhle padl a byl mrtvý. Znal jsem ho třicet let. Jako vedoucí redaktor Květů uváděl mě do novin: učil mě odhadnout únosně téma, krátit vlastní text, předcházet špičce cenzuře. Podrobně jeho životopis neznám, vím jenom, že vystudoval konzervatoř a pak pracoval v hudebním vysílání rozhlasu. Sám hrál na klavír, dokud ho měl, dokud měl kde a dokud mu neztuhly klouby. Víme, že

jen malou část života dělal, co chtěl, kdežto většinu prožil v trestných zaměstnáních. V šestapadesátém roce byl předsedou organizace, jež hlasovala pro mimořádný sjezd strany. V osmašedesátém měl jako redaktor Zemědělských novin veliký podíl na tvorbě nového zemědělského programu, napsal o to^m později knihu. Románem "Sedm dní" /1963/ vyvolal zájem a očekávání, které splnil "Vyhnanstvím" /1974/, pak se mu psaní už tak nedařilo, třebaže byl velice neústupný, pilný a trpělivý. Měl mnoho přátel, ale ke spisovatelstvu cítil většinou zatrpkllost. Taky ke mně, i když jsem se snažil rozumět mu a usmiřovat ho s jinými. Jeho nenapsaná životní látka byla těžší nežli většiny z nás. Mojmír Klánský byl zajímavá a svérázná osobnost, pa^{tr}trná však jen tomu, kdo prostoupil slupkou jakési jeho šedé a zatvrzelé bázlivosti a plachosti. Někdy v něm zuřilo zklamání a lítost. Poslední jeho román, který jsem četl v rukopise a snad ho budou číst ještě mnozí, se jmenuje "Kachnička". Má nestejnou úroveň, udivuje sugestivitou a výrazem, a hned zase zklamává na chvíli papírem. Mojmír se v něm zabývá osudy a trápením jiných lidí, než-li je autor, což například já neumím. Naposledy jsem s ním mluvil za úmor^{ně} horkého srpnového dne v jeho suterénním domovníckém bytě v ulici Na Maminách, který neměl dlouho a moc si ho vážil. Seděl v uměleckém pořádku u vysokého starobylého struje a po levé ruce mu ležel tlustý strojo-
pis ještě dalšího románu, mezi řádky celý propsaný ručními vsuvkami a opravami. Ptal jsem se, co to dělá, řekl, že ho krátí. Viděl jsem, že opisovaná stránka předlohy měla číslo ~~čtrnáct~~, opsaná ve stroji však už čtrnáct. Řekl jsem, že to teda pěkně zas krátí! Namítl, že hlavní krácení teprv přijde. Byl jsem zvědav, jaký bude mít Mojmír pohřeb, kdo promluví a co řekne. Ale on předešel cenzuře: celou půlhodinu mu jenom hrál na klavír někdo za oponou Beethovena.

Prohlašuju, že si nepřeju, aby někdo z těch, co rozhodují o vodě i vzduchu, o živých i mrtvých, dostal v případě smrtelné úzkosti ode mne ~~od~~ ^{ci} od někoho jiného nějaký orgán, o jehož zdraví se nechtěl zasloužit.

